

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ BİLİM DALI

YÜKSEKÖĞRETİM MEZUNU GENÇLERDE İŞSİZLİK VE
SOSYAL DIŞLANMA SORUNU: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Merve CAN

KOCAELİ 2024

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ BİLİM DALI

YÜKSEKÖĞRETİM MEZUNU GENÇLERDE İŞSİZLİK VE
SOSYAL DIŞLANMA SORUNU: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Merve CAN

Doç. Dr. Gökçe CEREV

KOCAELİ 2024

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ BİLİM DALI

YÜKSEKÖĞRETİM MEZUNU GENÇLERDE İŞSİZLİK VE
SOSYAL DIŞLANMA SORUNU: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Merve CAN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No:19/01/2024-03

Jüri Başkanı:

Jüri Üyesi:

Jüri Üyesi:

KOCAELİ 2024

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimde bilgi ve tecrübesiyle bana değer katan, tez çalışmamın başından sonuna kadar desteğini esirgemeyen ve danışmanım olduğu için kendimi şanslı hissettiğim kıymetli hocam Doç. Dr. Gökçe CEREV'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Öğrenciliğim boyunca kendilerinden ders aldığım saygı değer bölüm hocalarıma, maddi ve manevi destekleri ile yanımda olup tez sürecimi kolaylaştıran sevgili aileme canı gönülden teşekkür ediyorum.

Merve CAN
Kocaeli, Ocak 2024

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
SİMGE VE KISALTMALAR.....	VIII
ŞEKİL, TABLO, GRAFİK, RESİM VB.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. İŞSİZLİK KAVRAMI.....	3
1.1.1. İşsizlik Türleri.....	5
1.1.1.1. Açık İşsizlik.....	6
1.1.1.1.1. Mevsimlik İşsizlik.....	6
1.1.1.1.2. Yapısal İşsizlik.....	6
1.1.1.1.3. Konjonktürel İşsizlik.....	7
1.1.1.1.4. Teknolojik İşsizlik.....	7
1.1.1.1.5. Geçici İşsizlik.....	8
1.1.1.2. Gizli İşsizlik.....	8
1.1.1.3. Sürekli Durgunluk.....	9
1.2. GENÇ İŞSİZLİĞİNE İLİŞKİN KAVRAMLAR.....	9
1.2.1. Genç Tanımı.....	9
1.2.2. Genç İşgücü Tanımı.....	11
1.2.3. Genç İşsizliği Tanımı.....	11
1.2.3.1. Genç İşsizliğinin Nedenleri.....	12
1.2.3.2. Genç İşsizliğinin Etkileri.....	16
1.2.3.2.1. Ekonomik Etkiler.....	17
1.2.3.2.2. Sosyal Etkiler.....	17

1.2.3.2.3. Psikolojik Etkiler.....	18
1.2.4. Eğitimli Genç İşsizliği.....	19
1.3. SOSYAL DIŞLANMA KAVRAMI.....	19
1.3.1. Sosyal Dışlanmanın Özellikleri.....	20
1.3.1.1. Çok Boyutluluk.....	20
1.3.1.2. Görecelilik.....	21
1.3.1.3. Dinamizm.....	21
1.3.2. Sosyal Dışlanmanın Boyutları.....	22
1.3.2.1. Ekonomik Dışlanma.....	22
1.3.2.2. Mekânsal Dışlanma.....	22
1.3.2.3. Kültürel Dışlanma.....	23
1.3.2.4. Siyasi Dışlanma.....	23
1.3.3. Dışlanmada Üç Paradigma.....	23
1.3.3.1. Dayanışma Paradigması.....	24
1.3.3.2. Uzmanlaşma Paradigması.....	24
1.3.3.3. Tekelci Paradigma.....	24
1.3.4. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri.....	25
1.3.5. Sosyal Dışlanmayla Mücadele Yöntemleri.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

2. GENÇ İŞSİZLİĞİNİN SAYISAL GÖRÜNÜMÜ VE İŞSİZLİĞİN SOSYAL DIŞLANMA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ..... 28

2.1. DÜNYA'DA GENÇLERİN İŞGÜCÜ PİYASALARINDA SAYISAL GÖRÜNÜMÜ..... 28

2.1.1. Dünya'da Gençlerin İşgücüne Katılma Oranları.....	29
2.1.2. Dünya'da Gençlerin İstihdam Oranları.....	32
2.1.3. Dünya'da Genç İşsizlik Oranları.....	36

2.1.4. Genç İşsizliği Problemine Yönelik Uluslararası Yaklaşımlar.....	38
2.2. TÜRKİYE’DE GENÇLERİN İŞGÜCÜ PİYASALARINDA SAYISAL GÖRÜNÜMÜ.....	42
2.2.1. Türkiye’de Gençlerin İşgücüne Katılma Oranları.....	42
2.2.2. Türkiye’de Gençlerin İstihdam Oranları.....	44
2.2.3. Türkiye’de Genç İşsizlik Oranları.....	47
2.2.3.1. Yaş Grubuna Göre İşsizlik.....	48
2.2.3.2. Cinsiyete Göre İşsizlik.....	49
2.2.3.3. Eğitim Durumuna Göre İşsizlik.....	50
2.2.4. Türkiye’de Genç İşsizliğine Yönelik Politikalar ve Programlar.....	52
2.2.4.1. Kalkınma Planlarında Genç İşsizliği.....	52
2.2.4.2. Eğitim Politikaları.....	56
2.2.4.3. Genç İşsizliğine Yönelik İstihdam Politikaları.....	59
2.3. İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkileri.....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. LİTERATÜR TARAMASI.....	65
3.1. LİTERATÜRDE YER ALAN ULUSAL ARAŞTIRMALAR.....	65
3.2. LİTERATÜRDE YER ALAN ULUSLARARASI ARAŞTIRMALAR.....	68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YÜKSEKÖĞRETİM MEZUNU GENÇLERDE İŞSİZLİK VE SOSYAL DIŞLANMA SORUNU: ELAZIĞ ÖRNEĞİ.....	73
4.1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	73
4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	73
4.1.2. Araştırmanın Yöntemi.....	74
4.1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	75
4.1.4. Araştırmanın Problem ve Hipotezleri.....	75
4.1.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	76

4.1.6. Veri Toplama Araçları.....	77
4.1.6.1. Sosyal Dışlanma Ölçeği.....	77
4.1.6.2. Demografik Bilgiler.....	78
4.2. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR VE DEĞERLENDİRME.....	78
4.2.1. Güvenirlilik Analizi.....	78
4.2.2. Demografik Bulgular.....	79
4.2.3. Ölçek Puanları.....	81
4.2.3.1. Sosyal Dışlanma Ölçeğine Ait Puan Ortalamaları.....	81
4.2.3.2. Sosyal Dışlanma Ölçeğine İlişkin Analiz Bulguları.....	85
SONUÇ	95
KAYNAKÇA.....	98
ÖZGEÇMİŞ.....	116

ÖZET

İşsizlik, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri ekonomik, sosyal, toplumsal açıdan tahrip eden küresel bir problemdir. Etki alanları bakımından birçok sorunu tetikleyen işsizlik, bireysel anlamda da toplumdan giderek soyutlanma hissine neden olmakta bu durum da sosyal dışlanma olgusunu ortaya çıkartmaktadır. Sosyal dışlanmanın boyutu ve dışlanma yaşanan alanlar ise ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre değişkenlik gösterebilmektedir.

İşsizliğin en derin hali ile yüzleşen kesim ise gençlerdir. Genel işsizliğe kıyasla yıllar itibariyle yüksek oranlarda seyir gösteren genç işsizliği kronikleştiği için kişisel ve toplumsal sorunların giderek kemikleşmesine neden olmaktadır. Bu anlamda genç nüfusu yüksek ülkelerin, genç işsizliğine ve dışlanmaya yönelik politikalarına çözüm odaklı bir nitelik kazandırması gerekmektedir. Genç nüfus potansiyeli yüksek olan ülkemizde de soruna yönelik girişimlerin şekillendirilmesinde gençlerin fikirlerine başvurulması, genç işsizliğine yönelik uygulamaların etkinliğini artırabilmek adına oldukça önemlidir.

Çalışmanın amacı genç işsizliğinin sosyal dışlanma üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Ülkemizin genç işsizlik oranları göz önünde bulundurulduğunda, eğitilmiş genç işsizlerin sosyal dışlanma düzeylerinin araştırılması literatüre katkı sağlanması açısından oldukça önemlidir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılmıştır. Elazığ (Merkez) ilinde ikamet eden 15-24 yaş grubunda İŞKUR'a kayıtlı üniversite mezunu genç işsizler özelinde bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada elde edilen verilere frekans analizi, t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Anket verileri SPSS 25 programı ile analiz edilerek değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda gençlerin çoğunluğunun işsizlik sorununa bağlı olarak dışlandığı tespit edilmiştir. Özellikle kültürel ve sanatsal alan, siyasi katılım ve beslenme dışı zorunlu tüketimi temsil eden soruların yanıtlarında diğer boyutlara kıyasla daha yüksek dışlanma yaşandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İşsizlik, Genç İşsizliği, Sosyal Dışlanma

ABSTRACT

Unemployment is a global problem that destroys developed and developing countries economically and socially. Unemployment, which causes many problems in terms of its impact areas, also generates a feeling of isolation from the society from an individual point of view, and this situation leads to the phenomenon of social exclusion. The extent and scope of social exclusion may vary depending on a country's level of development.

Youth are the most vulnerable group to unemployment. Youth unemployment, which has been higher in recent years than general unemployment, causes personal and social problems to become more ossified as they become chronic. In this sense, countries with a large youth population must approach youth unemployment and exclusion in a solution-oriented manner. In our country, which has a large youth population potential, it is critical to consult young people's ideas when developing initiatives to address the problem in order to improve the effectiveness of youth unemployment practices.

This study aims to explore the relationship between social exclusion and youth unemployment. Considering the youth unemployment rates of our country, investigating the social exclusion levels of educated young unemployed is very important in terms of contributing to the literature. One of the quantitative research methods used in the study was the questionnaire technique. A survey of young unemployed university graduates in the Elazığ (Central) province who were between the ages of 15 and 24 and registered with İŞKUR was conducted. Frequency analysis, t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) were applied to the data obtained in the study. The survey data were analysed and evaluated with SPSS 25 software. As a result of the research, it was determined that the majority of young people are excluded due to unemployment. It was discovered that higher exclusion was experienced compared to other dimensions, particularly in the responses to questions representing cultural and artistic fields, political participation, and compulsory consumption other than nutrition.

Key Words: Unemployment, Youth Unemployment, Social Exclusion

SİMGE VE KISALTMALAR

ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ETUC	: European Trade Union Confederation (Avrupa Sendikalar Konfederasyonu)
EUROSTAT	: European Statistical Office (Avrupa İstatistik Ofisi)
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
ITUC	: International Trade Union Confederation (Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu)
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NEET	: Not in Education, Employment, or Training (Öğretimde, İstihdamda veya Eğitimde Değil)
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TYYÇ	: Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi
UNEP	: United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

TABLÖLAR VE GRAFİKLER

	Sayfa
TABLO 1: Genç İşsizliğine Neden Olan Makro ve Mikro Faktörler.....	12
TABLO 2: Genç İşsizliğinde Arz ve Talep Yönlü Görüşler.....	15
TABLO 3: Dünya’da Bölgelere ve Cinsiyete Göre Gençlerin İşgücüne Katılma Oranları (%).....	30
TABLO 4: Seçilmiş Bazı OECD Ülkelerinde Gençlerin İşgücüne Katılma Oranları 2015-2022 (%)	31
TABLO 5: Gelir Gruplarına ve Cinsiyete Göre Genç İstihdam Oranları 2019-2022 (%).....	33
TABLO 6: Seçilmiş Bazı Ülkelere Göre Genç İstihdam Oranları 2015-2022 (%)...	34
TABLO 7: Dünya’da Bölgelere ve Cinsiyete Göre Genç İşsizlik Oranları (%).....	37
TABLO 8: Türkiye’de Cinsiyete Göre Gençlerin İşgücüne Katılma Oranları 2005-2023 (%).....	43
TABLO 9: Türkiye’de Cinsiyete Göre Genç İstihdam Oranları 2005-2023 (%).....	45
TABLO 10: Eğitim Düzeyine Göre Genç İstihdam Oranı 2005-2022 (%).....	46
TABLO 11: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranı (2005-2022).....	48
TABLO 12: Türkiye’de Eğitim Seviyesine Göre Genç İşsizliği 2005-2022 (%)....	50
TABLO 13: Sosyal Dışlanma Ölçeğine Yönelik Güvenirlilik Analizi.....	78
TABLO 14: Demografik Bulgular.....	79
TABLO 15: Ölçek Puan Aralıkları.....	81
TABLO 16: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puan Ortalamaları.....	81
TABLO 17: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı.....	85
TABLO 18: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının İş ve Staj Deneyimine Göre Dağılımı.....	86
TABLO 19: Sosyal Dışlanma Ölçek Puanlarının Aktif Olarak İş Arama Durumuna Göre Dağılımı.....	87
TABLO 20: Sosyal Dışlanma Ölçek Puanlarının İşsizlik Sonucunda Dışlanma Düşüncesi Dağılımı.....	87
TABLO 21: Sosyal Dışlanma Ölçek Puanlarının Kamunun İşsizlikle Mücadelede Uyguladığı Program ve Desteklerden Haberdar Olma Durumuna İlişkin Dağılım...	88
TABLO 22: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları.....	89
TABLO 23: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları.....	90
TABLO 24: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının Medeni Duruma Göre ANOVA Sonuçları.....	91
TABLO 25: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının Yaşanılan Yere Göre ANOVA Sonuçları.....	91
TABLO 26: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının İşsizlik Süresine Göre ANOVA Sonuçları.....	92
TABLO 27: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının İş Arama Kanallarına Göre ANOVA Sonuçları.....	93

GRAFİK 1: Dünya’da İşgücüne Katılma Oranları 2000-2023 (15-24 Yaş) (%).....	30
GRAFİK 2: Dünya’da 2000-2022 Yılları Arasında Genç İstihdam Oranları (%).....	33
GRAFİK 3: Dünya’da Genç İşsizlik Oranları, 2005-2022 (%).....	36
GRAFİK 4: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Genç İşsizlik Oranı, 2022 (%).....	38
GRAFİK 5: Türkiye’de Genç İstihdam Oranları, 2005-2022 (%).....	44
GRAFİK 6: Türkiye’de 2005-2023 Yılları Arasındaki Genç İşsizlik Oranı (%).....	47
GRAFİK 7: Türkiye’de Cinsiyete Göre Genç İşsizlik Oranları 2007-2022 (%).....	49

GİRİŞ

Küreselleşen günümüz dünyasında birçok ülkenin ortak bir sorun haline gelen işsizlik, Türkiye açısından da ciddi problemler arasında yer almaktadır. Özünde bireyi etkileyen işsizlik olgusu, yarattığı sonuçlar bakımından toplumu da ilgilendirmektedir. Bu noktada işsizliğin sosyal dışlanma ile olan ilişkisi ortaya çıkmaktadır. İşgücü piyasasından dışlanan birey, maddi yetersizlik yaşadığı bu süreç içerisinde psikolojik ve sosyal sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Sosyal dışlanma, doğrudan işgücü piyasası ile ilişkilendirilen bir konudur. Sosyal dışlanmanın işgücü piyasası ile iki şekilde ilişkisi bulunmaktadır. Birincisi; birey istihdamdan dışlanarak işsiz kalabilmekte, ikincisi ise kötü çalışma koşullarının bir yansıması olarak maddi ve manevi anlamda toplum standartlarına ulaşamayarak dışlandığını düşünebilmektedir.

İşsizlikten ve sosyal dışlanmadan en fazla etkilenen gruplardan birisi de şüphesiz gençlerdir. İşsiz gençler maddi yoksunluk yaşarken eş zamanlı olarak kendini mutsuz, özgüvensiz, toplum tarafından dışlanmış hissedebilmekte aynı zamanda beslenme, sağlık, eğitim, ikamet koşulları, sosyal güvence, siyasi ve sosyal katılım gibi çeşitli konularda da erişim yetersizliği yaşamaktadır. Özellikle eğitilmiş ve donanımlı gençler işsiz oldukları süre zarfında benlik saygılarını giderek yitirmektedir. Eğitilmiş genç işsizliği her geçen gün artış göstermekte, gençlerin eğitim ve işgücü piyasasına bakışı değişmektedir. İstedikleri statüye ulaşamayan gençler, eğitim görmüş oldukları ve uzmanlaştıkları alanın dışında bir işte düşük maaşı ve güvencesiz çalışmayı kabul etmek durumunda kalmaktadır.

Dünya genelinde genç işsizlik oranları incelendiğinde yetişkin işsizliğine kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'deki genç işsizlik oranları da bu ifadeyi doğrular niteliktedir. Genç işsizliğinin önlenememesi ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunların etkilerini kalıcı hale getirecektir. Genç nüfusu yüksek olan ülkemizde genç işsizlik probleminin üzerinde önemle durulması ve ilgili sorunlara ivedilikle çözüm üretilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla genç işsizliğiyle mücadelede başvuru politikalar oldukça önemlidir. Çoğu ülke genç işsizliğinin çözümünde başvurduğu politikalarla işsizlik sorunuyla başarılı bir şekilde mücadele ederken, işsizlik

oranlarında da düşüş sağlayabilmektedir. Ancak ülkemizde uygulanan genç işsizlik politikaları işsizlik probleminin azaltılması açısından yetersiz kalmaktadır. Bu anlamda genç işsizliğinin ciddi boyutlara ulaştığı ülkemizde, dışlanan eğitimli gençlere yönelik bir araştırma yürütülmesi büyük önem arz etmektedir.

Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kavramsal çerçeve bulunmaktadır. İlk bölümde işsizlik ve işsizlik türleri, genç işsizliğine ilişkin kavramlar, sosyal dışlanma kavramı alt başlıkları ile birlikte detaylıca açıklanmıştır. Genç işsizliğine ilişkin kavramlarda işsizliğin nedenlerine, sonuçlarına yer verilmiştir. Son olarak sosyal dışlanma kavramı, özellikleri, boyutları, nedenleri ve sosyal dışlanma ile mücadele yöntemlerine değinilmiştir.

İkinci bölümde Dünya’da ve Türkiye’de gençlerin işgücü piyasalarındaki sayısal görünümü ele alınarak yorumlanmıştır. İşgücüne katılma, istihdam, işsizliğe ait tablolar değerlendirilmiştir. Türkiye’de genç işsizlik oranları yaş, cinsiyet, eğitim durumuna göre açıklanmıştır. Ulusal ve uluslararası genç işsizlik yaklaşımları, Türkiye’deki genç işsizliğine yönelik politika ve programlar, beş yıllık kalkınma planları, eğitim politikaları, istihdam politikaları şeklinde incelenmiştir. Üçüncü bölümde sosyal dışlanma ve işsizlik ilişkisi üzerine yazılan makale ve tezler incelenmiş, araştırmaların amacı, yöntemi ve sonuçlarını açıkça ifade edecek temel bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümün amacı tezin literatürdeki ulusal ve uluslararası çalışmalardan benzerlik ve farklılıklarının tespitinin sağlanmasıdır.

Son bölümde ise Elazığ’da gerçekleştirilen alan çalışmasının metodolojisine yer verilerek araştırmanın amacı ve önemi, yöntemi, sınırlılıkları, problem ve hipotezleri, evreni, örnekleme, veri toplama araçları açıklanmıştır. Demografik bulgular, sosyal dışlanma ölçeği puan ortalamaları ve ölçeğe ait analiz sonuçları tablolar halinde açıklanmış, literatür ile karşılaştırmalar yapılarak değerlendirmelerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın birinci bölümünde işsizlik kavramına yönelik tanımlamalara ve işsizlik türlerine yer verilmiştir. Ardından genç işsizliğine ilişkin kavramlar ve sosyal dışlanma kavramı ele alınmıştır. Yapılacak bu açıklamalar kavramsal çerçevenin oluşturulması, varsayımların geliştirilmesi açısından oldukça önemlidir.

1.1. İŞSİZLİK KAVRAMI

İşsizlik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi adına öncelikle işsiz kavramının açıklanması uygun olacaktır. Literatüre göre ülkeler tarafından belirlenen asgari çalışma yaşında, herhangi bir işte çalışmayan, aktif bir şekilde iş arayışında olan ve çalışmak için hazır ancak iş bulamayan bireyler işsiz olarak kabul edilmektedir (Husmanns, 2007: 6). Uluslararası örgütlerin tanımlamaları incelendiğinde OECD işsizleri; “*çalışma yaşındaki, işsiz, çalışmaya hazır ve iş bulmak için belirli adımlar atmış kişiler*” olarak ifade edilmektedir. EUROSTAT tarafından ILO yönergeleri göz önüne alınarak yapılan tanımlamaya göre ise “*15-74 yaş aralığında, referans haftasında çalışmayan, şu anda çalışmaya uygun olup referans haftasını takip eden 2 haftanın bitiminden önce ücretli veya kendi hesabına çalışmaya uygun, aktif biçimde iş arıyor, referans haftası ile biten dört haftalık dönemde ücretli veya serbest meslek aramak için faaliyetlerde bulunmuş ya da referans haftasının bitiminden itibaren en fazla 3 aylık bir süre içinde başlayacak bir iş bulmuş bireyler*” işsiz şeklinde ifade edilmektedir (OECD, 2023; EUROSTAT, 2023).

Türkiye İş Kurumu tanımına göre; “*kurum kayıtlarında iş bekleyenlerden yalnız belli bir iş yerinde çalışmak isteyen ve diğer iş yerlerinde sağlanabilecek iş imkânlarını kabul etmeyeceklerini bildirenler, mevcut iş varken daha elverişlilerine geçmek isteyenler ile emeklilerden iş arayanlar çıkartıldığında geri kalanlar*” işsiz olarak adlandırılmaktadır (Gediz ve Yalçınkaya, 2000: 163).

İşsizliğe yönelik alan yazındaki yaklaşımlar incelendiğinde 19. yüzyılda benimsenen Klasik Liberalizme göre serbest piyasa düzeninde herkesin iş bulabileceğine ve işsizlik probleminin kendiliğinden çözüme ulaşabileceğine inanıldığı görülmektedir. Dönem içerisinde işsizlik; “*işsiz kalan bireylerin kendi kusurları sonucunda karşılaştıkları bir ceza*” şeklinde ifade edilmiştir (Işığışık, 2011: 15-20). 1890 yılında Alfred Marshall tarafından yayımlanan “*Principles of Economics*” (Ekonominin İlkeleri) adlı eserde yer alan işsizliği, “*istihdamın istikrarsızlığı*” şeklinde açıklamıştır. 20. Yüzyıla gelindiğinde ise işsizlik, “*güvenlik altına alınması gereken sosyal ve ekonomik bir hastalık*” tabiri ile ifade edilmeye başlanmıştır (Sürücü, 2014: 4-5).

İşsizlik yaklaşımları kısaca ele alınacak olursa, Marksist teoride sermaye-yoğun üretimin işsizliğin kaynağı olduğu düşünülmektedir. Bu üretim sistemi yedek işsizler ordusunun ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir (Güven, 1995:50; Uyar, 2005:27). Keynesyen teoride işsizlik talep yetersizliğinden kaynaklanmakta ve bireyin iradesi dışında ortaya çıkmaktadır. Keynes’e göre mal ve hizmet düzeyi iş arayan her bireyin çalıştırılmasına yetecek seviyede olamayabilir. Neo-klasik teoriye bakıldığında ise işsizlik ve eksik istihdamın sorumlusunun devlet olmadığı düşüncesi mevcuttur. İşsizlik sorununun bireyin kendi başarısızlığından ve nitelik yetersizliğinden kaynaklandığı savunulmaktadır (Mitchell ve Muysken, 2008: 2-12).

İşsizlik, bireyleri ekonomik açıdan etkilediği gibi aynı zamanda hem sosyal hem de psikolojik açıdan da etkileyen bir sorundur (Yılmaz vd. 2004: 164). Toplumsal açıdan birçok etkisi bulunan işsizliğin etki alanlarının genişliğine bağlı olarak literatürde işsizlik kavramına dair birbirinden farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından kabul edilen işsizlik halinin tam anlamıyla karşılanması için üç ayrı kriter bulunmaktadır (Vroman, 1999: 17):

- İşli olmamak,
- Çalışmak için hazır olmak,
- Faal olarak iş arıyor olmak,

Bu kriterler, işsizliğin yalnızca durumsal yönlerini değil aynı zamanda iş arama açısından motivasyonel yönleri, çalışmaya uygun olmak açısından tıbbi ve yasal

yönleri de içerisinde barındırmaktadır. Dolayısıyla işsizliğin çok boyutlu bir yapısının olduğunu da söylemek mümkündür (Paul, 2005: 12).

İşsizlik kavramının TÜİK’e göre tanımı; “*Referans haftasında istihdamda olmayan, son dört hafta içerisinde aktif olarak iş arayan, iş bulduğu takdirde 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca iş bulmuş başlamak üzere beklediği için iş aramayan ve üç ay içinde işe başlayacak olan kişiler de işsizlere dâhildir*” şeklindedir (TÜİK, 2021: 9).

Başka bir ifadeye göre işsizlik, işgücünün iradesi dışında ve istemeden ortaya çıkan kısa bir süreliğine veya aylarca, birçok nedenin sebep olduğu işsiz kalma durumudur. Kısaca işgücünün gönülsüz bir şekilde yaşamış olduğu işsizlik süreci şeklinde ifade edilmektedir (Gupta, 1990: 298). İşsizlik, yaş itibarıyla çalışma çağındaki nüfusta yer alan, çalışabilecek ve çalışmak isteyen bireylerin gerekli niteliklere sahip olmalarına rağmen ücretli bir iş bulamaması halidir (Adebowale, 2015: 12). Bir ekonomide talep edilen emek miktarı ile arz edilen emek miktarı arasında fark oluşması halinde işsizlik durumu meydana gelmektedir. Uluslararası işsizlik tanımlamasına göre çalışmaya hazır olan ve aktif bir şekilde iş arayan bireyler işsiz olarak kabul edilirken, işsizlik şartlarını sağlayan fakat aktif şekilde iş aramayan bireyler ise yapılan tanımlamanın dışında kalmaktadır (Cawker ve Whitefield, 1993).

Tüm açıklamalardan hareketle işsizlik durumundan söz edebilmek için kişinin; belirli bir yaş aralığında bulunması, istihdam edilmiyor olması, istihdamda yer alması için gerekli şartları taşıması, mevcut ücret düzeyindeki bir işi kabul ediyor olması ve aktif bir şekilde iş arıyor olması gerekmektedir. Ancak ifade edilen şartların sağlandığı bir durumda işsizlikten söz edilmesi mümkün olmaktadır.

1.1.1. İşsizlik Türleri

İşsizlik, farklı sebeplerle ortaya çıkabilmekte, çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. İşsizlik türlerinde işsizliğin ortaya çıkış nedenine göre bir sınıflandırma söz konusu olmuştur ve bu nedenle birçok işsizlik türü ortaya çıkmıştır.

1.1.1.1. Açık İşsizlik

Mevcut çalışma koşulları içerisinde bireylerin çalışma istek ve arzusu bulunduğu halde iş bulamaması durumu açık işsizlik olarak ifade edilmektedir (Porket, 1995: 3). Açık işsizliğin, bireyin hayatını sürdürebilmek için bir işe sahip olamaması ve kendi iradesi dışında işsiz kalması durumu şeklinde açıklanması da mümkündür.

Açık işsizlik oranı, çalışmayan ve aktif bir şekilde iş arayışında olan bireylerin belirlenmesiyle ölçülmektedir (ILO, 2004: 28). Açık işsizlik, kendi içerisinde mevsimlik, yapısal, konjonktürel, teknolojik, geçici işsizlik olmak üzere çeşitli sınıflara ayrılmaktadır (Yıldız, 2014: 2).

1.1.1.1.1. Mevsimlik İşsizlik

Mevsimsel olarak, istihdam olanakları bulunan sektörlerde çalışan bireylerin bazı mevsimler dışında işsiz kalmaları durumu mevsimlik işsizlik şeklinde adlandırılmaktadır. Mevsim şartları dolayısıyla yılın belirli zamanlarında işgücü talebi azalmaktadır (Mehra, 2018: 72). Mevsimsel işsizliğin en belirgin özellikleri ön görülebilir olması ve işgücü talebinin yıllık dalgalanmalardan etkileniyor olmasıdır. Özellikle turizm ve tarım sektöründe yaygın biçimde görülen bir işsizlik türüdür (Hardy, 1970: 10; Mwinga, 2012: 14).

1.1.1.1.2. Yapısal İşsizlik

Dünya genelinde piyasalar hızlı bir biçimde değişmektedir ve bazı ekonomiler yaşanan duruma adapte olmakta güçlük çekmektedir. Bu ekonomilerde yer alan firmalar belirli bir zaman içerisinde rekabet edemez hale gelmektedir. Firmaların, dönüşüme adapte olamamaları halinde piyasalarda varlıklarını sürdürebilmeleri oldukça güçtür. İfade edilen değişim ve dönüşüm süreçlerinde meydana gelen işsizlik türü ise yapısal işsizliktir (Hart, 1990: 213).

Yapısal işsizlik, genel itibarıyla ekonomideki yapısal dengesizlik sebebiyle ekonominin istihdam sağlayabilme yetersizliğinin sonucunda ortaya çıkmaktadır (Mwinga, 2012: 13). Bunun yanı sıra ekonomide işçilerin sunmuş oldukları beceriler

ile işverenler tarafından talep edilen beceriler arasındaki uyumsuzluklara bağlı olarak yapısal işsizlik sorunu yaşanmaktadır (Baker, 2012: 1).

1.1.1.1.3. Konjonktürel İşsizlik

Ekonomide meydana gelen durgunluk sebebiyle işletmelerin maliyetlerini giderek kısıması ve istihdamda azalmaya gitmesi sonucunda ortaya çıkan işsizlik durumudur. İnsanların işlerini kaybetmelerinden dolayı iş döngüsünde gerileme yaşanmakta ve döngüsel işsizlik ortaya çıkmaktadır (Dadaji ve Khan, 2017: 25).

Konjonktürel işsizlik, ekonomik döngülerin etkisiyle ortaya çıkan bir işsizlik türüdür ve geçicidir. Bu işsizlik türünün sebep olduğu istihdam probleminin çözülebilmesi için ekonomik durgunluğun ortadan kaldırılması ve ekonomik büyümenin sağlanması gerekmektedir (ILO, 2012: 8). Aynı zamanda ekonomik dalgalanmalara karşı kırılgan kesimde olan genç nüfus üzerinde de büyük etkileri bulunan bir işsizlik türüdür (Glatt ve Wunnava, 2018: 3).

1.1.1.1.4. Teknolojik İşsizlik

Üretim süreçlerinin değişmesi ve yenilenmesi sonucunda bireylerin yeni teknolojilere uyum sağlayamaması durumunda ortaya çıkan işsizlik türüne teknolojik işsizlik adı verilmektedir. Teknolojik yenilikler sonucunda insana duyulan ihtiyacın giderek azalması teknolojik işsizliği besleyen ana nedenler arasında yer almaktadır (Kochańska ve Klimczuk, 2015: 1). Bilgisayarların üretim sistemlerinde kullanılması ve dijitalleşmeyle birlikte insan emeğinin yerini yeni teknolojiler almıştır. Sonuç olarak teknolojik işsizlik sorunu yaşanmaya başlamıştır.

Teknolojik işsizlik, günümüzün en önemli sorunlarından biridir. Teknolojik yeniliklerin beraberinde getirmiş olduğu yeni iş ve meslekler ile yeni istihdam olanaklarının ortaya çıkacağı düşünülse de teknolojik işsizlik problemi bu konudaki olumsuz düşüncelerin sebebi haline gelmiştir. Teknolojik gelişmeler nitelsiz işgücünün işsizliğini artıran bir etkiye sahiptir. Fakat olumsuz etkilerinin yanı sıra yeni teknolojiler bir ülkenin kalkınması ve gelişmesi açısından da oldukça önemlidir (Mouhammed, 2011: 218; Peters, vd. 2019: 5).

1.1.1.1.5. Geçici İşsizlik

Geçici işsizlik, çalışan bireylerin daha iyi koşullarda işgücü piyasalarında yer alabilmesi adına kendi iradeleriyle mevcut işlerinden ayrılıp yeni bir iş arama sürecine girmeleri sonucunda iş aranılan vakitlerde geçici süre işsiz kalmaları durumudur. Gelişmiş ülkelerde dahi görülebilen bir işsizlik türüdür. Ancak geçici işsizlik durumunda iş arama süresinin uzaması halinde ekonomide de çeşitli olumsuzluklar meydana gelmektedir (Aladejana ve Olanisimi, 2011: 81). Bu işsizlik türü geçici olduğundan dolayı genel itibariyle bireyin refahı için ciddi bir tehdit oluşturmamaktadır (Mwinga, 2012: 13). Ancak geçici işsizliğin yapısal işsizliğe dönüşmesi durumunda hem birey hem de ekonomik yapıda birçok sorun yaşanabilmektedir (Yıldız, 2014: 4).

Geçici işsizliğin gençlerle de ilgili olduğunu söylemek mümkündür çünkü geçici işsizlik, yeni bir pozisyon bulmak için ya da bireyin ilk defa çalışmak için iş arayışında olmasını kapsamaktadır. Olumsuz etkilerin yanı sıra bu işsizlik türü, bireylerin niteliklerine en uygun işi bulabilmelerine olanak tanımaktadır (Glatt ve Wunnava, 2018: 3).

1.1.1.2. Gizli İşsizlik

Fiili olarak işsiz olmayan fakat üretim üzerinde hiçbir katkısı bulunmayan bireyler, gizli işsizler şeklinde ifade edilmektedir. Bir işletmede çalışanların sayısında bir azalma meydana geldiğinde üretim miktarında herhangi bir azalma meydana gelmiyorsa gizli işsizlik durumunun yaşandığını söylemek mümkündür (Zengin, 2000: 6). Uzun bir süre iş arayan ancak iş bulamaması sonucunda umudu kırılıp iş aramayı bırakan ama yine de çalışmak isteyen bireyler gizli işsiz olarak sayılmaktadır. Gizli işsizlik özellikle az gelişmiş ülkelerde görülmektedir ve izlenmesi, ölçülmesi oldukça zordur (Mehra, 2018: 72-73).

Genç ve nitelikli işgücü doğrudan istihdam dışında tutulmadan az sürelerde, daha az verimlilik ile istihdam edilebilecekleri alanlara kaydırılmaktadır. Bu durum neticesinde ise açık işsizlik yaşanmamış olacaktır (Robinson, 1936: 225-237). Gizli

işsizliği diğer işsizlik türlerinden ayıran en belirgin özelliği ise bireyin istihdam ediliyor olmasıdır.

1.1.1.3. Sürekli Durgunluk

Sürekli durgunluk, ekonomisi gelişmiş ülkelerde belirli bir büyümenin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkması muhtemel olan ekonomik durgunluk neticesinde ortaya çıkan işsizlik durumunu ifade etmektedir (Konya, 2009: 36). Sürekli durgunluk, büyük bunalımın meydana geldiği vakitlerde Alvin Hansen tarafından açıklanmıştır. Sürekli durgunluk, talepte yaşanan düşüşlerin devam ettiği ve sıfıra yakın olan faiz oranlarının bile aşılması mümkün olmadığı bir durumu yansıtmaktadır (Schwab, 2016).

Sürekli durgunluk neticesinde oluşan işsizliğin sebeplerini iç ve dış etmenler şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Dış etmenler, rakip ülkelerin ucuz bol ve kârlı bir üretim gerçekleştirmesi, ticarete bağlı koşulların giderek farklılaşmasıdır. İç etmenler ise ekonomik amaç ve hedefler açısından durağanlık, genç nüfusun azlığı, girişimciliğin az olması şeklindedir. Genel anlamda bu durumlar ekonomik durgunluğunun göstergelerini yansıtmaktadır (ÇSGB, 2014: 32).

1.2. GENÇ İŞSİZLİĞİNE İLİŞKİN KAVRAMLAR

Genç işsizliği, dünya genelinde ciddi bir sorundur. Uluslararası Çalışma Örgütü raporlarına göre son yirmi yıl içerisinde gençlerin istihdam ilişkileri, kalitesi açısından bir ölçüde yetişkinlere yetişmiş olduğu görülse dahi genç işsizliğine dair küresel veriler incelendiğinde gençlerin işsiz kalma olasılıklarının yetişkinlere göre yaklaşık üç kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir (UNICEF, 2020; ILO, 2022: 26-27).

1.2.1. Genç Tanımı

Gençlik, çocukluk ve yetişkinlik dönemleri aralığında kalan bir yaşam dönemi şeklinde ifade edilmektedir (Henze, 2015: 5). Ancak gençlik kavramı kültürel, ekonomik, siyasi ve demografik yapı gibi birçok farklı etmenden kaynaklı olarak ülkeler arasında değişkenlik göstermiştir. Bu sebeple henüz evrensel bir tanım yapılamamıştır (Erol, 2013: 17).

Birleşmiş Milletler tarafından istatistiksel amaçlar ile 15-24 yaş grubundaki bireyler genç tanımı içinde yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından ise 18-25 yaş aralığındaki bireyler genç olarak tanımlanmıştır (UNEP, 2007: 76; United Nations, 2013: 2). UNESCO tarafından yapılan bu açıklama, evrensel bir nitelik taşımamaktadır. Dünya geneline bakıldığında genç olma deneyimi ülkeler ve bölgeler açısından önemli ölçüde değişkenlik göstermektedir (UNESCO, 2020).

EUROSTAT verilerine bakıldığında ise 15-29 yaş aralığındaki bireyler genç olarak kabul edilmektedir (EUROSTAT, 2015: 1). Fakat genç yaş aralığındaki üst sınır farklılık göstermeye başlamıştır. Bunun en temel sebebi ise genç kesimin eğitim hayatlarına devam etmeleri ve yüksek lisans eğitimi gören öğrencilerin sayısında meydana gelen artıştır. Gençlerin okula devam etme süreleri zamanla uzadıkça çalışma yaşamına dâhil olmaları da giderek ötelenmiştir. Uluslararası çalışmalar ve istatistikler incelendiğinde 25-29 yaş aralığında bireylerinde genç yaş grubunda bulunduğu görülmektedir (Yentürk ve Başlevent, 2007: 2-3).

Gelişmiş ülkelerde gençlik çağını ifade eden yaştan, belirlenmiş alt sınırı zorunlu eğitimden ayrılma yaşına denk gelmektedir. Ülkelerin gençlere yönelik politikalarında hedef kitesinde olan genç bireylerin yaş aralıkları değişkenlik göstermektedir. Örneğin İngiltere’de gençler için istihdam politikaları 16-18 yaş aralığına yoğunlaşırken, İtalya’da ise 14-29 yaş aralığına göre planlanmaktadır (O’Higgins, 1997: 1).

Gençlik tanımlamaları yapılırken temel olarak başvuru ana ölçüt yaş olmaktadır. Yaş aralığı ise 7-39 yaşları arasına kadar farklılık göstermektedir. Örneğin; Uganda’da 12-30 yaş aralığında bulunan bireyler genç iken, Bangladeş ve Nijerya’da bireylerin genç olarak ifade edilmesinin mümkün olabilmesi için bireyin 18 ile 35 yaş aralığında olması gerekmektedir (ILO, 2005: 3). Gençlik, insan yaşamının yetişkinlik evresine başlanmadan önceki evresidir. Ancak bu ifade beklenen ortalama yaş, toplumsal açıdan yetişkinliğe ait rollerin kazanılmaya başlandığı yaş gibi birçok faktörden etkilenebilmektedir (ILO, 2005: 3; Altınsoy, 2020: 69-89).

1.2.2. Genç İşgücü Tanımı

Çocuk ve genç işgücüne yönelik iki ayrım söz konusu olmaktadır. İlk yaklaşıma göre asgari çalışma yaşı sınırının altında kalan çalışanlar “*çocuk işgücü*” şeklinde adlandırılırken, asgari çalışma yaşı sınırı ile rüşt yaşı arasındaki yaş aralığında kalan çalışanlar “*genç işgücü*” biçiminde açıklanmaktadır. Örnek verilecek olursa, bir ülkede belirlenen çalışma yaşı sınırı 15, rüşt yaşı¹ ise 18 olarak belirlenmiş ise 15 yaş altındaki çalışanlar çocuk işgücü grubuna dâhil olurken, 15-18 yaş aralığında bulunan çalışanlar genç işgücü grubuna dâhil olmaktadır (Dinç, 2008: 5-7). İkinci yaklaşıma göre ise asgari çalışma yaşı ya da rüşt yaşının ölçüt alınmadığı çocuk ve genç işgücünün bağımsız bir şekilde belirlendiği durumlarda bulunmaktadır. Fakat asgari çalışma yaşı ve rüşt yaşına yönelik düzenlemelerin yeterli olmadığı ülkelerde çocuk ve genç işgücünün istismarı söz konusu olabilmektedir (Şişman, 2003: 5-6).

Genç işgücü belirlenen gençlik yaş aralığında olup emeğini arz eden, çalışma arzusunda olup, çalışabilir durumda olan, işgücüne ve ekonomik faaliyetlere katılım sağlayan istihdam edilmiş aynı zamanda işsiz sayılabileceği nitelikleri barındıran genç nüfustur (Tatar, 2019: 18). 4857 sayılı İş Kanunumuzun 71. maddesi incelendiğinde 15 yaşını doldurmamış bireyler çocuk sayılmış ve çalıştırılmaları yasaklanmıştır (4857 Sayılı İş Kanunu, 2003: md. 71). Bu açıklamalardan hareketle genç işgücünü, 15-24 yaş aralığında bulunan ve hizmet akdine bağlı bir şekilde ücretli olarak çalışan birey biçiminde açıklamak mümkündür (Loughlin ve Barling, 1999: 18).

1.2.3. Genç İşsizliği Tanımı

Genç işsizliğine yönelik açık bir kavramsallaştırma bulunmamaktadır. Böyle bir kavramı açıklamanın yolu genç ve işsizlik kavramlarının bir araya getirilerek bir potada eritilmesiyle sağlanabilmektedir. Çalışma istek ve arzusuna sahip, cari ücret düzeyinde iş bulamayan, maruz kalmış olduğu durum kendi iradesi dışında gerçekleşen 15-24 yaş aralığındaki bireyler genç işsizdir. Bu şekilde meydana gelen işsizlik durumu ise genç işsizliğini yansıtmaktadır (Şahin ve Murat, 2011: 12).

¹ Reşit olmak ile alakalı olan rüşt yaşı, ergenliğin yani medeni hakları kullanma yeterliliğinin kazanıldığı durumun 18 yaşının tamamlanmasıyla başlayıp kişinin bu yaştan itibaren reşit sayılmasını ifade etmektedir (Kazak ve Beki, 2021: 47-48).

15-24 arasında “*çalışmayan*”, “*çalışmaya hazır*” ve “*iş arayan*” bireyler genç işsiz olarak açıklanmaktadır (Wangmo, 2012: 7). Gelişmekte olan birçok ülkede işsiz sayılmak için aktif bir şekilde iş arama koşulu bulunmamaktadır. Fakat gelişmiş ülkelerin arasında dahi bu konuda farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin birçok ülkede öğrenim gören bireyler işgücü dışında sayılırken, bazı ülkelerde ancak aktif iş aradıklarında işgücüne dâhil edilebilmektedirler (O’Higgins, 2001: 18).

Gençler işsizlik durumunu yaşadıkları süre içerisinde gelirden yoksun kalmakta, potansiyellerini tam anlamıyla ortaya çıkartamamaktadır (Erol, 2013: 15). Çağımızdaki gençlerin okuma oranı yüksek olmasına ve donanımlı olmalarına rağmen piyasada istediği koşulları bulamayınca işsiz kalmaktadır. Bu durum sonucunda da bireyin iş arama eylemi konusunda cesareti kırılmaktadır. Dolayısıyla işsiz birey hem maddi hem de manevi anlamda zarara uğramaktadır (Işıkoğlu, 2013: 18).

1.2.3.1. Genç İşsizliğinin Nedenleri

Genç işsizliğinin meydana gelmesine sebebiyet veren birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler makro ve mikro şeklinde ikiye ayrılmaktadır. İşsizlik nedenlerinin her ne kadar makro ve mikro faktörler ile ilişkili olduğu ifade edilse de genel itibarıyla işsizlik makro faktörler tarafından belirlenmektedir (Taş ve Bilen, 2013: 55).

Tablo 1: Genç İşsizliğine Neden Olan Makro ve Mikro Faktörler

Makro Faktörler	Mikro Faktörler
• Demografik Durum	• Nitelik ve Beceriler
• Ekonomik Sorunlar	• Etnik Köken, Cinsiyet
• Toplam Talep Yetersizliği	• Deneyimsizlik
• İşgücü Piyasasının Yapısı	• İşgücü Piyasasına Giriş Yaşı
• Eğitim Sistemi	• İşverenlerin Genç İşgücüne Karşı Tutumu
• İşgücü Politikalarının Yetersizliği	• Vasıf Yetersizliği

Kaynak: (Ata, 2007: 115; Şahin ve Murat, 2011: 43).

Makro nedenler arasında yer alan toplam talep yetersizliğinin işsizliğin genel seviyesini etkilerken aynı zamanda genç işsizliğini de etkileyen bir durum olduğunu söylemek mümkündür. Genel itibariyle toplam talepte meydana gelecek herhangi bir düşüş genç işgücüne olan talebi de etkilemektedir (O’Higgins, 1997: 27).

Ekonomik durgunluk ve kriz dönemleri incelendiğinde birçok ülkede genç bireylerin iş bulma konusunda ciddi sorunlar yaşadığı bilinmektedir. Ekonomik sorunların yaşandığı dönemlerde işverenler yeni bir işçi çalıştırmayı istememekte, işten çıkarma durumlarında ise ilk olarak genç çalışanların işten çıkarıldığı görülmektedir. Hatta öyle ki bazı işverenler özellikle genç çalışanları hedef almaktadır ve ücret açısından düşük ücrete razı olmaları konusunda baskı uygulamakta veya işten çıkarma tehdidinde bulunmaktadır. Genç işgücünün ekonomik durgunluk dönemlerinden ciddi anlamda etkilendiği aşîkârdır (Murat, 1991: 30-31). Dolayısıyla ekonomik dalgalanmalar hem üretimi hem de istihdamı olumsuz etkilemekte ve genç işsizliğin yükselmesine sebebiyet vermektedir (Choudhry vd., 2013:7). Giderek artış gösteren işsizlik deneyimsiz, tecrübesiz genç bireylerin iş bulma ümitlerinin kırılması anlamına gelmektedir (Carcillo vd. 2015: 13).

Genç işsizliğin yaşanmasına sebebiyet veren faktörlerden bir diğeri ise o ülkedeki demografik yapıdır. Ülkelerin geleceğine yönelik önemli bir etmen yeni neslin hangi düzeyde arttığı ve yaşanan artışa bağlı olarak işgücünün etkilenme durumu gibi konular doğurganlık hızı kapsamı içerisine girmektedir. Dolayısıyla öngörü elde edilmesi için yapılan çalışmalar mevcut nüfus artışı, öngörülmüş artış geleceğe yönelik ekonomik ve demografik yapının tahmin edilebilmesi açısından bir gösterge olarak kullanılmaktadır. Bu sebeple işsizlik nedenleri araştırılırken doğurganlık oranlarının da göz önünde bulundurulması elzemdir (Akgün, 2019: 53).

Genç bir bireyin, işe kabul edilmesinde eğitim düzeyi ve teknik bilgileri önemlidir ancak bunların yanı sıra pratik zekâ, takım çalışmasına yatkınlık, liderlik gibi birçok etmende işverenler tarafından değerlendirilmektedir. Aranılan kriterleri barındırmayan genç bireyin iş arama süreleri de giderek uzamakta ve bireyin teknik, teorik bilgisi kolaylıkla iş bulabilmesi açısından yeterli olamamaktadır. Eğitim kalitesinin artırılması ve işgücü piyasasına yönelik bir eğitim sisteminin inşa edilmesi büyük önem arz etmektedir (İçli, 2001: 67-70).

Genç işsizliği sorunu ile gençlerin eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında nitelik açısından uyumsuzluk ve ücret düzeyi konuları dikkat çekmektedir. Genç bireyler eğitimlerini tamamlayıp mezun olduktan sonra ilk defa çalışacakları için iş seçimi konusunda oldukça seçici davranmaktadırlar, bu durum da işsizlik süresinin uzamasına neden olmaktadır (Öz, 2019: 20). İşgücü piyasasına yönelik politikalarının yetersizliği de genç işsizliğine neden olan makro faktörler içerisinde yer almaktadır. Gençler, işgücü piyasasına yönelik katı uygulamalardan olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Bu nedenle genç bireylerin tecrübe eksikliklerini giderebilmeleri için işgücüne yönelik uygulamaların esnek olması gerekmektedir (Caroleo ve Pastore, 2007: 39-40).

Bir başka makro faktör ise ücrete yönelik politikalardır. Gençlerin ücret konusundaki beklentisi ve vasıf uyumsuzluğu sonucunda işsizlik durumu kaçınılmaz biçimde meydana gelmektedir. Mezun olan gençler büyük hayaller ile işgücü piyasasına dâhil olmak için iş ararken, yaşamış oldukları ilk iş deneyimleri bekledikleri gibi gerçekleşmemektedir. Eğitimli gençler dahi düşük ücretlerde istihdam edilebilmektedir (Seçer, 2006: 81). Bu durum ile karşı karşıya kalan bazı genç bireyler, düşük ücretli bir işte çalışmak yerine işsiz kalmayı dahi kabullenmektedir.

Genç işsizliğinin mikro faktörleri ele alınacak olursa gençlerin özellikleri, piyasaya ilk defa giriş yaşı, etnik kökeni, gençlerin çalışma eğilimleri gibi faktörler söz konusu olmaktadır. Gençlik dönemine ait özellikler ile ilişkili olarak gençlerin iş yaşamına bakışı yetişkinlerden daha farklıdır. Henüz ailevi sorumlulukların olmayışı, değer yargılarının zihinlerinde yeni yerleşmesi, disiplinli olmak açısından tepkisel olmak ve tutarsız bazı davranışlar söz konusu olabilmektedir. Gençlerin özellikleri ve işe atfetmiş oldukları değer, istihdam da yer alabilme olasılıklarında değişkenlik yaratmaktadır. (Demiray, 2003: 100).

Mikro nedenlerden etkin kökenin, Amerika Birleşik Devletlerinde ve birçok Avrupa ülkesinde genç işsizlik oranlarını etkileyen kişisel bir özellik olduğunu söylemek mümkündür. 1996 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde gerçekleştirilen bir çalışmaya göre aynı yaş grubu içerisinde bulunan siyahi gençler ve beyaz gençlerin işsizlik oranlarına bakıldığında siyahi gençlerin daha fazla işsiz kaldığı tespit edilmiştir. Aynı yılda İngiltere’de gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise etnik açıdan

azınlıkta bulunan bireylerin daha fazla işsizlik sorunu yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır (O'Higgins, 1997: 44).

Etnik köken konusunun yanı sıra cinsiyette genç işsizliğini tetikleyen bir başka konudur. Aynı yaş aralığındaki kadın ve erkek verileri incelendiğinde kadınlar erkeklere göre işsizlik durumunu daha fazla yaşamaktadır (Yazar Aslan, 2014: 53). Toplum tarafından kadınlara atfedilen roller genel anlamda aile kurumu üzerinden şekillendiği için kadınların işgücüne katılma oranları erkeklere göre daha düşük olmaktadır. Bu durum sonucunda ortaya çıkan genç kadın işsizliği arttığında donanımlı, bilgili, eğitilmiş ve istekli olan bireyler işgücü piyasasından giderek çekilmektedir (Eren, 2020:610).

Tablo 2: Genç İşsizliğinde Arz ve Talep Yönlü Görüşler

Genç İşsizliğinin Nedenleri	Talep Yönlü Görüşler	Arz Yönlü Görüşler
Mevcut İşler	Ekonomik koşullar neticesinde gençlere yönelik iş kıtlığı söz konusu olmaktadır.	Düşük düzeyde birçok iş bulunmaktadır.
Ücretler	Asgari ücret ve ücrete yönelik diğer katı düzenlemeler düşük düzeydeki işleri azaltmaktadır.	Gençler gerçekçi olmayan ücret beklentisine sahiptirler.
İş Süreci	Kısa dönemli işler işsizlik oranının yüksek oluşunun temelini oluşturabilmektedir.	Genç işçiler yüksek mobiliteye sahip oldukları için istikrarsızlardır.
Tutumlar	Genç bireyler gelecek vaat eden işleri tercih ederler, işverence yapılan ayırım genç işgücünün talebini azaltmaktadır.	Mevcut ücret düzeyinde, gençler boş zamanı tercih etmektedir.
Yetenekler	Yetenekler ancak çalışarak kazanılmaktadır.	Gençler eğitimden ve yetenekten yoksundur.
Nüfus	İş piyasası gençler için sürekli biçimde birçok yeni iş üretmektedir.	Genç işsizliğine neden olan konular arasında genç nüfusun giderek artışı da bulunmaktadır.
Alternatif İş Faaliyetleri	Gençler yasa dışı işlerden yüksek miktarlarda gelir elde ederler.	

Kaynak: (Freeman, 1979: 7).

1.2.3.2. Genç İşsizliğinin Etkileri

İstihdamda yer almanın gençler açısından birçok etkisi bulunmaktadır. Sosyal kimliğin şekillenmeye başlaması, benlik duygusunun giderek artması, sosyal yaşantının organize edilmesi, yaşamı idame ettirme imkânlarına sahip olabilmek gibi farklı kazanımları bulunmaktadır. Bu kazanımlar sosyal, ekonomik, siyasi ve vatandaşlık bağlamında da oldukça önemlidir (Calderon, 2004: 65).

İşsizliğin ekonomiye, sosyal yaşama ve bireylerin psikolojisi üzerine birçok etkisi bulunmaktadır. Ekonomi üzerine olan etkileri incelendiğinde üretimde yaşanan kayıp ile vergi gelirlerinde de bir düşüş meydana gelmektedir. Bunun yanı sıra devletlerin işsizlik ve sağlık gibi konulardaki harcamalarında bir artış yaşanmaktadır. Toplumsal açıdan etkilerine bakıldığında ise sosyo-demografik özellikler, yaşamın şekillenmesi açısından çeşitli sorunlara sebebiyet vermektedir. Psikolojik açıdan ise bireylerde ruhsal çöküntülere sebebiyet vermektedir (Bjarnason ve Sigurdardottir, 2003: 975).

Genç işsizler daha iyi şartlarda istihdam edilmek amacıyla yasal veya yasal olmayan yollarla başka ülkelere göç etmektedirler. Bu durum sonucunda ülkeler açısından nitelikli bireylerin göç etmesi sebebiyle bir kayıp yaşanmaktadır. Uzun vadede bakıldığında nüfusa bağlı sorunların yaşanması da kaçınılmaz olmaktadır (Rakauskiene ve Ranceva, 2014: 168). Dolayısıyla işsizlik durumunu yaşayan genç bireyler ekonomik açıdan kayıplar yaşarken aynı zamanda hem sosyal hayatları hem de ruhsal sağlıkları ciddi anlamda etkilenmektedir.

Genç işsizliğinin yüksek olmasının sonucunda Gayrisafi Yurtiçi Hasılda da düşüşler yaşanmakta, satın alma gücünde giderek azalmaktadır. Toplumsal açıdan suç oranlarında bir artış yaşanmakta, temel ihtiyaçlara ulaşmak giderek zorlaşmakta ve yoksulluk riski de artmaktadır. Genç bireylerin var olan eğitim dereceleri, iş becerileri uzun vadede kullanılmadığında giderek değerini kaybetmektedir (Hoxhaj, 2017: 163-164). Beceriler, kullanılmadığı için veya teknolojik yenilikler sonucunda değersiz, eskimiş hale gelebilmektedir (De Grip ve Van Loo, 2002: 1).

1.2.3.2.1. Ekonomik Etkiler

Genç bireylerin üretime dâhil olamamaları bireysel ve toplumsal açıdan birçok probleme neden olduğu gibi ekonomik olarak da ülkeler açısından önemli bir beşeri sermaye kaybı yaşanmaktadır. Dolayısıyla gençlerin yetiştirilmesi için yapılan harcamalar bu duruma bağlı olarak karşılıksız kalmaktadır (Karataş, 1994: 40).

İşsizliğin gençler üzerindeki en büyük yıkımı ekonomik anlamda gerçekleşmektedir. Ekonomik açıdan üç yönlü bir etkisi bulunmaktadır. İlk etkisi, gençlerin çalışmadığı süreç içerisinde hem kendisi hem de ailesi için bir gelir kaybı söz konusu olmaktadır. İkinci etkisi, gençlerin üretim süreçlerine dâhil olamaması üretimde kayıplar meydana getirmektedir. Bir diğer etkisi ise istihdama dâhil olmayan gençlerin işsizlik sigortası konusunda devlete mali yük oluşturmalarıdır (Taşçı ve Darıcı, 2009: 140).

İşsizlik aynı zamanda bireyin yoksulluk yaşama riskini de artırmaktadır ve yoksulluk yaşayan bireyin işe dönmesi giderek zorlaşmaktadır. Dolayısıyla işsiz kişilerin yoksulluk sorununa karşı kırılganlıklarının daha fazla olduğunu söylemek mümkündür (Gallie vd. 2003: 28). İşsizlik aynı zamanda finansal olarak gençlerin ailesine ve devletin sosyal yardımlarına bağlı olmasına da neden olmaktadır (Tähtinen, 2019: 8).

1.2.3.2.2. Sosyal Etkiler

İşsizlik, toplumsal çatışmalar, suç oranlarında artış, göç, intihar gibi sorunların meydana gelmesini tetikleyen bir problemdir (Özer ve Topal, 2017: 61). En üretken çağını yaşayan genç bireylerin işgücü piyasasına dâhil olmaması psikolojik ve sosyal sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır (Çakır ve Kellevezir, 2020: 3). İşsizlik haline bağlı olarak finansal açıdan kısıtlamalar, sosyal ilişkilerin zayıflaması, yoksunluk hali gibi durumlar bireyin toplumun bir parçası olduğunu hissetmesini engellemekte, sosyal dışlanmanın yaşanmasına sebebiyet vermektedir (Pohlan, 2019: 276-286). Bununla birlikte gelir düzeyinin düşük olması suç işleme olasılığını artırmaktadır. Gelir kaybı arttıkça ve yoksullaştıkça suç işleme eğilimi de giderek artış göstermektedir. Araştırmalar sonucunda özellikle de işsiz gençlerin suç işleme oranlarının yetişkinlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Fleisher, 1966: 118-

137). İşsiz gençler, niteliksel açıdan yetkinliklerini becerilerini artırabilmek, ekonomik ve sosyal açıdan rahat yaşam imkânlarına erişebilmek için başka ülkelere beyin göçü gerçekleştirebilmektedir (Bayrak, 2020: 64). Eğitimli ve yetenekli genç işgücünün istediği şartlarda iş bulamaması, beyin göçünün gerçekleşmesine zemin hazırlamaktadır.

1.2.3.2.3. Psikolojik Etkiler

Temelde gelir elde edebilmek amacıyla değer atfedilen çalışma, bireyin kimseye bağlı olmadan, özgür bir şekilde yaşamını idame ettirebilmesi açısından önemli bir eylemdir. Çalışmanın statü, saygınlık, aidiyet gibi bireye değer katan birçok katkısı bulunmaktadır (İçli, 2020: 2). Bu açıdan bireyin gelir sağlayan işini kaybetmesi, ekonomik kayıpların yaşanmasına sebebiyet verirken bir yandan da çeşitli psikolojik sonuçları da ortaya çıkartmaktadır. İşsiz birey, kendini yetersiz hissetme, gergin ruh hali, özgüvensizlik ve endişe gibi insanı ruhsal açıdan tahrip eden hisler ile karşı karşıya kalmaktadır (Clark, 2003: 5). Tüm bu duyguları yaşayan bireyler çalışma isteğini kaybetmekte ve cesareti giderek kırılmaktadır.

İşsiz gençler, sosyal hayata uyum sağlama konusunda sorunlarla karşılaşmakta, mutsuzluk ve çaresizlik duygularını yoğun bir şekilde yaşamaktadır (Tiggemann ve Winefield, 1984: 33-42). Ancak işsizlik sonucunda her birey aynı psikolojik tepkileri göstermemektedir. İşsiz bireyin yaşı, kişisel özellikleri, işsizlik durumunu ne kadar süredir yaşıyor olduğu değişkendir ve buna bağlı olarak psikolojik sonuçlar da farklılık göstermektedir.

İşsizliğin neden olduğu bir başka psikolojik sorun ise intihar eğilimidir. Bu konuda özellikle genç işsizlerin intihar eğilimleri daha fazla olmaktadır. Örnek olarak, genç işsizliği ve intihar eğilimleri arasındaki ilişkiye yönelik Edinburgh'ta gerçekleştirilen bir çalışmada işsizlik ve intihar eğilimleri arasından pozitif yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Oxford'da gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise kendine zarar verme, yaralama, zehirlenme, madde kullanımı gibi davranışların genç erkek işsizlerde çok daha yüksek oranlarda seyir gösterdiği tespit edilmiştir (Morrell vd. 1998: 237).

1.2.4. Eğitimli Genç İşsizliği

Eğitimli genç işsizliğinin ifade edilebilmesi için literatürde bir fikir birliğine varılamamıştır. Bu sebeple eğitim, genç ve işsizlik kavramlarının birleşmesiyle oluşturulan bir kavram ortaya çıkmıştır. Bu kavramın açıklaması da araştırmacının genç ve eğitim kavramlarını tanımlama şekline göre değişkenlik göstermektedir (Demirler, 2020: 80).

Eğitimli genç işsizliği, 15-24 yaş aralığında bulunan lise veya üzeri eğitimden mezun bireylerin karşılaşmış oldukları işsizlik olgusudur (Mütevellioğlu vd. 2010: 212). Eğitimli genç işsiz “*belirli bir mesleki ve teknik birikime sahip, bilgi ve beceri gerektiren bir iş kolunda almış olduğu eğitimden dolayı uzmanlaşmış, uzmanlaştığı alanda bir iş aradığı halde iş bulamayan kişiler*” şeklinde tanımlanmıştır (Çetin, 2004: 78).

1.3. SOSYAL DIŞLANMA KAVRAMI

Sosyal dışlanma kavramı, ilk kez 1960’lı yıllarda Fransa’da ortaya çıkmıştır. Genel olarak 1950-1960’lı yıllarda yaygın bir biçimde ifade edilmezken ekonomik krizlerin ve gerilemelerin yaşandığı 1970’li yıllarda dünya genelinde oldukça dikkat çeken bir kavram haline gelmiştir. 1974 yılında Fransa’nın sosyal işlerinden sorumlu devlet bakanı René Lenoir, Fransız toplumunun onda birinin toplumun diğer fertleri tarafından dışlandığını belirtmiştir (Çakır, 2002: 84). Kısacası sosyal dışlanma, yoksulluk sebebine bağlı olarak dışlanan bireyleri yansıtan bir kavram olmuştur. Hem zihinsel hem de fiziksel açıdan engelli bireyler, suçlular, bakıma muhtaç yaşlılar, istismara uğrayan çocuklar, madde bağımlısı bireyler, sorunlu aileler ve yalnız ebeveynler, asosyal bireylerin dışlanmış grupta yer aldıklarını belirtmiştir (Silver, 1994: 532).

Sosyal dışlanma kavramı çok yönlü ve karmaşık anlamlı bir kavramdır. Bu açıdan kavramın genel kabul görmüş bir tanımlaması yapılamamıştır. Sosyal dışlanma topluma ait hissetmek ve uyum sağlayabilmek anlamına gelen sosyal bütünleşme kavramının tam tersini yansıtmaktadır. Sosyal dışlanma, toplumdaki bireylerin veya grupların ötekileştirilmesi, ayrılması anlamına gelmektedir (Commins, 2004: 60-75; Moffatt ve Glasgow, 2009: 1291-1303).

Genel olarak sosyal dışlanma, bireylerin toplumsal hayattan uzaklaştıran hem maddi hem de manevi açıdan yoksunluk hali yaşatan, bireyin haklarını ve yaşamını koruyacak destekleyici kurumlardan sosyal destek yoksunluğu yaşatan ve bu durumun katlanarak büyümesi ile gerçekleşen bir süreçtir (Castillo, 1994: 164). Bireyin veya toplumun giderek kutuplaşmaya başlaması, sosyal açıdan farklılaşması, eşitsizliklerin meydana gelmesi süreci sosyal dışlanma olarak açıklanmıştır (Smith vd. 2004). Sosyal dışlanma, bireyin yaşamakta olduğu toplum içerisinde bireysel veya grup şeklinde deneyimlemiş olduğu dezavantajlı bir durumdur.

Sosyal dışlanma kavramının açıklanmasında ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, kültürel açıdan farklılıkları, siyasi bakış açısı gibi konularla birlikte her ülkede sosyal hayata katılımı zorluk çeken bireyler, gruplar arasında değişkenlikler meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra ülkeler ve kurumlar açısından farklılıklar da söz konusu olmuştur (Gündüz, 2007: 3). Sosyal dışlanma çok boyutluluğu olan ve sosyal, ekonomik, politik açıdan katılım yoksunluğunun, yetersizliğinin ön plana çıktığı bir kavramdır. Sosyal dışlanmayı ortaya çıkaran faktörleri yapısal ve kültürel şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Yapısal faktörler maddi boyuttaki unsurları kapsarken, kültürel faktörler ise bireysel seçimler ile toplumsallaşma sürecini kapsamaktadır (Hunter ve Jordan, 2010: 245).

1.3.1. Sosyal Dışlanmanın Özellikleri

Sosyal dışlanma kavramının açıklanmasında ortaya çıkan farklılıkların ana nedenlerinden biri sosyal dışlanma kavramını karakterize eden bazı özelliklerdir. Bu özellikleri “*çok boyutluluk*”, “*görecelilik*” ve “*dinamizm*” şeklinde sıralamak mümkündür (Özgökçeler, 2006: 27-28).

1.3.1.1. Çok Boyutluluk

Sosyal dışlanma, her birey için farklı anlamlar taşıırken aynı zamanda her bireyin farklı şekillerde deneyimlediği bir süreçtir. Dolayısıyla sosyal dışlanmanın çok boyutluluk unsurunu barındırdığını söylemek mümkündür (De Haan, 1999: 6). Sosyal dışlanmanın çok boyutlu olması bireylerin veya grupların deneyimlemiş olduğu tecrübeler sonucunda belirgin hale gelen birçok farklı boyutun ele alındığı bir dışlanma

kavramının ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir (Bhallavd ve Lapeyre, 1997: 413-433; Yenihan vd. 2019: 71).

Dışlanma ve yoksunluk birçok farklı alanda yaşanabilmekte farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Siyasi, kültürel, ekonomik, sağlık ve eğitim gibi alanlarda ortaya çıkan sosyal dışlanma çok boyutluluk unsurunun bir sonucudur. Sosyal dışlanma kavramının çok boyutlu bir şekilde ele alınmasının diğer bir sebebi ise psikoloji, sosyoloji, hukuk, siyaset bilimi gibi birbirinden farklı birçok bilim dalının konu üzerinde çalışmasıdır. Kavramın tek boyutlu olarak incelenmesi diğer boyutlarının göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Çünkü sosyal dışlanmanın boyutları arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bir boyutta yaşanan dışlanmanın bir başka boyutta meydana gelebilecek dışlanmayı da etkileyebileceğini söylemek mümkündür (Şahin, 2009: 43-45).

1.3.1.2. Görecelilik

Sosyal dışlanmayı karakterize eden unsurlardan bir diğeri ise göreceliliktir. Dışlanma herhangi bir toplumda, herhangi bir yerde ve zamanda gerçekleşebilmektedir. Toplamların bakış açılarına göre de farklılıklar gösterebilmektedir (Aslan, 2016: 39). Sosyal dışlanma kavramı toplumlara ve bireylere göre değişik anlamlar çağrıştırabilmektedir. Özellikle bir bireyin dışlanma durumu belirlenirken toplumun bakış açısı, değer yargıları da göz önünde bulundurulmalıdır.

1.3.1.3. Dinamizm

Sosyal dışlanma süreci dinamik bir yapıya sahiptir. Dışlanan bireyler birçok koşul üzerinden dinamik değişimler yaşamaktadır. Sosyal dışlanma bireyin maddi, manevi boyuttaki temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesine engel olmakta ve toplumsal bağların giderek zayıflamasına neden olan dinamik bir süreci ifade etmektedir. Bu dinamik yapı sosyal dışlanmanın hem sonucunu hem de sürecini oldukça etkilemektedir (Sapanca, 2005a: 54). Sosyal dışlanmanın dinamik yapısından kaynaklı olarak bireylerin geleceğe yönelik umutları ve beklentileri de oldukça önemlidir. Bireyler sadece maddi yoksunluktan kaynaklı dışlanırken aynı zamanda geleceğe ilişkin beklentileri de körelmektedir. Bireyin ailesinin beklentilerinin dahi etkilendiği

bir süreç söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla sosyal dışlanmayı nesilleri etkileyen, dinamizm unsuruna sahip, sosyal bir sorun biçiminde ifade etmek mümkündür (Atkinson ve Hills, 1998: 14).

1.3.2. Sosyal Dışlanmanın Boyutları

Sosyal dışlanmanın çok boyutlu olma özelliği dışlanmanın farklı biçimlerde meydana gelmesine sebebiyet vermektedir. Birey ekonomik, mekânsal, kültürel, siyasi alanlar gibi birçok alanda dışlanma sorunu ile karşı karşıya kalabilmektedir.

1.3.2.1. Ekonomik Dışlanma

Ekonomik alanda meydana gelen dışlanma önemli sorunlardan biridir. Bireyin hayatta kalabilecek ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek gelirden yoksun kalması ekonomik dışlanma şeklinde tanımlanabilmektedir. İşsizlik, düşük ücretli istihdam, güvencesizlik gibi birçok sorun sebebiyle ortaya çıkan yoksulluk ekonomik dışlanmanın yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durumun neticesinde toplumsal ilişkiler giderek zayıflamakta, bireyler hem maddi hem de manevi açıdan zarar görmektedir (Ergüden, 2008: 7).

Ekonomik açıdan dışlanma; işgücü piyasasından dışlanma, mal ve hizmet piyasasından dışlanma şeklinde ikiye ayrılmaktadır. İşgücü piyasasından dışlanma durumu iki şekilde ortaya çıkabilmektedir. Bireyler istihdamdan dışlanabilmekte, bu durumu yaşayanlar işsizler veya ikincil işgücünde yer alan bireyler olmaktadır. Diğer bir durumda ise birey istihdamda olduğu halde kötü çalışma koşulları, güvencesizlik nedeniyle dışlanma durumu ile karşı karşıya kalabilmektedir. Mal ve hizmet piyasasından dışlanmada ise temel ihtiyaçları karşılayamama eğitim, sağlık, konut, ulaşım gibi birçok hizmetten faydalanamama durumu söz konusu olmaktadır (Sürüel, 2008: 50-52).

1.3.2.2. Mekânsal Dışlanma

Bireylerin belirli mekânlara ulaşmasında ve o mekânlara ait hizmetlerden faydalanmasında çeşitli engellerle karşılaşmaları durumu mekânsal dışlanma olarak tanımlanmaktadır (Hoban, 2019: 58). Mekânsal dışlanma durumunu yaşayan yoksul

bireyler kentlerin dışında tutularak görmezden gelinmekte, toplumsal alanlarda kabul görmemektedir. Bu durum dışlanma yaşayan bireyi etkilerken aynı zamanda toplumsal bağları da giderek zayıflatmaktadır (Akalin, 2006: 45). Dolayısıyla mekânsal dışlanma toplumsal ayrılmaya neden olan önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

1.3.2.3. Kültürel Dışlanma

Kültürel dışlanma, bir grup çoğunluğun azınlık üzerinde kurmuş olduğu tahakküm sonucunda ortaya çıkan bir sosyal dışlanma türüdür. Dışlanan bireyler, topluma eşit bir şekilde katılım sağlayamamaktadır. Etnik köken, din/mezhep, giyim tarzı, cinsel yönelim gibi birçok konuya bağlı olarak kültürel dışlanma sorunu yaşanabilmektedir (Crowther, 2003: 121; Boyacı, 2022: 23). Kültürel dışlanma özellikle göç eden bireyler ve azınlıklar açısından derin etkiler bırakmaktadır. Maddi ve manevi birçok destekten yoksun kalan dışlanmış bireyin sosyal çevresiyle olan ilişkisi giderek zayıflamakta, şiddetli bir dışlanma hali yaşamaktadır (Şahin, 2009: 76).

1.3.2.4. Siyasi Dışlanma

Siyasi dışlanma, çeşitli nedenler sonucunda bireyin hukuki ve siyasi haklardan faydalanma konusunda engellerle karşılaşılması durumu şeklinde ifade edilmektedir. Siyasi dışlanma sonucunda seçme ve seçilme hakkından mahrum kalmak, siyasi bir partiye üye olamamak, sendikal açıdan örgütlenme hakkına sahip olmamak ve karar mekanizmalarına dâhil olamamak gibi birçok durum meydana gelebilmektedir (Güler, 2015: 73). Siyasi dışlanma aynı zamanda bireyin kişisel güvenliği, fırsat eşitliği, ifade özgürlüğü gibi tüm vatandaşların sahip olduğu haklara erişimi de zorlaştırmaktadır (Berafe, 2017: 74).

1.3.3. Dışlanmada Üç Paradigma

Sosyal dışlanmayı farklı toplum tiplerine göre açıklamayı amaçlayan Hilary Silver “*Sosyal Dışlanma ve Sosyal Dayanışma: Üç Paradigma*” adlı çalışmasında, sosyal dışlanmanın açıklanabilmesi için üç paradigma geliştirmiştir. Bu paradigmalar; dayanışma paradigması, uzmanlaşma paradigması ve tekelci paradigmalarıdır (Silver, 1994: 539).

1.3.3.1. Dayanışma Paradigması

Fransa’da hâkim olan dayanışma paradigması, toplum ve birey arasındaki sosyal bağların zayıflamasını dışlanma nedeni olarak belirlemiştir (Rawal, 2008: 167). Paradigma, toplumu oluşturan bireyler arasında oluşan kültürel, sosyal ilişkinin dışlanma ile tehdit edildiğine vurgu yapmaktadır (Çakır, 2002: 85). Bu paradigma da toplum tarafından oluşturulan belirli norm ve değerlerin dışına çıkılması durumunda bireyin veya grupların dışlanma durumu meydana gelmektedir (Yeşiltepe, 2021: 45). Temelleri “*Fransız Cumhuriyetçilik*” düşüncesi üzerinden şekillenen dayanışma paradigmasında, Rousseau ve Durkheim’in düşüncelerinin de etkili olduğu görülmüştür (Cloward, 1959: 164-165).

1.3.3.2. Uzmanlaşma Paradigması

Uzmanlaşma paradigması, bireylerin herhangi bir alanda dışlanmaya maruz kalabileceğini fakat bu durumun diğer tüm alanlarda dışlanabileceği anlamına gelmediğini vurgulamaktadır. Sosyal yaşama ait sınırlarda hareket etme hakkına sahip olan bireyler hızlı, üretken olabilmek ve aynı zamanda özgürlüğünü koruyabilmek adına uzmanlaşmaktadır. Değer yargıları, tutumları birbirinden farklı olan bireylerin bireysel olarak özgür bir şekilde tercih yapma hakkına sahip olması sosyal birlikteliğin ve gruplaşmanın bozulmasına sebebiyet vermektedir (Silver, 1994: 543). “*Anglo-Amerikan Liberalizm*” ideolojisi ile şekillenen uzmanlaşma paradigmasında, dışlanma sorununun uzmanlaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Doğan, 2014: 151). Bunun yanı sıra uzmanlaşma paradigmasında, sosyal dışlanmanın ayrımcılık sonucunda ortaya çıktığı da vurgulanmaktadır (Özgökçeler, 2006: 25).

1.3.3.3. Tekelci Paradigma

Marx Weber ve Marshall gibi ünlü düşünürlerin fikirlerinden yararlanılan bu yaklaşımda, sosyal yaşam içerisindeki güç ilişkisi, statü ve toplumsal sınıflar ön plana çıkmaktadır. Tekelci paradigmaya göre sosyal dışlanma, güçlü grupların varlığını devam ettirebilmek adına sosyal ve ekonomik kaynakları elinde tutarak diğer bireylerin kaynaklardan faydalanmasını engelleme durumu sonucunda yaşanmaktadır (Özkaplan vd. 2005: 84-85). Tekelci paradigmanın hareket noktası işgücü

piyasalarındaki bölünme ile bunun bir sonucu olarak sosyal kapanmanın yaşanmasıdır. İdeolojik yaklaşımı ise “*Sosyal Demokrasi*” dir (Silver, 1994: 543).

1.3.4. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri

Sosyal dışlanma olgusu açıklanırken, bireyin toplum tarafından dışlanmasına sebebiyet veren unsurların incelenmesi oldukça önemlidir. İşsizlik, küreselleşme, işgücü piyasası değişimleri, gelir dağılımında eşitsizlik, aile yapısındaki değişimler ve göç gibi konular sosyal dışlanmaya neden olan öncelikli konular arasındadır (Erol, 2013: 56-57). Eğitim seviyesinin düşüklüğü, psikolojik problemler, engellilik, kötü yaşam şartları, ikamet edilen mekânın özellikleri, yalnızlık gibi unsurlarda sosyal dışlanma sorununu ortaya çıkarmaktadır (Halleröd ve Larsson, 2008: 15-25).

Sosyal dışlanmanın meydana gelmesinde ki en önemli sorunlardan birisi yoksulluktur. Temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek gelire sahip olmayan birey, sosyo-kültürel alanlardan da dışlanmaktadır. Gecekondulaşma veya gettolaşma da sosyal dışlanmanın somut göstergelerinden birini oluşturmaktadır. Aynı zamanda işsizlikte sosyal dışlanmanın ortaya çıkışmasına zemin hazırlamaktadır. İşsiz birey maddi anlamda bir kazanç sağlayamamaktadır ve yaşanan duruma bağlı olarak manevi açıdan da kayıplar yaşamaktadır. Ortaya çıkan kayıplar sonucunda gerçekleşen yoksunluk hali ise bireyin sosyal dışlanma yaşama riskini oldukça yükseltmektedir (Aktaş, 2014: 17-19). Sosyal dışlanma riskini yükselten bir başka sorun ise göçtür. Göç sebepleri ve sonuçları bakımından sosyal dışlanma ile ilişkisi bulunan bir olgudur. Göç eden bireyin uyum ve dil sorunları yaşaması, uzun süreli işsizlik veya güvencesiz çalışması dışlanma durumuna zemin hazırlamaktadır (Han, 2016: 125).

Yaş, cinsiyet, aile yapısı gibi faktörler ise sosyal dışlanmaya neden olan bireysel faktörlerdir. Belirli bir yaş grubundaki bireylerin, sosyal dışlanma sorunuyla karşılaşma olasılığı diğer yaş gruplarına göre daha yüksektir. Bu açıdan çocuklar, gençler ve yaşlılar sosyal dışlanmaya karşı kırılgan bir grupta bulunmaktadır. Cinsiyet faktöründe ise cinsiyete dayalı ayrımcılığa en çok maruz kalanlar kadınlardır (Sapancalı, 2005b: 129). Kadınlar, toplumun değer yargıları, aile yapısı, medeni durumu gibi faktörlerin etkisiyle birçok alanda dışlanabilmektedir. Kadınların sosyal dışlanma sorununun sıklıkla yaşadığı alan ise işgücü piyasalarıdır (Burak, 2019: 1).

Eğitim seviyesi de sosyal dışlanmanın nedenlerinden bir diğeridir. Eğitim seviyesi yüksek olmayan bireyler iş bulmakta güçlük çekmekte, işgücü piyasasından dışlanmaktadır. Eğitim, belirli bir düzeyde fırsat eşitliği sağlayacağından eğitim seviyesinin yükseltilmesi, yoksulluk ve sosyal dışlanma riskinin azaltılabilmesi açısından oldukça önemlidir (Sürüel, 2008: 19). Sosyal koruma önlemlerinin olmayışı ve alınan önlemlerin giderek zayıflaması sosyal dışlanmayı ortaya çıkartmaktadır. Gelişmiş ülkelerde oldukça iyi bir seviyedeki sosyal koruma önlemlerinin, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde sosyal dışlanmayı önleyemeyecek düzeyde olduğu yapılan araştırmalar ile tespit edilmiştir (Heikkinen, 2000: 390-406).

1.3.5. Sosyal Dışlanmayla Mücadele Yöntemleri

Sosyal dışlanma kavramı tanımlanırken ortaya çıkan belirsizlik, sosyal dışlanma ile mücadele yöntemlerinde de bir belirsizliğin meydana gelmesine sebebiyet vermektedir (Doğan, 2014: 129). Kavramın çok boyutluluk özelliği taşıması ve esnekliğine bağlı olarak sosyal dışlanmayla mücadele araçlarının üzerinde uzlaşılmasını da giderek güçleştirmektedir. Sosyal dışlanmayla mücadelede üç ana yaklaşımdan söz edilmesi mümkündür. Birinci yaklaşıma göre, küreselleşme sonucunda yaşanan sorunların karşısında sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin dışlanma sorununa çözüm bulunabilmesi için küresel hak mücadelesine yönelik faaliyetlerde bulunulmasıdır. İkinci yaklaşımda temel amaç mevcut ekonomik politikaların işleyişine müdahale edilmesi ve politikaların sağlamlaştırılmasıdır. Bu yaklaşıma göre, sosyal dışlanma probleminin yaşanması ekonomik sistemin iyileşmesi yönünde bir katkı sağlamaktadır. Uluslararası birçok kuruluşun konuya yönelik çeşitli programları bulunmaktadır. Üçüncü yaklaşıma göre ise Avrupa sosyal politikalarının sosyal dışlanma mücadelesi üzerindeki etkinliği ön plana çıkmaktadır. Genel itibariyle ikinci ve üçüncü yaklaşımların bir başlık altında toplanması “*sosyal içerme politikaları*” şeklinde ifade edilmektedir (Aydın, 2021: 353).

Sosyal içerme de sosyal dışlanma kavramı gibi karmaşık bir yapıya sahiptir. Dışlanma problemiyle karşı karşıya kalan bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda refah seviyelerinin yükseltilmesini, işgücü piyasasına girişte fırsat eşitliğinin sağlanmasını amaçlayan kurumsal birtakım düzenlemeler sosyal içerme politikaları olarak adlandırılmaktadır. Sosyal içermeye yönelik politikalar, refah devletinde

meydana gelen krizlerin çözümü için alternatif politikalar şeklinde ortaya çıkmıştır. Sosyal içirme politikaları ilk defa dile getirildiğinde toplumsal tercihler açısından çeşitli sorunlar yaşayan bireyleri kapsamına alırken, zamanla kapsamı genişlemiştir ve dezavantajlı gruplarda yer alan bireyleri de kapsamı içerisine dâhil etmiştir (Rawal, 2008: 177; Peker ve Cerev, 2023: 68).

Sosyal içirme politikaları, sosyal dışlanmanın ortaya çıkmasında etkili olan koşulların iyi yönde değiştirilmesini amaçlayan politikalardır. Sosyal içirme, Dünya Bankası tarafından dezavantajlı grupların toplumda yer alabilme yeteneklerini ve fırsatlarını geliştirme süreci şeklinde tanımlanmaktadır (Robo, 2014: 194). Sosyal dışlanma ile mücadelede başvuru sosyal içirme kavramı bireyin toplum içerisinde anlamlı sosyal bağlantılara sahip olabilmesine, sosyal etkinliklere katılım göstermesine olanak tanımaktadır (Wilson vd. 2017: 847).

Sosyal dışlanma birçok biçimde ortaya çıkabildiği gibi dışlanmayla mücadele yöntemleri de değişkenlik gösterebilmektedir. Yoksulluğun önlenmesi, istihdamın artırılması, sosyal güvenceye erişim sağlanması, evsizlik sorunun çözülmesi gibi çeşitli problemlerin çözüme ulaştırılması için başvuru araçlar, dışlanan bireyin toplumla yeniden bütünleşmesini ve temel haklarından faydalanabilmesini kolaylaştırmaktadır. Sosyal dışlanmanın önlenebilmesine yönelik mücadele yöntemlerinde öncelikli hedef işgücü piyasasıdır. İşsizlik sorununun sosyal dışlanmaya neden olduğu göz önünde bulundurulduğunda istihdama yönelik politikaların etkinliğini açısında oldukça önemlidir. Ancak istihdam politikaları dışlanmanın önlenebilmesi için tek başına yeterli olamamaktadır (Sapancalı, 2005a: 89-100; Yerlikaya ve Koçancı, 2018: 99).

İstihdamın artırılmasına yönelik yaklaşımların yanı sıra sosyal dışlanma ile mücadele edebilme konusunda birçok hedef bulunmaktadır. Bunlar; sosyal güvenlik sisteminin kapsayıcılığının artırılması, kaynaklara erişimin sağlanması, temel hakların geliştirilmesi, sosyal yardımların iyileştirilmesidir. Bir diğer önemli hedef ise zayıf ve korunmasız bireylerin toplumla bütünleşebilmesi için programlar düzenlenmesidir (Tartanoğlu, 2014: 227).

İKİNCİ BÖLÜM

2. GENÇ İŞSİZLİĞİNİN SAYISAL GÖRÜNÜMÜ VE İŞSİZLİĞİN SOSYAL DIŞLANMA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Çalışmanın ikinci bölümünde Dünya’da ve Türkiye’de gençlerin işgücü piyasalarındaki sayısal görünümüne yer verilmiştir. Bu bölümde aynı zamanda işsizlik ve sosyal dışlanma arasındaki ilişki incelenirken, işsizliğin sosyal dışlanma sorunu üzerindeki etkileri de ele alınmıştır.

2.1. DÜNYA’DA GENÇLERİN İŞGÜCÜ PİYASALARINDA SAYISAL GÖRÜNÜMÜ

Gelişmiş ve gelişmekteki ülkelerin işgücü piyasaları incelendiğinde gençler açısından birçok farklı problemin mevcut olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde genç işsizlik oranları yüksek seyir gösterirken, gelişmekte olan ülkelerde genç işsizliğinin yüksek olmasının yanı sıra genç bireyler çalıştıkları halde yoksulluktan kurtulabilecekleri bir gelire sahip olamamaktadır. İşgücü piyasalarında gençlerin yaşamış olduğu kronik sorunlar dünya genelinde de çeşitli problemlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 20).

ILO’nun yayınlamış olduğu “*Gençler İçin Küresel İstihdam Eğilimleri 2022*” raporunda gençlerin işgücü piyasalarındaki eğilimlerini şu şekilde sıralamak mümkündür (ILO, 2022a: 26-40);

- Genç işsizlik oranları, yetişkin işsizliğine kıyasla her zaman daha yüksek seyir göstermektedir.
- İstihdamdaki gençlerin yoksullukla karşı karşıya kalma olasılığı, yetişkinlere göre iki kat daha fazladır ve kayıt dışı çalışma olasılıkları da oldukça yüksektir.
- Genç kadınların istihdam oranları ile genç erkeklerin istihdamı arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. 2021 yılına ait küresel veriler

incelendiğinde genç erkeklerin istihdam edilme olasılıklarının genç kadınlara göre yaklaşık 1,5 kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

- Gençlerin istihdam, yetişkinlerin istihdam oranlarına kıyasla daha yavaş bir şekilde artış göstermektedir.
- Gençlerin işgücüne katılımı, küresel düzeyde düşük seviyelerde gerçekleşirken 2021 yılı itibariyle yüksek gelirli, düşük ve orta gelirli ülkelerde bu oran giderek yükselmeye başlamıştır.
- Covid-19² küresel salgınından en çok etkilenen kesim gençler olmuştur. 2019 ve 2020 yıllarına ait veriler incelendiğinde gençler, yetişkinlere göre daha fazla işsizlik durumu yaşamışlardır. Küresel salgın gençlerin işgücü piyasalarında yaşamış olduğu zorlukları daha da derinleştirmiştir.
- Ne eğitimde ne istihdamda olan (NEET) gençlerin sayısı 2020 yılında artış göstermiştir ve son 15 yıl içerisinde en yüksek düzeye ulaşmıştır. Cinsiyet bağlamında incelendiğinde ise genç kadınların NEET oranlarının genç erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- Yüksek gelirli ülkelerdeki gençlerin NEET oranlarına ait cinsiyet farkı, düşük ve orta gelirli ülkelere göre daha düşük seviyelerdedir.

2.1.1. Dünya’da Gençlerin İşgücüne Katılma Oranları

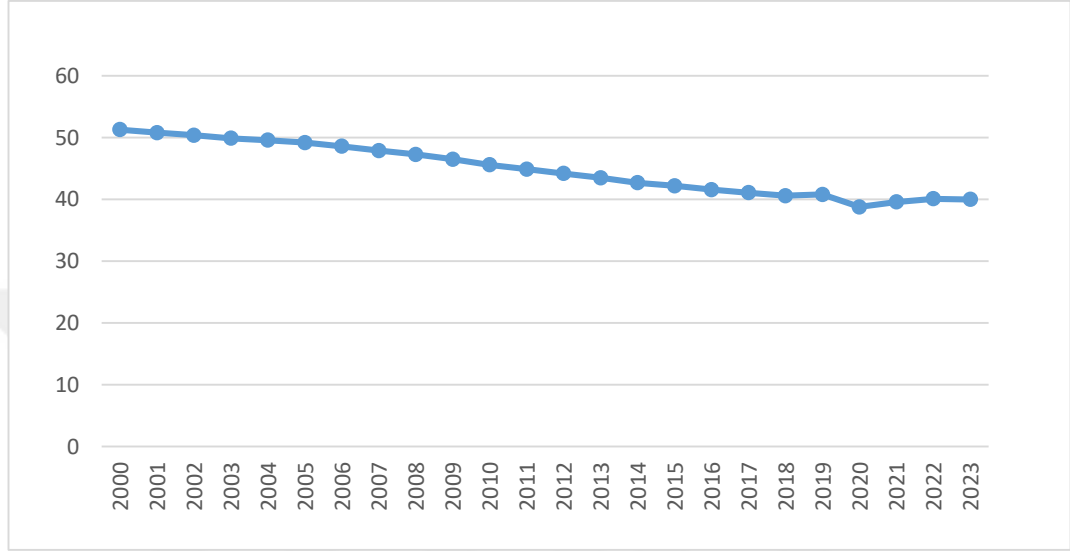
İşgücüne katılma oranları, ülkelerin sahip olduğu işgücü piyasası yapılarıyla ve istihdam yaratabilme kapasiteleri ile doğru orantılı bir şekilde azalış veya artış göstermektedir. Özellikle de işgücü piyasalarına yönelik politikaların yoğun biçimde üretildiği ülkelerde işgücüne katılım yüksek iken işgücü piyasalarının gelişmediği, kırılgan yapılı olduğu ülkelerde bu oranlar oldukça düşüktür (Sandıkçı, 2019: 38-41).

Gençlerin işgücü piyasalarındaki sayısal görünümü incelendiğinde ise işgücüne katılımın düşük olmasının bazı belirgin nedenlerinin bulunduğu görülmektedir. Bu nedenler; işsizliğin yüksek olması, nitelik eksiklikleri ve deneyimsizlik, genç işsizlere yardımcı olabilecek kurumların yetersizliği, yüksek ücretli iş beklentileri, uzun süreli

² COVID-19, ilk olarak Çin’in Vuhan Eyaleti’nde Aralık ayının sonlarında solunum yolu belirtileri (ateş, öksürük, nefes darlığı) yaşayan bir grup hastada yapılan araştırmalar sonucunda 13 Ocak 2020’de tanımlanan bir virüstür (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021).

iş arama durumundan sonra gelişen atalet hali şeklinde sıralanabilmektedir (Orkunoğlu Şahin, 2020: 137).

Grafik 1: Dünya’da İşgücüne Katılma Oranları 2000-2023 (15-24 Yaş) (%)

Kaynak: ILO, 2022b

Grafik 1’de 2000 ve 2023 yılları arasında gençlerin işgücüne katılma oranlarına yer verilmiştir. Veriler incelendiğinde gençlerin işgücüne katılma seviyesinin sürekli bir düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. 2000’li yıllarda gençlerin işgücüne katılım %51,3 iken 2010 yılında %45,6, 2020 yılına gelindiğinde %38,8’e kadar gerilemiştir. 2021 yılından sonraki verilere bakıldığında ise gençlerin işgücüne katılımında bir artış meydana geldiği görülmektedir.

Tablo 3: Dünya’da Bölgelere ve Cinsiyete Göre Gençlerin İşgücüne Katılma Oranları (%)

Bölge	Alt Bölge	2012			2022		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Afrika	Kuzey Afrika	31.5	45.6	16.7	24.6	36.9	11.8
	Sahra Altı Afrika	47.4	49.3	45.6	45.2	47.1	43.2
Amerika	Latin Amerika ve Karayipler	50.7	60.7	40.4	47.6	56	39
	Kuzey Amerika	51.2	52.5	49.8	51.8	52.4	51.3

Tablo 3: (Devam)

Arap Ülkeleri	-	29.4	46.9	9.9	27.2	44	9.4
Asya ve Pasifik	Doğu Asya	53.5	55.3	51.5	47.9	50	45.5
	Güneydoğu Asya ve Pasifik	49.7	57	42.2	43.4	49	37.6
	Güney Asya	35.4	51.5	18.2	31.3	46.4	14.9
Avrupa ve Orta Asya	Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	45.1	47.6	42.5	44.2	46	42.3
	Doğu Avrupa	36.5	40.5	32.2	30.4	34	26.7
	Orta ve Batı Asya	37.9	41.9	33.8	39.3	43.6	34.8

Kaynak: ILO, 2022c

Tablo 3 incelendiğinde gençlerin işgücüne katılma verilerinin bölgeden bölgeye farklılıklar gösterdiği görülmektedir. 2012 ve 2022 yıllarına ait verilerde Doğu Asya, Kuzey Amerika ve Latin Amerika’da gençlerin işgücüne katılım diğer bölgelere göre çok daha yüksektir. Arap ülkelerinde ve Kuzey Afrika’da ise gençlerin işgücüne katılım oldukça düşüktür. Arap ülkelerinde 2012 yılında %29.4 olan işgücüne katılma oranının 2022 yılına gelindiğinde on yıllık süreç içerisinde %27.2’ye gerilediği görülmektedir. Kuzey Afrika’da ise 2022 yılı gençlerin işgücüne katılma %24.6 şeklinde gerçekleşerek tablonun en düşük oranını yansıtmaktadır.

Cinsiyet bağlamında tabloda en dikkat çeken verilerin Arap ülkelerine ait olduğu görülmektedir. 2012 yılında genç kadınların işgücüne katılma %9.9 iken 2022 yılına gelindiğinde %9.4’e düşmüştür. Genel olarak 2012 ve 2022 yılları verilerinde tüm bölgelerde genç kadınların işgücüne katılımının genç erkeklerin verilerine kıyasla oldukça düşük seviyelerde olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 4: Seçilmiş Bazı OECD Ülkelerinde Gençlerin İşgücüne Katılma Oranları 2015-2022 (%)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Avustralya	67.3	66.8	66.9	67.8	68.1	66.2	68.6	70.9
Belçika	30	28.5	28.1	29.6	31	28.4	30.3	30.8

Tablo 4: (Devam)

Brezilya	54.9	55.2	56	56.1	57	51.2	54.8	56.8
Kanada	64.2	63.7	63.9	63.9	64.6	61.7	63.8	64.4
İsviçre	67.5	68.3	68.7	68	66.5	65	65.4	65.4
Almanya	48.8	49.2	49.9	50.3	51.4	51.8	52.3	53.5
Danimarka	58.4	59.5	60.4	60.1	61.1	60.2	60.4	61.5
Fransa	37.2	37	36.9	37.5	36.8	35.6	39.7	40.4
Yunanistan	26	24.7	25.1	23.4	22.5	21.3	20.8	22.7
İtalya	26.2	26.6	26.2	26.1	26.1	23.8	24.9	26.1
Japonya	42.9	44.8	44.6	47.4	49.1	48.6	48.8	49.2
Kore	28.1	28.3	28	27.3	27.6	26.2	27.5	29
Lüksemburg	35.2	30.7	30.4	33.1	34.6	32.4	35.4	32.4
Meksika	44.7	44.2	43.7	43.8	44.9	40	44.2	44.5
Hollanda	68.5	68.2	68.4	68.9	70	68.8	69.2	72.2
Norveç	55.9	54.6	53.7	54.4	55.5	55.6	61	63.9
Bulgaristan	25.9	23.9	26.3	23.7	23.9	21.9	20	21.3

Kaynak: ILO, 2022ç

Tablo 4’de 2015 ve 2022 yılları arasında OECD ülkelerinde gençlerin işgücüne katılma oranları bulunmaktadır. 2022 yılına ait verilerde Hollanda %72.2, Avustralya %70.9, İsviçre %65.4, Kanada %64.4, Norveç %63.9, Danimarka %61.5 verileriyle tabloda yer alan ülkeler arasında işgücüne katılma açısından en yüksek seviyededir. Aynı yıla ait verilerde Bulgaristan %21.3, Yunanistan %22.7, İtalya %26.1, Kore %29 oranlarıyla gençlerin işgücüne katılımı tablodaki diğer ülkelere kıyasla daha düşüktür.

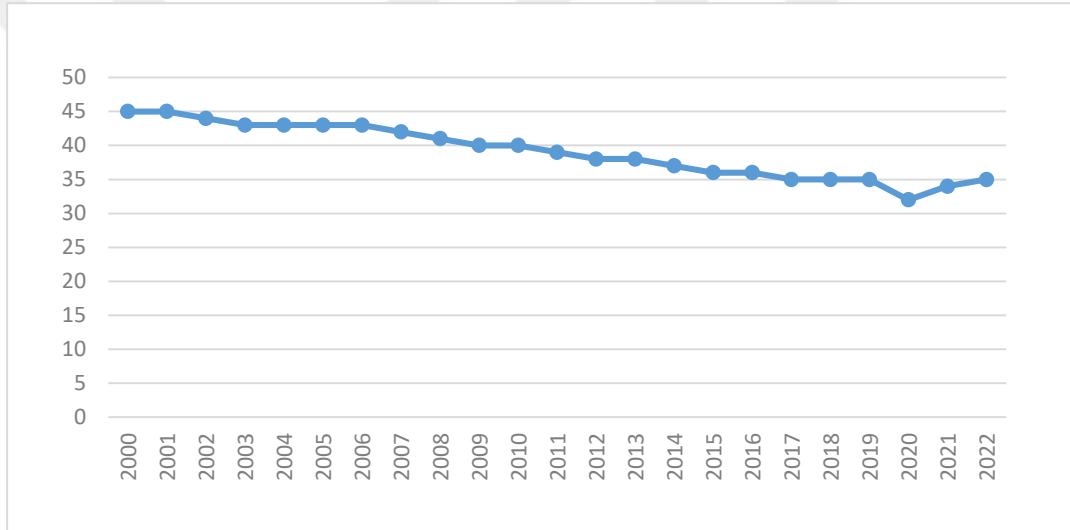
2.1.2. Dünya’da Gençlerin İstihdam Oranları

İstihdamdaki genç bireyler işgücü piyasaları içerisinde birçok problemle karşı karşıya kalabilmektedir. Gençler açısından iş bulabilmek büyük bir sorun teşkil ederken işin kalitesi de bu konu bağlamında oldukça önemlidir. İstihdamda olan gençlerin birçoğu kendisini ve ailesini yoksulluktan kurtaramadığı gibi kendini çalışan

yoksul konumunda bulabilmektedir. Genellikle gençler, enformel sektörlerde sosyal güvenceden yoksun kalarak çalışmaktadır (ILO, 2017: 19).

Aşağıda yer alan Grafik 2’de genç istihdam oranlarına bakıldığında 2000 yılında %45, 2005 yılında %45, 2010 yılında %40’dır. 2015 yılına gelindiğinde %37 olarak seyir göstererek dünya genelinde genç istihdamında bir azalış söz konusu olmuştur. Özellikle de 2020 yılında genç istihdamı bir önceki yıla göre %3 oranlarında düşüş ile %32 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2021 yılı itibariyle ise iyileşmeler meydana gelmiştir.

Grafik 2: Dünya’da 2000-2022 Yılları Arasında Genç İstihdam Oranları (%)

Kaynak: World Bank, 2022.

Aşağıda tablo 5’de gelir grupları ve cinsiyete göre 2019-2022 yılları arasında gençlerin istihdam oranları yer almaktadır. Dünya verileri incelendiğinde 2019 yılında %37.7 seviyesinde gerçekleşen genç istihdamı 2022 yılına gelindiğinde %34.1 olarak gerilediği görülmektedir.

Tablo 5: Gelir Gruplarına ve Cinsiyete Göre Genç İstihdam Oranları 2019-2022 (%)

Ülke Grubu	Cinsiyet	2019	2020	2021	2022
Dünya	Toplam	35.7	32.7	33.6	34.1
	Kadın	28.7	26.2	27.1	27.4
	Erkek	42.2	38.8	39.6	40.3

Tablo 5: (Devam)

Yüksek Gelir	Toplam	40.7	37.7	39.9	40.6
	Kadın	39.5	36.3	38.6	39.4
	Erkek	41.9	39.0	41.1	41.7
Üst-Orta Gelir	Toplam	39.4	36.0	37.2	37.5
	Kadın	33.4	30.2	31.2	31.4
	Erkek	44.9	41.5	42.8	43.1
Alt-Orta Gelir	Toplam	29.9	27.2	27.5	28.1
	Kadın	20.1	18.4	18.8	19.2
	Erkek	39.0	35.4	35.6	36.5
Düşük Gelir	Toplam	46.6	43.7	44.5	44.9
	Kadın	43.0	39.9	39.9	41.2
	Erkek	50.2	47.4	47.4	48.5

Kaynak: ILO, 2022d: 32.

Genç kadınların istihdamı 2019 yılında %28.7, 2022 yılında ise %27.4 iken, genç erkeklerin istihdam oranları ise 2019 yılında %42.2 ve 2022 yılında %40.3'tür. Alt-orta gelirli ülkeler, genç istihdamı açısından en düşük oranlara sahiptir. 2022 yılı itibariyle gençlerin toplam istihdam %28.1 iken kadınlarda %19.2, erkeklerde ise %36.5'tir. Cinsiyet açısından incelendiğinde alt-orta gelirli ülkeler diğer gelir gruplarına göre genç kadın istihdamı açısından daha düşük seviyelerdedir. Tüm gelir gruplarında genç kadın istihdamı genç erkeklere göre daha düşüktür dolayısıyla istihdam açısından bir cinsiyet açığı mevcuttur. Genel itibariyle, 2020 yılında genç istihdamında küresel bir düşüş yaşanırken 2021-2022 yıllarında bu verilerde artışlar yaşanmıştır.

Tablo 6: Seçilmiş Bazı Ülkelere Göre Genç İstihdam Oranları 2015-2022 (%)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Avrupa Birliği (27)	30.5	31.4	32.6	33.2	33.5	31.1	33.9	34.7
Euro Bölgesi (19)	31.3	32.0	33.2	34.0	34.2	31.9	35.4	36.2

Tablo: 6 (Devam)

OECD	40.9	41.1	41.6	42.1	42.5	39.5	42.0	42.7
G7	44.2	44.8	45.1	46.2	46.8	44.3	47.1	47.4
Hollanda	68.0	68.5	70.8	72.0	73.1	70.0	73.2	74.4
İsviçre	61.2	63.3	62.6	62.9	61.3	60.3	60.6	60.1
Kanada	56.2	56.5	58.0	56.7	57.6	52.5	58.1	57.7
Almanya	44.4	45.5	46.4	47.1	47.7	46.4	50.2	50.5
Japonya	41.4	42.8	42.4	46.9	47.7	46.2	46.0	47.2
Fransa	28.5	28.5	29.7	30.7	29.7	29.3	33.8	35.0
Kore	27.1	27.2	26.6	26.3	27.1	25.1	27.7	28.5
Rusya	31.4	30.2	29.5	27.9	27.6	26.4	25.2	25.2
İtalya	16.2	16.4	17.4	17.7	18.2	16.1	18.6	20.0
Yunanistan	13.0	13.9	14.3	14.4	15.1	12.1	14.3	16.9
Avustralya	59.4	57.7	59.1	60.1	60.2	58.5	61.5	66.6

Kaynak: OECD, 2022a

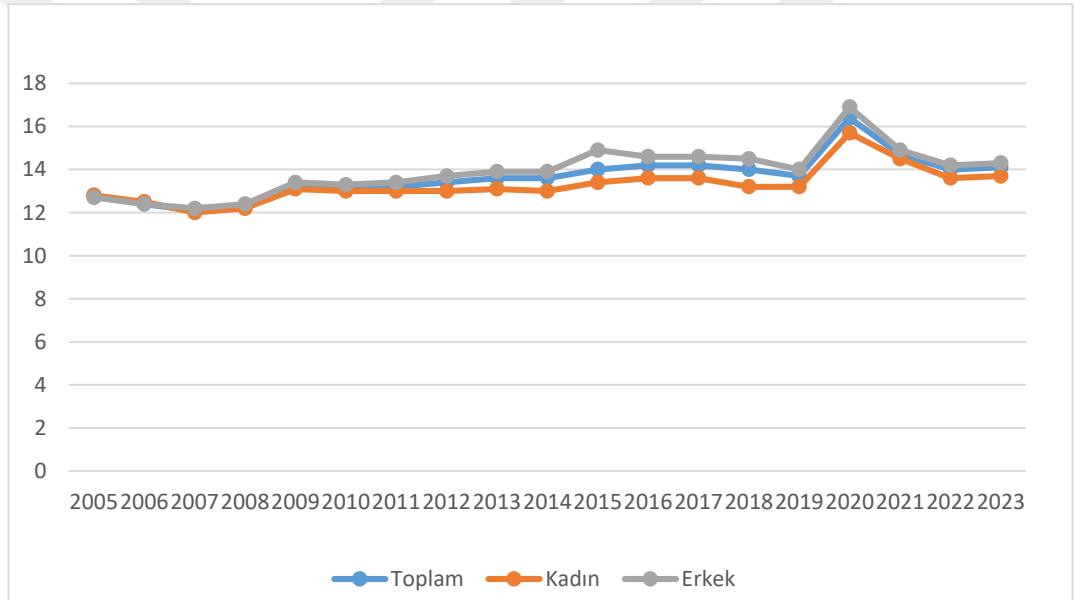
Tablo 6’da 2022 yılına ait veriler incelendiğinde Hollanda %74.4,Avustralya %66.6, İsviçre %60.1, Kanada %57.7 ve Almanya %50.5 oranlarıyla tabloda yer alan diğer ülkelere göre genç istihdamı en yüksek ülkeler arasındadır. Aynı yıla ait verilerde Yunanistan %16.9, İtalya %20.0, Rusya %25.2, Kore ise %28.5 genç istihdamı olarak düşük oranlara sahiptir.

G7 ve OECD ülkelerine ait genç istihdamı, Avrupa Birliği ve Euro Bölgesi ülkelerine göre çok daha yüksektir. G7 ülkelerinde 2015 yılı genç istihdamı %44.2, OECD ülkelerinde %40.9’dur. 2022 yılı itibarıyla G7 ülkelerinde %3.2’lik bir artış ile %47.4 olarak gerçekleşirken, OECD ülkelerinde ise %1.8 bir artışla %42.7 olarak gerçekleşmiştir. Tabloda yer alan verilere göre genç istihdamında 2020 yılında düşüşler yaşanmıştır ancak sonraki yıllarda giderek artış göstermiştir. 2020 yılında genç istihdamının düşmesine neden olan en önemli sorunlardan birisi de Covid-19 küresel salgınıdır.

2.1.3. Dünya’da Genç İşsizlik Oranları

Dünya’da genç nüfus artış eğilimindedir ancak istihdam seviyeleri beklenen düzeylerde gerçekleşmemektedir. Bu duruma bağlı olarak da genç işsizlik küresel açıdan kronik bir sorun haline gelmiştir (Yıldız ve Ünlü, 2021: 147). Genç işsizliği, uzun vadede ülkelerin ekonomik geleceğinin önündeki önemli engellerden biridir. Çünkü üretici potansiyeli oldukça yüksek olan genç bireylerin üretim süreçlerine katılamaması beşeri sermaye kaybının yaşanmasına neden olmaktadır (Erdayı, 2009: 136).

Grafik 3: Dünya’da Genç İşsizlik Oranları, 2005-2022 (%)

Kaynak: ILO, 2022e.

Grafik 3’de 2005 ve 2023 yılları arasında dünya genelinde genç işsizlik ve cinsiyete göre genç işsizlik verileri bulunmaktadır. Dünya’da ki genç işsizlik verilerinde 2005 yılında genç işsizlik %12,8, 2010 yılında bu oran %13,2 iken on yıl sonra 2020 yılı verilerinde %16.4’e ulaşmıştır. 2021 yılında %14.7, 2023 yılında ise %14,1’e gerilemiştir.

Cinsiyete yönelik oranlarda genç kadınların işsizlik yıllar itibariyle 2019 yılına kadar %13 olarak seyir gösterirken, 2020 yılına gelindiğinde %15.7’ye yükselmiştir ve sonraki yıllarda düşüş eğilimine geçmiştir. Genç erkeklerin işsizlik oranları ise 2019 yılına kadar genel olarak %13-%14 arasında dalgalanırken genç kadın işsizliğinde

olduğu gibi 2020 yılında yükselmiştir ve %16.9 şeklinde gerçekleşmiş, sonraki yıllarda ise azalış eğilimi göstermeye başlamıştır.

Tablo 7: Dünya’da Bölgelere ve Cinsiyete Göre Genç İşsizlik Oranları (%)

Bölge	Alt Bölge	2012			2022		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Afrika	Kuzey Afrika	30.9	26.4	44	25.4	20.8	40.4
	Sahra Altı Afrika	8.8	8.5	9.2	9.8	9.2	10.4
Amerika	Latin Amerika ve Karayipler	13.5	11.2	17	15.4	12.9	19.1
	Kuzey Amerika	16	17.4	14.4	8.1	8.9	7.3
Arap Ülkeleri	-	18.9	16.1	33.7	26.8	23.3	44.2
Asya ve Pasifik	Doğu Asya	10	10.9	8.9	12.3	13.5	10.8
	Güneydoğu Asya ve Pasifik	9.3	9.1	9.4	9.2	9.2	9.2
	Güney Asya	9.1	9	9.4	19.7	19.4	21
Avrupa ve Orta Asya	Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	22.7	23.8	21.5	13.8	14.2	13.3
	Doğu Avrupa	18	17.9	18.2	14.2	13.4	15.2
	Orta ve Batı Asya	13.4	13.2	13.5	15.3	13.5	17.6

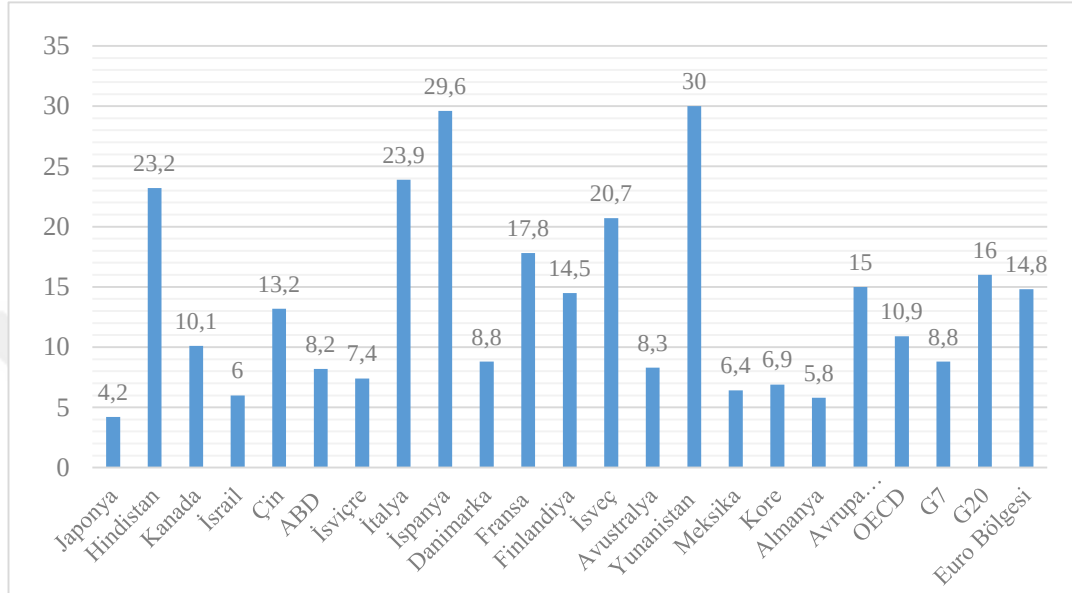
Kaynak: ILO, 2022e.

Tablo 7’de 2012-2022 yıllarında bölgelere ve cinsiyete göre genç işsizlik oranlarına yer verilmiştir. 2022 yılına ait genç işsizlik verileri incelendiğinde Arap ülkelerinde %26.8, Kuzey Afrika’da %25.4 olarak gerçekleşerek tablonun en yüksek genç işsizlik verisini yansıtmaktadır. Aynı verilerinde genç işsizliği en düşük olan bölgeler Kuzey Amerika %8.1, Güneydoğu Asya ve Pasifik %9.2, Sahra Altı Afrika %9.8 şeklinde seyir göstermiştir. Bunun yanı sıra birçok bölgede genç kadınların işsizliğinin genç erkeklere göre çok daha yüksek olduğu görülmektedir.

Özellikle de tabloda yer alan üç yıl içerisinde Kuzey Afrika ve Arap ülkelerinde genç kadın işsizliği %30 üzerinde gerçekleşmiştir. Sahra Altı Afrika, Güneydoğu Asya

ve Pasifik, Güney Asya, Kuzey, Güney ve Batı Avrupa, Doğu Avrupa bölgelerinde ise genç erkek ve kadınların işsizliği birbirine çok yakın oranlardadır.

Grafik 4: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Genç İşsizlik Oranı, 2022 (%)

Kaynak: OECD, 2022a; ILO, 2022e.

Grafik 4'te seçilmiş bazı ülkelerin 2022 yılı genç işsizlik verileri yer almaktadır. Grafikte Yunanistan %30, İspanya %26.6, İtalya %23.9 ve Hindistan %23.2 oranlarıyla en yüksek genç işsizlik oranlarında sahip ülkeler olarak dikkat çekmektedir. Japonya %4.2, Almanya %5.8, İsrail %6, Meksika %6.5 ve Kore %6.9 gibi ülkeler ise genç işsizliği oldukça düşüktür. Aynı yıl içerisinde genç işsizlik Avrupa Birliği'nde %15, Euro Bölgesi'nde %14.8, OECD ülkelerinde %10.9, G20 ülkelerinde %16 ve G7 ülkelerinde ise %8.8'dir.

2.1.4. Genç İşsizliği Problemine Yönelik Uluslararası Yaklaşımlar

Son dönemlerde gençlere yönelik politikaların, birbirleriyle entegre çalışmalar olmadığı, insana yakışır iş olanakları ve istihdam sağlanabilmesi hedefine uzak olduğu, aynı zamanda genç işsizliğini önleme hususunda yetersiz olduğu görülmüştür. Bu bağlamda genç istihdamının teşvik edilmesinin öncelikli sorumluluğu devlete aittir ancak çeşitli aktörlerin de birbirleriyle uyumlu bir şekilde uygulamalar yürütmesi gerekmektedir. Ekonomik büyüme sağlanırken eş zamanlı istihdam yaratılabilmesi de

elzemdir. Örneğin; Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve ILO’nun işbirliğiyle oluşturulan “*Gençlik İstihdam Ağı (YEN)*” genç istihdamı konusunda çaba gösteren önemli bir küresel ortaklıktır (ILO, 2008: 8).

Gençlik İstihdam Ağı, 2000 yılında gerçekleştirilen Milenyum Zirvesi çerçevesinde oluşturulmuştur. Ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Temel amaç gençlerin insana yakışır işlerde istihdam edilmesini sağlayabilecek stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanmasıdır (ILO, 2004: 5). Gençlik İstihdam Ağı programının yoğunlaştığı dört temel amaç bulunmaktadır (Açıkgöz, 2017: 41-42);

- İstihdam edilebilirlik (Eğitim ve mesleki eğitim yatırımlarının artırılması)
- Fırsat eşitliği (Cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi)
- Girişimcilik
- İstihdam yaratılması (Makro-ekonomik politikalar ile istihdamın artırılması)

Avrupa Birliği’nde 1997 yılından itibaren genç işsizlik sorunu “*Avrupa İstihdam Stratejisi*” başlığıyla gündemdeki amaçlar içerisine dâhil olmuştur. Stratejinin temel hedefleri ise uzun süreli genç işsizliğiyle mücadele edilmesi ve istihdam teşviklerinin sağlanması şeklinde belirlenmiştir. Avrupa kapsamında konuya yönelik ilk doküman ise 2001 yılında yayınlanan “*Gençlik Üzerine Beyaz Kitap*” olmuştur (Condratov, 2014: 66). 2009 yılında 27 Avrupa Birliği ülkesinin gençlik bakanlarının bir araya gelmesiyle oluşan Eğitim, Gençlik ve Kültür Konseyi tarafından 2010 ve 2018 yılları arasını kapsayacak olan “*Avrupa Gençlik Stratejisi*” başlığıyla yeni bir strateji oluşturulmuştur. Eğitim, istihdam, sosyal içerme gibi birçok konuda gençlerin yaşamının kolaylaştırılması ve iyileştirilmesi odak noktalar arasında yer almıştır (Bilen, 2015: 42).

Avrupa Gençlik Stratejisinin uygulama araçlarından biri ise Avrupa Gençlik Pakti’dır. Gençlerin eğitimine mesleki entegrasyonuna yönelik hedefler belirlenmiş, iş ve aile hayatının dengede tutulabilmesi amaçlanmıştır. Gelişimin beklendiği ana konular ise şu şekilde sıralanabilmektedir (European Commission, 2005: 65):

- Genç istihdamının artırılması,
- Yoksul ve savunmasız olan genç bireylerin sosyal içerme politikaları kapsamına alınması ve eğitim yetersizliklerinin giderilmesi,
- Gençlerin mesleki bütünleşme sağlayabilmeleri için işverenler ve iş dünyası açısından farkındalık oluşturulması,
- Genç girişimciliğinin desteklenmesini teşvik etmek,
- Eğitim sorunlarının önlenmesi ve eğitim kalitesinin iyileştirilmesi
- Eğitim yapısının işgücü piyasalarına yönelik olarak şekillendirilmesi,

Avrupa Komisyonun 2013 yılında yayınlamış olduğu “*Gençlik Garantisi*” programına yönelik tavsiye kararları da genç işsizliği sorununun çözümü açısından önemli maddeler içermektedir. Gençlik Garanti programı, 25 yaşın altında genç bireylerin işsiz kaldıktan veya örgün eğitimden ayrıldıktan sonraki dört aylık süre zarfı içerisinde istihdam, eğitim, çıraklık ve staj konularında çeşitli olanaklar sunulmasını amaçlayan bir programdır. Bu program çerçevesinde ne eğitimde ne de istihdam da olan gençlerin oranlarının düşürülmesi de beklenen çıktılar arasındadır (European Commission, 2013: 1-5).

ILO’nun 1984 yılında kabul ettiği “*169 Sayılı İstihdam Politikası Tavsiye Kararı*” incelendiğinde ise gençlere yönelik bazı maddelere yer verildiği görülmektedir. ILO’ya üye ülkeler kendi mevzuatları çerçevesinde dezavantajlı grup olarak görülen gençlerin istihdam sorununun çözülmesi ve özel programların uygulanması özellikle belirtilmiştir. Gerçekleştirilecek uygulamaların ulusal ve uluslararası sözleşme ve tavsiye kararı ile uyum içerisinde olması gerektiği de vurgulanmıştır. Söz konusu istihdam politikası tavsiye kararı genç işsizliği açısından bazı maddeleri ile dikkat çekmiştir (ILO, 1984);

- Eğitim konusunda teşviklerin sağlanması ve uygun istihdam koşullarının oluşturulması,
- Gençlerin iş bulabilmelerini kolaylaştıracak mesleki eğitim programlarının düzenlenmesi,
- Eğitim sisteminin işgücü piyasasına yanıt verecek şekilde yapılandırılması,

- Eğitimini tamamlayan bireylerin işe geçişini kolaylaştırmak için çeşitli önlemler alınması,
- Gençlerin sağlık ve güvenlik konularında güvence altına alınması,

Gençlerin işgücü piyasasına başarılı bir şekilde katılım sağlaması, kişisel beklentilerinin karşılanması ve ekonomik refah, genel ekonomik büyüme ve sosyal uyum açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle OECD politikalarında gençlere yapılacak yatırımlara öncelik vermektedir. Örnek olarak 2022 yılında yayınlanan “*Gençler İçin Daha İyi Fırsatlar Yaratılmasına İlişkin Tavsiye Kararı*” tüm OECD ülkeleri tarafından kabul edilen yasal bir belgedir. Belge beceri, eğitim, istihdam gibi konularda gençlerin desteklenmesi için hükümet çapındaki stratejilerin nasıl uygulanabileceğini özetler niteliktedir (OECD, 2022: 1-12).

Uluslararası İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ITUC) ise 2010 yılında Vancouver’da gerçekleştirilen 2. Dünya Kongresi’nde küresel krizlerden en çok etkilenen kesimin gençler olduğu ve insana yakışır iş olanaklarına erişimlerinin giderek zorlaştığı gündeme getirilmiştir. Genç işsizliğine uzun vadeli ve etkili bir çözüm bulunamadığı takdirde gençlerin kişisel gelişim ve istihdam açısından beklentilerinin karşılanmasının mümkün olmadığı da vurgulanmıştır. Kongre’de hedeflenen politikalarda öncelik gençlere verilmiştir. Özellikle de genç işçilerin eğitim, istihdam, genel refah gibi birçok konuda sendikal politikalar vasıtasıyla koruma altına alınmaları gerektiği de ifade edilmiştir (ITUC, 2010: 1-2).

“*Gençlik Garantisi*” adıyla gündeme gelen tavsiye kararlarına yönelik Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC) da 2020 yılından “*Güçlendirilmiş Gençlik Garantisi*” kararlarının yer aldığı bir belge yayınlamıştır. Bu kararlar genç işsizliği ile mücadelede ETUC üyelerinin deneyimlerine dayalı olarak mevcut planın bir analizini yapmayı ve bu planları güçlendirip daha ileri adımlar atmak için tavsiyeler sağlamayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte, gençler açısından kaliteli işler ve istikrar yaratılmasına katkıda bulunma potansiyeline sahip gençlik garantisi programının daha nitelikli hale dönüştürülmesi de temel hedefler arasındadır (ETUC, 2020: 2).

2.2. TÜRKİYE’DE GENÇLERİN İŞGÜCÜ PİYASALARINDA SAYISAL GÖRÜNÜMÜ

Türkiye, işgücü piyasası açısından kendine özgü özellikler barındıran bir ülkedir. Dünya üzerinde çok az ülkenin sahip olduğu önemli bir avantaj olan genç bir nüfus yapısına sahiptir. Bu nedenle gençlere yönelik olarak gerçekleştirilecek yatırımlar Türkiye’nin ekonomisinin gelişimi açısından büyük önem teşkil etmektedir. Genel itibariyle Türkiye’de gençlerin işgücü piyasalarındaki bazı eğilimlerini şu şekilde sıralamak mümkündür (ÇSGB, 2022: 7);

- Mevcut istihdam olanaklarında gençler düşük ücretli ve güvencesiz işlerde istihdam edilmektedir.
- Genç kadınlar, işgücü piyasalarında genç erkeklere göre daha kırılgan bir konumda yer almaktadır. Genç kadınların işgücüne katılma oldukça düşüktür.
- Bireyin eğitim düzeyi yükseldikçe işsizlik oranları da artmaktadır. Eğitimli işgücünün işsizliği genel işsizliğin üzerinde seyir göstermektedir.
- Genç kadınların NEET oranları genç erkeklere kıyasla daha yüksektir.
- Eğitimine devam eden ama aynı zamanda istihdamda olan gençler OECD ortalamasının altında kalmaktadır.

2.2.1. Türkiye’de Gençlerin İşgücüne Katılma Oranları

Türkiye’de son yirmi yıl içerisinde işgücüne katılma oranlarında meydana gelen gelişmelerin belirgin iki sebebi bulunmaktadır. Bu sebepler okullaşma sürelerinin giderek uzaması ve bunun yanı sıra nüfusun orta yaş dilimine doğru eğilim göstermesi şeklinde açıklanabilmektedir. İşgücüne katılmayı olumsuz açıdan tetikleyen bir diğer sorun ise genç işsizliğidir. Son dönemlerde genel işsizlik oranları arttıkça genç işsizlikte giderek artmaya başlamıştır (Akgün, 2019: 65).

Tablo 8: Türkiye’de Cinsiyete Göre Gençlerin İşgücüne Katılma Oranları 2005-2023
(%)

Yıl	Toplam	Kadın	Erkek
2005	37,7	24,5	51,7
2006	37,4	24,4	51,1
2007	37,7	24,4	51,6
2008	38,1	25,1	51,7
2009	38,7	25,8	52,2
2010	38,3	26,3	50,9
2011	39,3	26,8	52,3
2012	38,2	25,9	50,8
2013	39,6	27,7	51,9
2014	41,3	28,5	54,2
2015	41,8	29,7	53,8
2016	43,2	30,9	55,3
2017	43,2	31,4	54,5
2018	43,7	32	55,1
2019	42	30,6	53,2
2020	39,6	27,4	51,2
2021	42,7	31,1	53,8
2022	45,4	32,3	57,9
2023	45,9	33	58,1

Kaynak: TÜİK, 2023a.

Tablo 8’de 2005 ve 2023 yılları arasında gençlerin cinsiyete göre işgücüne katılma oranları bulunmaktadır. Toplam işgücüne katılma verileri incelendiğinde 2005 yılında %37,7, 2015 yılında %42 iken 2023 yılına gelindiğinde %45,9’a yükselmiştir. Dikkat çeken bir diğer oran ise 2020 yılında toplam işgücüne katılma oranının %39,6 olarak gerçekleşmesidir. Ancak genel itibariyle 2021 yılı ve sonraki yıllarda işgücüne katılmada iyileşmeler yaşandığı görülmektedir.

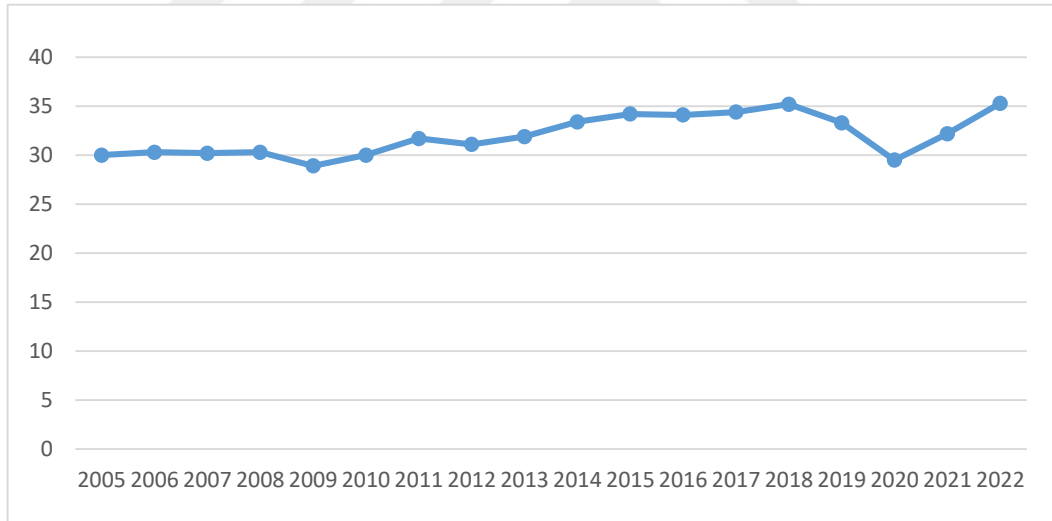
Tablo cinsiyet açısından incelendiğinde ise genel olarak genç kadınların işgücüne katılma genç erkeklere göre çok düşük seviyelerdedir. 2005 yılından 2023 yılına kadar genç kadınların işgücüne katılımında bir artış yaşanmış olsa da genç erkeklerin işgücüne katılma oranları ile arasında ciddi bir fark bulunmaktadır. 2014 yılında %28,5 olan genç kadınların işgücüne katılımı 2020 yılında %27,4 seviyesine kadar düşüş yaşamıştır ancak sonraki yıllarda bir artış meydana gelmiştir. Söz konusu oranlar genç erkeklerde 2014 yılında % 54,2 iken 2023 yılı itibariyle %58,1’e yükselmiştir.

Genel olarak tabloda yer alan en yüksek verilerin 2023 yılına ait olduğunu söylemekte mümkündür. Ancak işgücüne katılma oranlarındaki artışta süreklilik sağlanabilmesi adına istihdam olanaklarının da doğrusal olarak artırılması büyük önem arz etmektedir. Aksi durumda işsizliğin giderek yükselmesi söz konusu olacaktır.

2.2.2. Türkiye’de Gençlerin İstihdam Oranları

İstihdam oranı bir ülkenin ekonomik yapısını yansıtan en önemli göstergelerinden biridir. Türkiye açısından bakıldığında genç nüfusun yüksek olması istihdama ait verileri daha anlamlı kılmaktadır. Çünkü ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için gençlerin potansiyelinden faydalanılması gerekmektedir (Altuntaş, 2019: 45).

Grafik 5: Türkiye’de Genç İstihdam Oranları, 2005-2022 (%)

Kaynak: TÜİK, 2023a.

Grafik 5’te 2005 ve 2022 yıllarında genç istihdamına ait veriler yer almaktadır. 2010 yılında %30 olan istihdam oranının 2018 yılına kadar artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2018 yılında istihdam %35,2 iken 2020 yılı itibariyle %29,5’e kadar düşüş meydana gelmiştir. Sonraki yıllarda ise bu oranlar da giderek artmaya başlamıştır. Grafikteki en yüksek genç istihdam oranı ise 2022 yılına aittir.

Aşağıda tablo 8’de 2005-2022 yıllarında 15-24 yaş aralığında gençlerin cinsiyete göre istihdam yüzdelere yer verilmiştir. Tabloda yer alan verilerde 2005 yılında

kadın istihdamı %19,4 iken erkek istihdamı %41,6, 2010 yılında kadın istihdamı %20,3 ve genç erkek istihdamı %42,2 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılına gelindiğinde ise genç kadın istihdamı %18,1, erkeklerde ise %37,2 olarak gerçekleşmiştir.

2023 verilerinde ise kadın istihdamı %24,1, erkek istihdamı %45,9'dur. 2023 yılındaki veriler incelendiğinde toplam genç nüfus 11.865 kişi iken genç erkekler 6.091, genç kadınlar ise 5.774 kişiden oluşmaktadır. İstihdamda olan toplam genç sayısı ise 4.191, genç erkek 2.798, genç kadınlar 1.393 kişidir (TÜİK, 2023a).

Tablo 9: Türkiye’de Cinsiyete Göre Genç İstihdam Oranları 2005-2023 (%)

Yıl	Kadın	Erkek
2005	19,4	41,6
2006	19,3	41,8
2007	19,3	41,1
2008	20,1	41,3
2009	19,3	39,0
2010	20,3	40,2
2011	21,2	43,4
2012	20,7	42,5
2013	21,5	43,1
2014	21	41,7
2015	22,4	42
2016	20,8	42
2017	22,7	44,2
2018	21,6	40,2
2019	20,5	43
2020	18,1	37,2
2021	22,2	41,8
2022	23,2	48,4
2023	24,1	45,9

Kaynak: TÜİK, 2023a.

Tablo genelinde genç kadın istihdamının erkek istihdamına kıyasla oldukça düşük oranlarda olduğu da görülmektedir. Bu oranların düşük seyir göstermesinin birçok sebebi bulunmaktadır. Cinsiyet eşitsizliği, kadına atfedilen roller, kültürel kodlar, aile yapısı, eğitim düzeyi, yaş, medeni durum kadın istihdamını engelleyen en temel sebepler arasında yer almaktadır (Aksoy, 2018: 120; Bektaş, 2019: 79).

Tablo 10: Eğitim Düzeyine Göre Genç İstihdam Oranı 2005-2022 (%)

Yıllar	Okuma Yazma Bilmeyen	İlkokul	Ortaokul veya Dengi Meslek Ortaokul	Lise Dengi Mesleki Okul	Genel Lise	Yükseköğretim
2005	19,3	39,7	47,4	42,8	22,6	51,5
2006	16,1	38,7	49,2	44,1	23,3	54,9
2007	14,6	39,3	54,8	45,2	23,9	54,6
2008	15,9	39,3	56,5	46,1	24,5	53,4
2009	16	38,8	56,3	42,9	25	50,8
2010	17,7	39,5	55,1	43,8	23,9	48,6
2011	19,2	43,1	54,3	45,3	25,5	52,1
2012	16,1	46,1	56,7	44,1	24,6	53
2013	18,9	15,9	13,1	45,5	25,1	52,5
2014	21	21,9	12,5	43,7	24,7	52,1
2015	22,4	23,8	14,9	44,5	25,6	53
2016	18,2	28,2	17,1	44,3	25,1	51,9
2017	20,5	36,7	20,1	44,7	24,4	51,2
2018	19,5	40,2	23,2	45,1	24,7	54
2019	18,5	33,6	23,5	42,1	23,6	51,1
2020	17,1	26,7	21,4	40,4	20,6	44,3
2021	15,9	33,1	22,3	45,9	26,2	49,2
2022	18,5	34,6	26,4	51,7	30,7	53,3

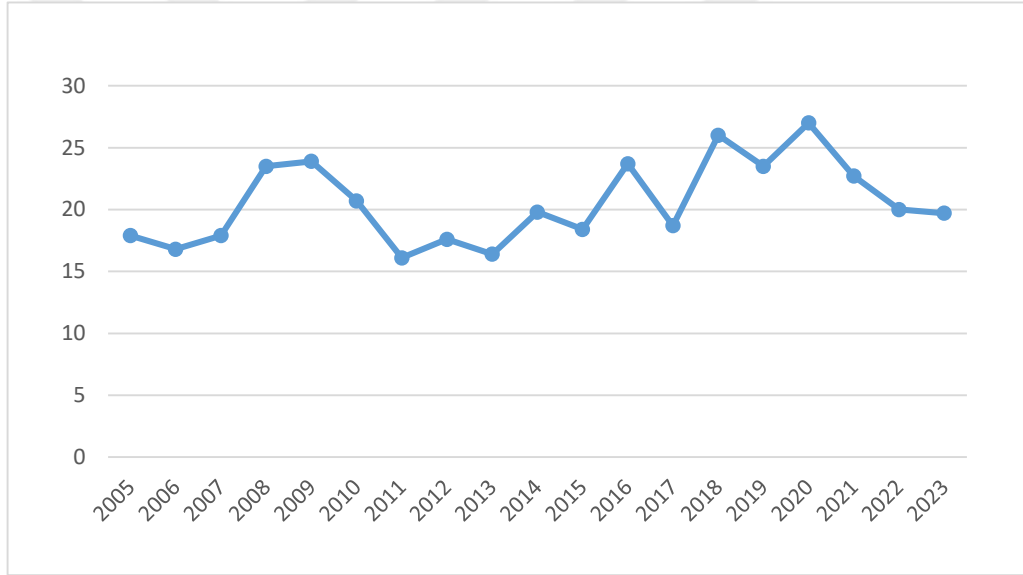
Kaynak: TÜİK, 2023b; TÜİK, 2023d.

Tablo 10’da 2005-2022 yılları arasında eğitim düzeyine göre genç istihdam yüzdeleri incelendiğinde yıllara göre en yüksek istihdam oranları lise dengi mesleki okul ve yükseköğretim eğitim düzeylerinde gerçekleşmiştir. 2022 yılında lise dengi ve mesleki okul mezunu istihdam %51,7 iken, yükseköğretim mezunu istihdam oranı ise %53,3’tür. Aynı yıl içerisinde okuma yazma bilmeyenlerin istihdamı %18,5, ortaokul veya dengi meslek ortaokul istihdamı ise %26,4’tür.

2.2.3. Türkiye’de Genç İşsizlik Oranları

Türkiye’de işsizlik işgücü piyasalarının en büyük problemlerinden biridir. İşsizliğe en çok maruz kalan grup ise gençlerdir ve ülkemizde genç işsizliği sorunu göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Genç nüfus potansiyelinden faydalanılamaması Türkiye’yi dezavantajlı bir konuma getirmektedir (Yanbaşı, 2014: 103). Genel itibariyle Türkiye’de genç işsizliğinin sayısal görünümünün detaylı olarak incelenebilmesi için bazı değişkenlerinde dikkate alınması gerekmektedir. Yaş, cinsiyet ve eğitim seviyesi bu değişkenler arasında yer almaktadır (Altuntaş, 2019: 48).

Grafik 6: Türkiye’de 2005-2023 Yılları Arasındaki Genç İşsizlik Oranı (%)

Kaynak: TÜİK, 2023a.

Grafik 6’da 2005 yılında genç işsizlik %17,9, 2010 yılında %20,7, 2015 yılında %18,4 ve 2020’de %27 oranlarındadır. 2008, 2009, 2016 ve 2020 yılları arasındaki verilerin %20’nin üzerinde gerçekleşerek grafiğin en yüksek oranlarını ifade etmektedir. 2008 yılında yaşanan küresel kriz 2009 yılını da etkilediği gibi aynı zamanda 2020 yılında meydana gelen Covid-19 küresel salgının etkilerine bağlı olarak da bu oranlarda artışa sebebiyet vermiştir.

2.2.3.1. Yaş Grubuna Göre İşsizlik

Genç işsizliğinde önemli olan bir başka konu ise işsizliğin özellikle hangi yaş aralığında artış gösteriyor olduğudur. Genel itibariyle genç işsizliği 15-19 ve 20-24 yaş gruplarına yönelik olarak incelenmektedir. İki yaş grubu arasında kıyaslama yapıldığında özellikle 20-24 yaş aralığında bulunan bireylerin işsizliğinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumun ana sebebi 15-19 yaş aralığında bulunan gençlerin eğitime devam etme durumuyla ilişkili olarak işgücüne katılma oranlarının düşük olmasıdır. Dolayısıyla 20-24 yaş aralığında olan bireylerin işgücüne katılımının daha yüksek olması işsizliğinde yüksek oranlarda seyir göstermesine sebebiyet vermektedir (Şahin, 2010: 141).

Tablo 11: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranı (2005-2022)

Yıllar	15-19 Yaş Grubu	20-24 Yaş Grubu
2005	18,2	20,9
2006	17,4	20,1
2007	19,7	20,1
2008	19,6	21
2009	23,6	26,3
2010	18,8	23,5
2011	15,8	19,8
2012	14,9	19
2013	16,4	20
2014	16,1	18,9
2015	16,5	19,7
2016	16,2	21,5
2017	17	22,8
2018	17,1	22
2019	21,1	27,6
2020	21,1	27,1
2021	18,3	24,5
2022	15,9	21,1

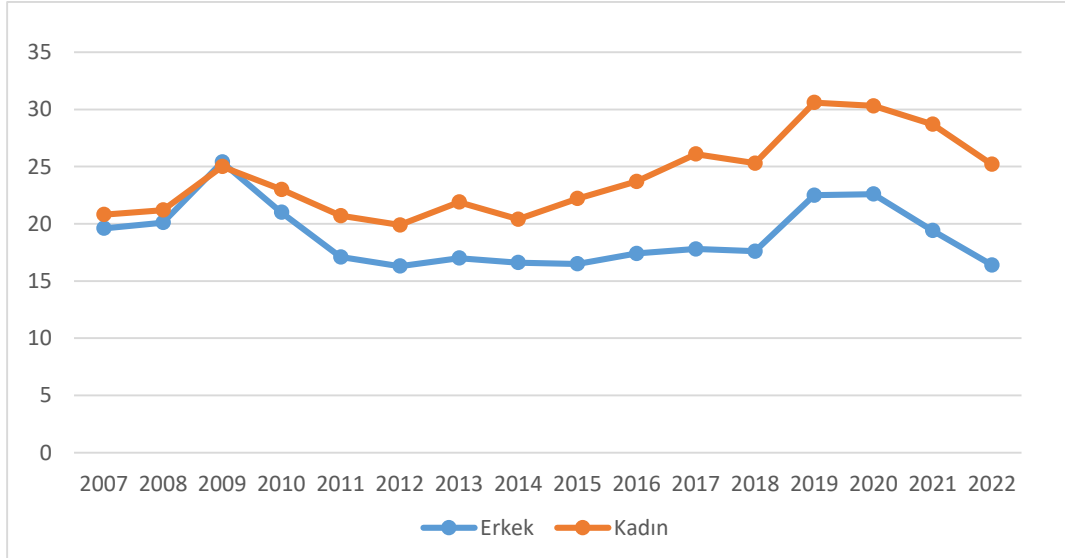
Kaynak: TÜİK, 2023c.

Tablo 11’de 2005 yılında 15-19 yaş grubunda işsizlik oranı %18,2 iken 20-24 yaş grubunda %20,9’dur. On yıllık süreçten sonra 2015 yılı verileri 15-19 yaş %16,5, 20-24 yaş grubunda ise %19,7’dir. 2022 yılı verilerinde ise 15-19 yaş grubunun işsizlik %15,9’a düşerken, 20-24 yaş grubunda %21,1’e düşmüştür. Tabloda yer alan tüm yıllarda 20-24 yaş aralığında bulunan gençlerin işsizliğinin daha yüksek olduğu da görülebilmektedir.

2.2.3.2. Cinsiyete Göre Genç İşsizliği

Türkiye’de 2000’li yılların başlarında genç erkek işsizliği genç kadın işsizliğine kıyasla daha yüksek gerçekleşmiştir fakat bu oranlarda yıllar içerisinde dalgalanmalar yaşanmıştır. 2007-2008 küresel kriz sonrası genç kadın işsizliği artmıştır. Sonraki yıllarda ise her iki cinsiyette de genç işsizlik sürekli olarak artış göstermiş ve cinsiyete yönelik verilerde aradaki fark giderek açılmaya başlamıştır (Topcu ve Biçimveren, 2020: 56). Bu bağlamda genç kadınlar ve erkekler arasındaki işsizlik oranlarına Grafik 7’de yer verilmiştir.

Grafik 7: Türkiye’de Cinsiyete Göre Genç İşsizlik Oranları 2007-2022 (%)

Kaynak: TÜİK, 2023c.

Grafik 7’de genç kadınların ve erkeklerin işsizlik oranları arasındaki makasın 2010 yılı itibariyle giderek açıldığı görülmektedir. Özellikle de kadın işsizlik oranları

2019 yılında %30,6'ya ulaşmıştır. Aynı yıl içerisindeki erkeklerde işsizlik %22,5'e yükselmiştir. Grafikte yer alan sonraki yıllarda ise bu oranlarda düşüşler yaşanmıştır. 2022 yılı verilerine bakıldığında erkek işsizlik %16,4 iken kadın işsizlik %25,2'dir.

Genç kadınların dezavantajlı olma durumu özellikle de genel işsizlik ve genç işsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde daha çok belirgindir. Türkiye açısından bakıldığında yüksek genç işsizliği sorunu ile birlikte genç kadın işsizliğinin de yüksek olduğu görülmektedir. Ülkemizde genç işsizliği dünya ortalamasının neredeyse iki katı iken, genç kadın işsizliği ise dünya ortalamasının neredeyse üç katıdır (Kuvvetli Yavaş, 2021: 173).

2.2.3.3. Eğitim Durumuna Göre Genç İşsizliği

Türkiye'de işgücü piyasalarının yapısal açıdan zafiyetinin bulunduğunu gösteren konulardan birisi eğitim ve istihdam ilişkisinin kurulamıyor olmasıdır. Eğitim sisteminin işgücü piyasalarının beklentilerini karşılayabilecek nitelikte olmaması işsizliği tetikleyen sebepler arasındadır. Bu açıdan eğitim seviyesinin yüksek olması işsizlik oranlarının iyileşmesini de sağlamaktadır ancak ülkemizde eğitim seviyesi arttıkça, doğrusal olarak işsizlikte de artışlar yaşanmaktadır (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 86).

Tablo 12: Türkiye'de Eğitim Seviyesine Göre Genç İşsizliği 2005-2022 (%)

Yıllar	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya Dengi Meslek Ortaokul	Lise Dengi Meslek Okulu	Genel Lise	Yükseköğretim
2005	11,3	16,3	14,1	19,2	25,6	25,3	30,5
2006	12,5	15,3	14,7	17,9	21,1	25,2	27,2
2007	16,7	17,3	14,7	19,3	22,6	23,5	28,5
2008	11	19,8	14,3	18,7	20,8	25	29,8

Tablo 12: (Devam)

2009	19,5	23	17,9	21,6	27,6	30,6	33,2
2010	16,4	18,4	14,9	10,9	23,1	27,2	32,5
2011	11,2	15,1	11,2	14,1	21,2	22,4	30
2012	9	14,8	2,5	14,5	19,1	19,8	28,5
2013	10,3	15,5	10,9	15,1	18,6	21,9	29,2
2014	12,1	15	16	13,1	19,3	20,4	28,3
2015	7,9	14,1	16,3	14	18,1	22,2	29,5
2016	13,4	15	16,5	14,1	21	22,8	30,8
2017	12,1	16,1	14,1	13,8	21,8	24,4	34,4
2018	12	18,7	14,7	14,3	21,3	23,5	30,6
2019	20,9	17,5	22,6	18,7	27,4	28,9	35,6
2020	14,3	20,7	21,6	19,7	25,2	27,6	35,8
2021	21	20,9	21,3	18,1	21,5	23,3	33,1
2022	14,9	15,8	17,9	17	19,1	20,3	33

Kaynak: TÜİK, 2023ç; TÜİK, 2023d.

Tablo 12 incelendiğinde 2005-2022 yılları arasında Türkiye’de eğitim seviyesine göre genç işsizlik verileri görülmektedir. 2012 yılına ait verilerde okuma yazma bilmeyenlerin işsizlik oranı %9, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerde %14,8, ilkokul mezunlarında %2,5, ortaokul veya dengi mesleki ortaokul mezunlarında %14,5, lise dengi mesleki okul mezunlarında %19,1, genel lise mezunlarında %19,8, yükseköğretim mezunu gençlerde ise %28,5’dir.

On yıllık süreç sonrasında 2022 verilerinde ise bu oranlarda artış yaşanmıştır. Okuma yazma bilmeyenlerde %14,9, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen gençlerde %15,8, ilkokul mezunlarında %17,9, ortaokul veya dengi meslek okul mezunlarında %17’dir. Aynı yılda genel lise mezunlarının oranı %20,3, lise dengi meslek okul mezunlarında %19,1, yüksekokul veya fakülte mezunlarında %33’dür. Tablo da genel olarak eğitim seviyesinin yükseldikçe işsizliğin de yükseldiği görülmektedir. Lise dengi mesleki okul, genel lise ve yükseköğretim mezunlarının diğer eğitim seviyelerine kıyasla daha yüksektir.

2.2.4. Türkiye’de Genç İşsizliğine Yönelik Politikalar ve Programlar

Türkiye’de genç işsizliği yetişkin işsizliğinin neredeyse iki katı seviyesindedir. Oranlar incelendiğinde gençlere yönelik olarak uygulanan politikaların ülkemiz açısından yeterli düzeyde olmadığı açıkça görülmektedir. Bunun yanı sıra genç kadın işsizliği de çözüme ulaştırılması gereken ciddi problemler arasında yer almaktadır. Tüm bu sorunlar göz önünde bulundurulduğunda, genç nüfus potansiyelinin ülkelerin kalkınmasını sağlayabilecek motive edici bir unsur olduğu da düşünüldüğünde gençlere yönelik olarak uygulanacak eğitim ve istihdam politikalarının önemi daha iyi anlaşılmaktadır (Sandıkçı, 2019: 23). Bu sebeple sırasıyla beş yıllık kalkınma planları, eğitim politikaları ve genç işsizliğine yönelik istihdam politikaları kapsamında amaçlanan hedefler detaylı bir şekilde incelenecektir.

2.2.4.1. Kalkınma Planlarında Genç İşsizliği

Eğitim, sağlık, istihdam gibi alanlarda genç bireylerin yaşam kalitesinin yükseltilmesi, gençlere ait problemlerin çözülmesi, toplumsal bütünleşmenin sağlanması ve işgücüne katılımın artırılması kalkınma planlarının temel faaliyetleri arasında yer almaktadır (Basmacı, 2011: 127). Türkiye’de 1950 yılı itibariyle köyden kente gerçekleşen göçlerin artışıyla birlikte kentlerde nüfus artışı meydana gelmiştir ve işsizlik oranlarında artış yaşanmıştır. İşsizlikle mücadele kapsamında ilk kalkınma planı 1963 yılında gerçekleştirilmiştir. Gençlere yönelik ilke ve politikalara ise İkinci Kalkınma Planında yer vermeye başlanmıştır (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007: 97-98).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967): İlk kalkınma planı gençlere yönelik ilke ve politikalara değinilmeyen tek kalkınma planı olarak bilinmektedir. Bu kalkınma planında genel işsizlik, istihdam ve eğitim gibi konulara değinilmiştir. Genç işsizliği açısından herhangi bir konu ele alınmamıştır (Şahin, 2010: 327). İşsizlik sorununun çözülmesi, istihdamdaki bireylerin mesleki yeterliliğinin artırılması, sosyal hareketliliğin yaratılması, istihdam ve işgücü oranlarındaki dengesizliğin ortadan kaldırılması birinci beş yıllık kalkınma planının temel hedefleri arasındadır (DPT, 1963: 442).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972): Gençlere yönelik politikaya yer verilen ilk kalkınma planıdır. Bu açıdan genç işsizlik konusunda oldukça önemlidir (Murat ve Şahin, 2011: 447). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde gençlik sorunları bir bütün olarak ele alınmıştır. Fırsat eşitliği ilkesi göz önünde bulundurularak köyde ve şehirde yaşayan, eğitimde olan veya eğitimin dışındaki gençlerin özel sorunlarına öncelik verilmiştir. Gençler açısından geliştirilecek politikalar ise şu şekilde sıralanabilmektedir (DPT, 1968: 254-255);

- Gençlerin boş zamanlarını verimsiz geçirmesini önlemek, bilgi ve yetenek kazanmasını destekleyecek imkânlar sunmak,
- Gençleri ekonomik kalkınmaya katkı sağlaması konusunda teşvik etmek,
- Gençlik kuruluşlarının nitelikli faaliyetler gerçekleştirmesine katkıda bulunmak,
- Gençlerin kültür, sanat ve spor faaliyetlerine katılabilmesine olanak tanımak,
- Yükseköğretimde fırsat eşitliğinin sağlanması, burs ve kredi sayısının artırılması,

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977): İkinci kalkınma planı çerçevesinde öngörülen problemler çözülememiştir. Buna bağlı olarak yeni bir anlayış getirmek amacıyla Gençlik ve Spor Bakanlığının kurulduğu belirtilmiştir. Bu amaç doğrultusunda (DPT, 1973: 289-792);

- Gençlerin mesleki açıdan eğitilmesi ve nitelik kazandırılması,
- Gençlerin sosyalleşebilecekleri fırsatların yaratılması,
- Yükseköğretimdeki gençlerin kalkınma projelerine katılımların artırılması,
- Gençlere yönelik sorunların çözüme ulaştırılabilmesi için üniversiteler ile işbirliğinin yapılması,

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1989): Bu kalkınma planında eğitim, beslenme, barınma, sağlık, istihdam gibi konularda gençlerin yaşamış olduğu sorunlar ele alınmıştır. Gençlik sorunları başlığı altından Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma

Planındaki politikaların benzerlerine değinilmiştir ve genç istihdamı konusunda dolaylı ifadelerde bulunulmuştur (DPT, 1979: 285).

İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında gençlere yönelik konulara değinilmiş ve politika geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak genç işsizliği konusuna değinilmemiştir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma planı ile birlikte genç işsizlik konusuna dile getirilmiş fakat konuya yönelik olarak bir politika önerisi söz konusu olmamıştır. Genç işsizliğinin azaltılmasına yönelik politikalar ilk defa Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ele alınmış ve politika önerisi sunulmuştur.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1984-1989): Bu kalkınma planında genç işsizliğinin azaltılması ve istihdamın artırılmasına yönelik politikaları şu şekilde sıralamak mümkündür (DPT, 1984: 133);

- Gençlere istihdam sağlayan işverenlerin vergiler ile teşvik edilmesi,
- Gençlerin mesleki eğitim almasını destekleyen işverenlere vergi iadesinin gerçekleştirilmesi,
- Ortaöğretimden itibaren eğitime devam eden gençlere mesleğe yöneltme hizmetinin verilmesi,

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994): Altıncı kalkınma planında genç nüfus yaş aralığı 15-24 olarak tanımlanmıştır ve bu yaş grubuna ilk defa kalkınma planında yer verilmiştir (Altuntaş, 2019: 57). Bu kalkınma planında gençlere yönelik ilkeler ve politikalar şu şekildedir (DPT, 1989: 288-354):

- Gençlerin donanımlı olarak eğitilmesi,
- Gençlerin sosyalleşmesine imkân verecek faaliyetlerin teşvik edilmesi,
- Sosyal ve ekonomik konularda sorunların çözülebilmesi için gençler açısından kapsamlı araştırmaların yapılması,
- Kadın istihdamının artırılması için mesleki eğitim programların geliştirilmesi,

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000): Yedinci Kalkınma Planı, kendinden önceki kalkınma planlarında olduğu gibi istihdam ve işsizlik konularında gençler açısından detaylı bir yaklaşım söz konusu olmamıştır. Ancak genç nüfus ile

ilgili tespitler bulunulmuş dolaylı da olsa genç istihdamı konusu ele alınmıştır. Konu bağlamında özellikle de mesleki ve teknik eğitim üzerinde durulmuştur. Gençlerin donanımlı olabilmeleri için eğitim ve sanayi işbirliği ile genç istihdamının artırılması amaçlanmıştır (DPT, 1995: 22-29; Şahin, 2010: 331-332).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005): Sekizinci kalkınma planında gençlere yönelik politikalar açısından detaylı ilkelere yer verilmemiştir. Genel olarak gençler açısından mevcut durum ifade edilmiştir. Bununla birlikte aktif ve pasif istihdam politikaları ile destekli genç, kadın ve engelli bireylerin işsizlik sorununun çözülebilmesini sağlayacak politikalar ele alınmıştır (DPT, 2000:91-92).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013): Dokuzuncu kalkınma planında genç istihdamı ve işsizliği konularında özel ilke ve politikalar bulunmamaktadır. Ancak konu ile ilişkilendirilecek bazı maddeler bulunmaktadır (DPT, 2006: 39-84);

- Genç istihdamının artırılması için girişimcilik eğitimleri ve istihdam garantili eğitimlerin oluşturulması,
- Gençlerin işgücü piyasalarında deneyim kazanabilmeleri için programların geliştirilmesi,

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2013-2018): Planda genç işsizlik oranlarının yüksek olması temel sebebinin beceri eksikliği olduğu özellikle vurgulanan konular arasında yer almıştır. Onuncu kalkınma planında gençler için ulaşılmak istenen temel amaç, genç bireylerin bilgili ve donanımlı, girişimci olabilmelerine ve ülke kalkınmasına aktif katılımlarına olanak tanımaktır (DPT, 2013: 41-42).

On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023): On birinci kalkınma planında genç işsizliğinin azaltılabilmesi adına önemli bazı maddeler yer almaktadır (DPT, 2018: 132-146);

- Gençlerin işgücü piyasalarına aktif katılımı için sürdürülebilir projeler oluşturmak,
- Staj, işbaşı eğitimler ile işe geçişi kolaylaştırmak ve girişimciliği desteklemek,

- Gençlerin çalışma yaşamına uyum gösterebilmeleri için bilinçlendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi,
- Eğitim sisteminin işgücü piyasalarının beklentilerini karşılayacak niteliğe ulaştırılması ve ortaokuldan itibaren mesleki eğitime ağırlık verilmesi,
- Genç istihdamı konusunda yerel yönetimlerin faaliyetlerinin desteklenmesi,
- Gençlerin kariyer planlamalarına katkıda bulunacak programların uygulanması,
- Genç bireylerin kendini geliştirmesi için yazılım ve yenilikçilik gibi alanlarda sertifika programlarının düzenlenmesi,

2.2.4.2. Eğitim Politikaları

Genel ve mesleki eğitim sistemi, ülkelerin genç işsizlik sorununu çözebilmeleri açısından oldukça önemlidir. Gençlerin eğitilmesinin bu denli önemli olmasının başlıca iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi genç bireylerin öğrenme kapasitelerinin yetişkinlere kıyasla çok daha yüksek olmasıdır. İkincisi ise gençlerin ülkelerin geleceğini temsil etme potansiyeline sahip olmalarıdır. Bu açıdan işgücü piyasalarının taleplerini yanıt veren bir eğitim sisteminin inşa edilmesi genç işsizliği konusunda öncelikli konular arasındadır (Akgün, 2019: 81-82).

Günümüzde iyi eğitim almış bireylerin, düşük vasıflı bireylere göre daha kolay istihdam edildiği görülmektedir. Aynı zamanda eğitim seviyesi, istihdamın sürekliliğini ve ücreti de etkileyen bir unsurdur. Buna bağlı olarak gelişmiş ülkeler mesleki eğitimin tek başına yetersiz olacağı düşüncesinden hareketle “*yaşam boyu eğitim*” politikalarına daha fazla ağırlık vermeye başlamıştır. Yaşam boyu eğitim uygulamaları, gençleri işgücü piyasalarına hazırlayan bilgi ve becerilerin kazandırılmasıyla birlikte sürekli gelişime de olanak tanımaktadır (Özcan, 2014: 72).

Türkiye’de eğitim ve istihdam ilişki incelendiğinde örgün eğitimde ağırlıklı bir sistemin varlığı söz konusu olmaktadır. Örgün eğitim kurumlarından mezun bireylerin almış olduğu eğitimin işgücü piyasasının talepleriyle örtüşmediği görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de eğitim ve istihdam ilişkisi sağlıklı bir şekilde kurulamamaktadır (İçli, 2001: 68).

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye’de eğitimin amacı, ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak için gerekli insan gücünün niteliksel açıdan yetiştirilmesidir. Ancak belirlenen amaç doğrultusunda eğitim-istihdam uyumuna yönelik bir iş piyasası oluşturulamamaktadır. Bu nedenle eğitim ve istihdam birbirinden ayrı değişkenler olarak irdelenmektedir (Uyanık, 2000: 1).

Türkiye’de mesleki eğitim konusu Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından değerlendirildiği gibi aynı zamanda temel politika belgelerinde de dikkatle değerlendirilmektedir. Örneğin, “*Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*” dâhilinde hayat boyu öğrenme bakışı ile eğitim sistemi ve işgücü piyasası uyumunu sağlamak adına okul-işletme ilişkisinin mesleki eğitim vasıtasıyla güçlendirilmesi hedeflenmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 34).

MEB tarafından 2018 yılında hazırlanan “*Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Görünümü*” adlı raporda belirlenen yedi stratejik hedef ise şu şekildedir (MEB, 2018: 125-140);

- Mesleki ve teknik eğitime verilen önemin artırılması,
- Mesleki eğitimde rehberlik hizmetinin verilmesi ve erişim olanaklarının artırılması,
- Müfredatın günümüz şartlarına göre geliştirilmesi,
- Eğitim ortamlarının oluşturulması,
- Yurtdışında yatırım gerçekleştiren iş insanlarının ihtiyaç duyduğu mesleki elemanların yetiştirilmesi,
- Eğitim, istihdam ve üretim ilişkilerinin mesleki eğitim vasıtasıyla güçlendirilmesi,
- Yerli ve milli savunma sanayinin ihtiyacına yönelik nitelikli insan gücünün eğitilmesi,

“*MEB 2015-2019 Stratejik Planı*” adlı belgede ise mesleki eğitim konusundaki strateji maddeleri şu şekilde sıralanabilmektedir (MEB, 2015: 48);

- Mesleki ve teknik eğitim kurumlarının endüstriyel Ar-Ge konusunda firmalar ile işbirliği sağlanması,

- Sektör ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte sürdürülebilir bir mesleki eğitim sisteminin inşa edilmesi,
- Mesleki eğitim politikalarının oluşturulmasında sektör temsilcilerinin ve ilgili paydaşların sürece aktif bir şekilde katılımını artırmak,
- Mesleki eğitim kurslarına ait belgelere uluslararası geçerlilik kazandırmak için çalışmalar gerçekleştirmek,
- Mesleki eğitime devam eden bireylerin tercih edebilecekleri bir başka meslek alanına yönelik becerilerinde kazandırılması (yan dal/ çift ana dal vb.),

“2023 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı” incelendiğinde mesleki eğitim ve iş dünyası arasındaki bağın kuvvetlendirilebilmesi için mesleki ve teknik eğitim veren okullar ile sektördeki firmaların işbirliğinde bulunduğunu, protokollerin imzalandığı belirtilmiştir. Mesleki eğitim konusunda devlet desteğinde bulunularak işverenlerin daha fazla katılımcı olmasına olanak tanındığı da vurgulanmıştır. Belgede yer alan politika ve tedbirlerden bir diğeri bilgi ve iletişim sektörü öncelikli olmak üzere yeni meslek alanlarında kadın daha fazla istihdam edilmesi için kadınlara yönelik mesleki eğitim kurslarının düzenleneceğidir (Strateji ve Bütçe Bakanlığı, 2023: 108-245).

Türkiye’de yükseköğretim politikalarına bakıldığında ise Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından öncelikli olarak hedeflenen politika üniversite ve sanayi işbirliğidir. Meslek yüksekokullarının organize sanayi bölgelerinde konumlandırılması, işyeri odaklı eğitim sisteminin benimsenmesi, mezun-istihdam ilişkisinin düzenlenmesi ve teknoloji transfer ofislerinin kurulması da diğer temel hedefler arasında yer almaktadır (YÖK, 2017: 24-25).

Yükseköğretim ve işgücü piyasaları arasındaki bağı güçlendiren bir başka politika ise 2010 yılında oluşturulan “Türkiye Yükseköğretim Yeterlilik Çerçevesi” dir. Yükseköğretim düzeylerinde (ön lisans, lisans, yüksek lisans, doktora) başarılı bir şekilde mezun olan bireylerin hangi konularda yetkinlik kazanabilecekleri ve hangi konularda donanımlı olabileceklerini belirleyen bir çerçevedir. Öğrenciler ve işverenler açısından önemli çıktıları bulunmaktadır. Öğrencilerin almış oldukları eğitim sonucunda elde ettikleri edinimler vasıtasıyla istihdama yönelik daha bilinçli tercihler yapabilmelerini sağlayacaktır. İşverenler açısından istihdam edilebilecek

bireyin doğru bir seçimle belirlenmesi ve eğitim programlarına paydaş olarak katılım gösterilmesi güçlü istihdam ilişkileri açısından da büyük önem arz etmektedir (TYYÇ, 2010).

“Yükseköğretim Politikalarında Yeni YÖK” başlıklı belgede mezun ve istihdam ilişkisine yönelik düzenlemelerde YÖK’ün istihdam planlaması yapabilmesi için iki yasal kurul oluşturulmuştur. Bu kurullar, “Yükseköğretim Eğitim Programları Danışma Kurulu” ve “Meslek Yüksekokulları Koordinasyon Kurulu” şeklindedir. Eğitim Programları Danışma Kurulunun en temel amacı bakanlıklar, ilgili kuruluşlar ve özel sektör ile istihdam konusunda işbirliğine olanak tanımadır. Meslek Yüksekokulları Koordinasyon Kurulu ise eğitim programlarının detaylıca izlenmesi ve sanayi ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesi kurulun ana amacıdır (YÖK, 2017: 23).

Bir başka eğitim politikası ise YÖK bünyesinde “Üniversite-Sanayi İşbirliği Komisyonu (YÖK ÜSİ)” kurulmasıdır. Yükseköğretim kurumlarında nitelikli eğitim verilmesi, sanayide dışa bağımlılığın minimuma indirilmesi, istihdam odaklı politikaların geliştirilmesi stratejik hedefler arasında yer almaktadır. Neticede önemli olan üniversitelerin niteliklerini ve yetkinliklerini sanayi ile işbirliği yapabileceği düzeye getirmiş olmasıdır (YÖK, 2021: 12).

2.2.4.3. Genç İşsizliğine Yönelik İstihdam Politikaları

Türkiye’de genç işsizliği sorununun minimum seviyeye düşürülmesi ve genç bireylerin istihdama katılımını artırabilmek adına birçok politikadan faydalanılmaktadır. Bu politikalar ise aktif ve pasif olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Türkiye’de genç işsizliği ile mücadele edebilmek için özel politikalar bulunmamaktadır bu sebeple genel istihdam politikalarından yararlanılmaktadır (Orkunoğlu Şahin, 2020: 144).

Pasif istihdam politikaları, işsizlik süresince meydana gelen olumsuzlukları en aza indirgenerek maddi bir destek sağlanmayı amaçlamaktadır. Ancak bu politikalar genç işsizliği ile mücadelede yetersiz kalmıştır ve aktif istihdam politikalarına duyulan ihtiyacı giderek artmıştır. Aktif istihdam politikaları ise işgücünde verimliliğin artırılması, işsizlik oranlarının azaltılması, iş bulabilme konusunda fırsat eşitliğini amaçlayan önlemlerin tümünü ifade etmektedir (Karabulut, 2007: 45; Bayraktar ve İncekara, 2013: 27-28). Pasif istihdam politikaları ele alınacak olursa;

- **İşsizlik Sigortası ve İşsizlik Yardımı:** Bir süreliğine işsiz kalan sigortalı, bireyin yaşamış olduğu gelir kaybını karşılamayı amaç edinen geçici bir gelir desteği işsizlik sigortası olarak adlandırılmaktadır. İşsizlik yardımı ise yoksullukla mücadele etmeyi hedefleyen bir başka yardımdır. İşsizlik sigortasının finansmanı devlet, işveren ve işçi tarafından sağlanırken, işsizlik yardımının finansmanı ise sadece devlet tarafından karşılanmaktadır (Uğur, 2011: 100; Çapar Diriöz, 2012: 18; Sürücü, 2014: 42).
- **Kısa Çalışma Ödeneği:** Ekonomik, sektörel, bölgesel kriz ve bazı zorlayıcı sebepler sonucunda işyerindeki çalışma sürelerinde geçici bir süreliğine azalması, işyeri faaliyetlerinin durdurulması halinde üç ayı aşmaması şartıyla sigortalı bireylere çalışmadıkları süre zarfında bir gelir desteği verilmesi amacıyla kısa çalışma ödeneği ödenmektedir (İŞKUR, 2023).
- **Erken Emeklilik:** İşsizliğin azaltılmasını amaçlayan erken emeklilik uygulaması, belirli bir yaş aralığının üzerinde bulunan çalışanların erkenden emekli olması toplam emek arzının azalmasına sebebiyet vereceğinden işsizlik oranlarını da düşürmektedir. Yaşlı çalışanların emekli olması ile birlikte gençlerin istihdamı da kolaylaşmaktadır (Biçerli, 2004: 59-60).
- **Ücret Garanti Fonu:** İşverenlerin konkordato ilan etmesi, iflas gibi durumlar neticesinde ücretlerin ödenmesi hususunda, çalışanların ücretlerini karşılayabilmek adına işsizlik sigortası fonu kapsamında oluşturulmuş bir fondur (Gürün Kartepe, 2022: 303).

Genç işsizliği ile mücadele de başvurulacak aktif istihdam politikaları açılacak olursa:

- **Rehberlik ve Danışmanlık Hizmeti:** Danışmanlık hizmetleri, bireyin değişen çalışma koşullarına uyum sağlayabilmesini ve niteliklerine uygun işi bulabilmesini hedefleyen etkili bir istihdam politikasıdır. İlk defa işgücü piyasasına girecek gençler açısından da oldukça faydalı bir uygulamadır (Körpe, 2003: 166).

- **Mesleki Eğitim Programları:** Mesleki eğitim uygulamaları, genç istihdamını artırabilmek adına önemli politikalar arasındadır. Bireyin mesleki vasıf kazanması veya var olan vasıfların gelişmesine olanak tanımaktadır. İşyeri eğitimleri, iş kurabilmeye yardımcı programlar ve iş yaratma programları bu uygulamalar arasında bulunmaktadır (Duruel, 2007: 397).
- **Girişimciliğin Desteklenmesi:** İşsizlik sorununun çözümüne olanak tanıyan bir başka aktif istihdam politikası da girişimciliğin desteklenmesidir. Ekonomik açıdan da büyüme sağlayan uygulama kendi işini kurmak isteyen bireylerin ve küçük işletmelerin desteklenmesini hedeflemektedir (Biçerli, 2005: 7).
- **Kamu Yararına Çalışma Programları:** İşgücü piyasasına girişte birçok zorluk ile karşılaşan dezavantajlı gruplar içerisindeki genç işsiz bireylerin kamu tarafından istihdam edebilmelerini, tecrübe kazanabilmelerini hedefleyen programlar bütünü şeklinde ifade edilmektedir. Programların temel amacı uzun süredir işsiz, iş arama konusunda umudunu yitiren ve iş aramaktan vazgeçen bireyleri uzun süreli işsizlikten kurtarmak, işgücü piyasasına karşı eğilimlerini olumlu yönde değiştirmek ve aynı zamanda geçici süreliğine gelir desteği sağlamaktır (Aşkın ve Aşkın, 2017: 3; Işık, 2009:9).
- **Ücret Sübvansiyonları:** İşe alımlarda devlet tarafından işverenlere belirli bir miktarda ücret ödemesi yapılmaktadır veya işverence ödenmek zorunda olunan vergilerde indirimler sağlanmaktadır. Uygulama genç işsizliği probleminin çözüme ulaştırılması açısından da önemlidir. Uygulanabilirliği ise ülke ekonomisine göre değişkenlik göstermektedir (Layard ve Nickell, 1980: 52; Erdayı, 2009: 151).

2.3. İŞSİZLİĞİN SOSYAL DIŞLANMA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

İşsizlik bireyin ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan çeşitli yıkımların yaşandığı bir süreç olarak ifade edilmektedir. İşsizlik sonucunda ortaya çıkan gelir kaybı yaşamın idame ettirilmesi hususunda engel teşkil ettiği gibi aynı zamanda da toplumsal ilişkileri de zedelemektedir. Finansal açıdan yoksunluk yaşayan bireyin

sosyal hayata katılım standartlarında bir düşüş yaşanmaktadır. Bu bağlamda işsizlik ve sosyal dışlanma arasında bir ilişki bulunduğunu söylemek mümkündür (Pohlan, 2019: 275; Cengiz vd. 2022: 152; Coşgun ve Erdayı, 2023: 582).

Sosyal dışlanmayla ilgili çalışmalar incelendiğinde işgücü piyasasının işleyişinin de konu açısından oldukça önemli olduğu görülmektedir. Sosyal dışlanmanın işgücü piyasası ile bağlantısı iki farklı grupta ele alınmaktadır. İlk grupta istihdamdan dışlanan işsiz bireyler diğer grupta ise istihdamda bulunduğu halde dışlanan bireyler yer almaktadır. Ancak aralarında güçlü bir neden sonuç ilişkisi bulunan işsizlik ve sosyal dışlanma kavramları arasında her zaman bir ilişkisi bulunmayabilir (Sapancalı, 2005a: 50-106; Şenol, 2010: 75-76).

Çalışmak bir gelir elde etme çabasını yansıttığı gibi aynı zamanda bireyin güven, saygı duygularını geliştirmekte ve toplumsal bağları güçlendirmektedir. İşsizlik durumu ise sosyal dışlanmaya olanak tanıyan temel tetikleyici olarak görülmektedir. Bu sebeple işsizlik olgusu bireysel bir sorun olmadığı gibi tek başına toplumsal bir sorunu da temsil etmemektedir. Çünkü işsizliğin, birçok sosyal sorunun kaynağı olduğu düşünülmektedir (Can Gökyay, 2014: 21). Uzun süredir işsiz olan bireyler, ekonomik ve sosyal desteğe şiddetli bir şekilde ihtiyaç duydukları için sosyal dışlanma konusunda en riskli grupta yer almaktadır (Liem ve Liem, 1998: 88).

İşsizlik yaşam standartlarında ciddi düşüşlere sebebiyet vermektedir. İşsizliğin damgalayıcı etkisi bireyin sosyal faaliyetlerini kısıtlamakta ve sosyal izolasyona yol açmaktadır. Sosyal dışlanma riskini şiddetlendiren temel neden ise işsizlik sonucunda gerçekleşen yoksunluk halidir. Sosyal dışlanma deneyimi ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir. Konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde güçlü sosyal bağları olan ülkelerin sosyal dışlanmaya karşı daha dirençli olduğu veya dışlanmışlık düzeylerinin daha tolere edilebilir seviyelerde olduğu görülmüştür (Gallie vd. 2003: 3-26).

Birey işsiz oluşuna bağlı olarak hiçbir işe yaramadığını, güvenilir görülmediğini, herhangi bir konuda kendisine ihtiyaç duyulmayacağını, yetersiz olduğunu düşünerek suçluluk duyma eğilimi içerisine girebilmektedir. Toplum açısından bakıldığında ise işsiz bireylerin “sosyal açıdan başarısız” algılandığı görülmüştür. Dolayısıyla bu algı ile yüzleşmek zorunda olan işsiz bireylerin yasalara uyum sağlamak istememeleri ve suç işleme isteklerindeki artışta kaçınılmaz olmaktadır (Ata, 2011: 121; Paija, 2021:

20-24). İşsizlik, kişinin kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu ailesi açısından birçok olumsuz sonuç doğurmaktadır. İşsiz bireylerde kaygı, umutsuzluk, depresyon, intihar eğilimi, mesleki becerilerde körelme, aile içi uyuşmazlık gibi sorunlarda doğrusal biçimde sosyal dışlanma zeminini kuvvetlendirmektedir (Erol, 2013: 66). İşsizlik ve sosyal dışlanma arasındaki bağlantı birçok boyutta analiz edilebilmektedir (Akalın, 2006: 35-36; Özgökçeler, 2006: 55-56):

- Uzun süreler boyunca işsiz kalan birey bilgi ve becerilerini, niteliklerini zamanla kaybedeceği için işgücü piyasasından soyutlanması ve dışlanması kaçınılmaz olacaktır.
- İşsizlik sonucunda birçok alanda yoksunluk hali yaşanırken en çokta bireyin sosyal hayattan izole olmasına sebebiyet vermektedir.
- İşsizlik, ruhsal birçok sorunu tetiklemektedir. Konu ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde işsizliğin intihar oranlarını arttırdığı görülmektedir. Özellikle de işsiz genç bireylerin kendisine olan saygısını yitirdiği, özgüven problemi yaşadığı ve toplumsal ilişkilerden kaçındığı gözlemlenmiştir.
- Sosyal problemlerin derinleşmesine zemin tanıyan işsizlik sorunu toplumun yapı taşını oluşturan aile ilişkilerine de zarar verebilmektedir.
- İşsizlik, cinsiyet ve etnik köken konusunda ayrımcılığın yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Kadınlar erkeklere kıyasla işgücü piyasalarında daha fazla dışlanmaktadır.
- İşsizliğin artış gösterdiği dönemlerde, toplumsal değer yargılarında zayıflama meydana gelebilmektedir. Uzun süredir işsiz olan bireyler sosyal düzenlemelere olan inancını giderek yitirmektedir.
- Uzun süreli işsizlik sonucunda yaşanan sosyal dışlanma, yoksulluğun kemikleşmesine sebep olmaktadır.
- Sosyal dışlanma, işsiz bireyin yaşamış olduğu yoksulluğun hem nedenini hem de sonucunu teşkil etmektedir.
- İşsiz bireyler maddi yetersizlikleri sonucunda psikolojik sorunlar yaşamaktadır ve bu sorunlar öncelikle kendi ailelerini etkilemekte, sonraki süreçlerde de topluma sirayet etmektedir.

İşsizlik ve sosyal dışlanma ilişkisi gençler özelinde ele alındığında, birçok sebepten kaynaklı olarak işgücü piyasasından dışlanan genç bireylerin sosyal alanlardan da dışlandığı görülmektedir. Ekonomik kalkınma açısından büyük önem arz eden gençlerin, işsizlik sorunun yanı sıra eğreti istihdam koşullarında çalışması çalışan yoksulluğu durumunu da ortaya çıkarmaktadır. Bireyin elde etmiş olduğu gelir temel ihtiyaçları karşılamaya yetmediği gibi aynı zamanda sosyal katılımın da önünde bir engel oluşturmaktadır. Bu durumun daha ileri boyutlarında ise kalıcı yoksulluk yaşanmaktadır. Dolayısıyla hem bireyi hem de toplumu ilgilendiren bu problemlerin çözümünde ülkelerin kendi nüfus profillerini ve işgücü piyasasına ait dinamiklerini göz önünde bulundurarak nitelikli politikalar üretmesi gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde derinlemesine literatür taraması yapılarak konuyla ilgili yapılan çalışmaların kısa bir özetine yer verilmiştir. Alan yazındaki çalışmalar ulusal ve uluslararası araştırmalar olarak iki kategoride ele alınmıştır. Yapılan çalışmanın diğer çalışmalar ile benzerlikleri ve farklılıklarının belirtilmesi amaçlanmıştır.

3.1. LİTERATÜRDE YER ALAN ULUSAL ARAŞTIRMALAR

Coşgun (2022), işsizlik ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden mülakat yöntemini kullanan Coşgun sahadan verileri elde etmek için yarı yapılandırılmış görüşme formundan faydalanmıştır. Bu bağlamda Yozgat Merkez ilçesinde yaşayan 21-35 yaş aralığında olan eğitim düzeyleri birbirinden farklı 5 erkek, 5 kadın toplam 10 işsiz bireyle görüşme sağlanmıştır. Araştırma sonucunda işsizlik ile sosyal dışlanma arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve araştırmaya katılan işsiz bireylerin sosyal dışlanma düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Şenol (2010), çalışan ve işsiz bireylerin sosyal dışlanmışlık düzeylerini araştırmıştır. Çalışmanın uygulama aşamasında nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılmıştır. Çalışma kapsamında verilerin elde edilmesinde Yitzhak Berman ve David Phillips tarafından geliştirilen sekiz yaşam alanı baz alınarak hazırlanan “*Sosyal Dışlanma Ölçeği*” den yararlanılmıştır. Araştırmaya Ankara ilinde 401 kişi dâhil edilmiştir ve bu kişilerin 195’i çalışan 206’sı ise işsizdir. Çalışma sonucunda işsizliğin sosyal dışlanma üzerinde çeşitli etkileri tespit edilerek, çalışan ve işsiz bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri karşılaştırılmış, işsiz bireylerin çalışan bireylere kıyasla çok daha yüksek düzeyde dışlanma yaşadığı görülmüştür.

Demirler (2020), eğitimli gençlerin işsizlik durumuna bağlı olarak gelişen sosyal dışlanma deneyimlerini ortaya çıkarılmasını amaçlamıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan mülakat yönteminden faydalanılmıştır. Araştırma Bursa ilinde yaşayan yükseköğretim mezunu 26 genç işsiz birey ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda işsiz bireylerin maddi yoksunluğu aşabilmesi adına güvencesiz istihdamı kabul ettiği ve bunun bir neticesi olarak sağlık ve sosyal güvence gibi alanlarda da dışlandığı tespit edilmiştir.

Vardar (2019), lisans mezunu gençlerin mezun olduktan sonra işgücü piyasalarına girişte karşılaşılan sorunları ile sosyal dışlanma sorununun araştırılmasını amaçlamıştır. Çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden mülakat yöntemi seçilmiştir. Veri elde etmek için yapılandırılmış görüşme formundan faydalanılmıştır. Araştırma Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde Kamu Yönetimi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, İşletme ve İktisat bölümlerinden mezun olan 32 bireyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda mezuniyet sonrası işsizlik yaşayan bireylerin ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan dışlanmaya maruz kaldıkları görülmüştür.

Doğan (2014), sosyal dışlanma kavramının bir boyutu olarak işgücü piyasalarında meydana gelen dışlanma durumunu araştırmıştır. Araştırmasında hem nicel hem de nitel araştırma tekniklerinden yararlanılmıştır. Verilere ulaşmak için anket tekniği ve derinlemesine mülakat yöntemine başvurulmuştur. Araştırmasını İstanbul'un Fatih ilçesinde 92'si çalışan 42'si ise işsiz olan 134 katılımcı ile gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda işsiz bireylerin sosyal ve ekonomik faaliyetlere katılım konusunda sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra çalışan bireylerin büyük bir çoğunluğunun mevcut işlerinden elde etmiş oldukları gelir düzeyinin toplumsal faaliyetlere katılım açısından yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Baykal (2020), gençlerin demografik özelliklerine göre sosyal dışlanma düzeylerini incelemiştir. Çalışmanın uygulama aşamasında nicel araştırma yönteminden biri olan anket tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırma kapsamında verilerin elde edilmesinde Jehoel- Gijssbers, Vrooman (2007) tarafından geliştirilen ve Bayram, Sam, Aytaç ve Aytaç (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan "*Sosyal*

Dışlanma Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmasını Kocaeli ilinde 18-29 yaş aralığında 409 katılımcı ve karşılaştırma yapabilmek adına 30 yaş ve üzeri 464 katılımcı ile gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda eğitim düzeyi ile hanehalkı geliri düşük olan gençlerin daha çok sosyal dışlanma yaşadığı tespit edilmiştir.

Işık Erol (2013), işsizliğin sosyal dışlanma üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmasında nitel araştırma yöntemi ile literatür taraması yapmıştır. Araştırma dâhilinde incelenen ilgili çalışmalarda sosyal dışlanma sorununun doğrudan işgücü piyasası ile ilişkilendirildiği ve işsizliğe bağlı olarak yaşanan dışlanmanın istihdam halinde iken de yaşanabileceği görülmüştür.

Rüzgâr (2022), genç işsizliği sorunu sosyal dışlanma bağlamında incelemiştir. Nicel araştırma yöntemlerinden biri olan anket tekniğinden yararlanan Rüzgâr, sahadan veri elde etmek için Tatar (2019); Dursun ve Aytaç (2009); Mütevellioğlu, Zambak ve Mert (2010) çalışmalarından faydalanan anket formu oluşturmuştur. Araştırmasını Manisa ilinde 15-24 yaş aralığında 389 kadın, 249 erkek toplam 638 öğrenci ile gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda gençlerin işsizlik kaygılarının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Aslan (2016), genç suçluların demografik özellikleri ile sosyal dışlanma düzeylerini araştırmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden mülakat yöntemi ve nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği seçilmiştir. Verilerin elde edilmesi için derinlemesine görüşme sağlanmış Jehoel- Gijssbers, Vrooman (2007) tarafından geliştirilen Bayram, Sam, Aytaç ve Aytaç (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan *“Sosyal Dışlanma Ölçeği”* kullanılmıştır. Araştırmasını Ankara ilinde 18-30 yaş arasında 234 genç suçlu ile gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda genç suçluların düşük ve orta düzeyde sosyal dışlanma yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Dönmez (2019), yükseköğretim mezunu genç işsizlerin işgücü piyasalarında yaşamış oldukları zorlukları incelemiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden mülakat yöntemi ile veri elde etmek için yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Çalışmasını Antalya ilinde 24-32 yaş aralığında 15 kadın, 9 erkek toplam 24 katılımcıyla gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda gençlerin mezuniyet sonrası işsizlik süresinin uzamasına bağlı olarak psikolojik ve sosyal birçok sorunun ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Şahin (2023), üniversite mezunu gençlerin işsizlik deneyimlerini incelemiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden mülakat yönteminden faydalanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile verilere ulaşılmıştır. Çalışmasını Ankara ilinde 17 genç ile gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda yapılan görüşmelerde işsizliğin gençleri ciddi derecede etkilediği ve bunun yanı sıra sosyal sorunları tetiklediği görülmüştür.

Ergin (2019), Türkiye’de yükseköğretim mezunu gençlerde işsizlik sorununu araştırmıştır. Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemi olan mülakat yöntemi kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile Kastamonu ilinde 29 yaşından büyük 10 katılımcı ile görüşmeler sağlanmıştır. Araştırma sonucunda eğitim niteliği, işgücü arzı ve talebi arasında uyumsuzluk, deneyimsizlik gibi konuların genç işsizliğini artırdığı görülmüştür.

Ata (2022), eğitilmiş genç işsizliği kapsamında genç mühendislerin işsizliğini incelemiştir. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinden mülakat ve anket tekniğine başvurulmuştur. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ve “*Genç Mühendis İşsizliğine Yönelik Görüş Belirleme Yapılandırılmış Formu*” aracılığıyla toplanmıştır. Çalışmada Ankara’da 55 katılımcı ile mülakat 1243 katılımcıya ise anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda işgücü piyasasının durumu, deneyim, gençlerin ve işverenlerin beklentileri genç işsizliğini etkilediği görülmüştür. Özellikle deneyimsiz, nitelik olarak yetersiz genç mühendislerin daha çok işsizlik sorunu yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

3.1. LİTERATÜRDE YER ALAN ULUSLARARASI ARAŞTIRMALAR

Pohlan (2019), işsizliğin sosyal dışlanma üzerindeki etkileri analiz edilmeye çalışmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden olan anket tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırmasını Almanya’da 18-64 yaş aralığında bulunan bireylere uygulamıştır. Elde edilen veriler ışığında işsizliğin en güçlü olumsuz etkilerinin yaşam doyumu ve ekonomik kaynaklar üzerinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Eğitim düzeyleri düşük bireylerin işsizlikten daha fazla etkilendikleri özellikle de bir yıldan uzun süredir işsiz bireylerin sosyal dışlanmanın sonuçlarından çok daha derinden etkilendikleri ulaşılan diğer sonuçlar arasında yer almaktadır.

Singh (2019), eğitimli genç işsizlerin sosyo-ekonomik durumlarını ve sosyal dışlanma düzeylerini incelemiştir. Çalışmasında hem birincil hem de ikincil kaynaklardan faydalanmıştır. İkincil kaynaklarda nüfus sayımı, hükümet raporları, kitaplar, makalelerden yararlanılırken veri toplama tekniği olarak kartopu tekniği ile gözlem ve telefon görüşmeleri yapmıştır. Araştırmasını Hindistan'da 18-34 yaş aralığındaki eğitimli genç işsizler ile gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda uzun süreli işsizliğin yetenek kaybı, yabancılaşıma ve sosyal problemleri tetiklediği aynı zamanda işsizlik süresine paralel şekilde sosyal ve ekonomik yoksunluğunda artış gösterdiği görülmüştür. Eğitim seviyesi yüksek bireylerin iş bulamama durumunda yaşamış oldukları sosyal dışlanma sorunu neticesinde göç eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Kieselbach (2003), uzun süreli işsizlik ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden anket metodu kullanılmıştır. Araştırmasını üç Kuzey Avrupa Ülkesi (İsveç, Belçika, Almanya) ve üç Güney Avrupa ülkesinde (İspanya, İtalya, Yunanistan'da 20-24 yaş aralığında, en az 12 aydır işsiz 300 kişi) ile görüşme gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda işsizlik ve sosyal dışlanma arasında bir ilişki olduğu, bireyi sosyal dışlanma sorununa karşı savunmasız bırakan faktörlerin nitelik yetersizliği, işgücü piyasasına karşı pasiflik, istikrarsız mali durum, sosyal destek yoksunluğu olduğu anlaşılmıştır.

Paija (2021), yaşanan genç işsizliğinin sosyal dışlanma ile bağlantısını incelemiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine mülakat yöntemi seçilmiştir. Paija sahadan verileri elde etmek için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanmıştır. Araştırmanın odak noktası İzlanda, Norveç, Finlandiya, İsveç, Danimarka ülkeleridir. Araştırma sonucunda işsiz gençlerin sosyal dışlanma sorunu ile karşılaştıkları ve maddi yoksunluk sebebiyle ebeveyn bağımlılıklarının arttığı kendi hayatlarını denetleme haklarının sınırlı bir noktaya geldiği görülmüştür.

Zeng (2012), işsiz gençlerin sosyal ilişkilerini incelemiştir. Çalışmasında, nitel araştırma yöntemlerinden mülakat yöntemi kullanan Zeng, araştırmasını Çin'de 2004 yılından 2005 yılına kadar yaşları 16-25 aralığında Şangay doğumlu 19 işsiz gençle gerçekleştirmiştir. Ek olarak, mülakat gerçekleştirilen işsiz gençlerin beş ebeveyni ile

de görülmüştür. Çalışma neticesinde işsizliğin gençlerin sosyal temaslarını azalttığı ve toplumdan ayrılmaya neden olduğu tespit edilmiştir.

Hammer (2000), gençlerin işsizlik deneyimlerini ve sosyal dışlanmasına yol açan süreçleri araştırmıştır. Çalışmasında nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniğinden yararlanılmıştır. Beş İskandinav ülkesi (Finlandiya, Norveç, İzlanda, Danimarka, İsveç) çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. 6-12 ay aralığında işsiz olan yaklaşık 8.000 genç ankete katılmıştır. Araştırma sonucunda işsiz gençlerin oldukça küçük bir oranı (%14) sosyal dışlanmayı bir sorun olarak bildirmiştir. Bu bağlamda işsiz gençlerde sosyal dışlanma olduğuna dair hiçbir kanıt bulunmadığı görülmüştür.

Gallie, Paugam ve Jacobs (2003), 1994-1996 yılları arasında yazılan araştırmalarında öncelikle istihdamdan işsizliğe geçişin yoksulluk ve sosyal izolasyon riskini artırıp artırmadığını tespit etmeyi hedeflemişlerdir. Bu doğrultuda çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan mülakat yönteminden faydalanan Gallie, Paugam ve Jacobs sahadan verileri elde etmek için derinlemesine görüşme gerçekleştirmiştir. Almanya, Danimarka, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Fransa, İrlanda, Birleşik Krallık, İtalya, Yunanistan, İspanya ve Portekiz’de araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda işsiz kalma deneyiminin bireylerin sosyal ilişkilerini etkileme oranının düşük olduğunu ancak güvencesiz istihdamın sosyal dışlanma olasılığını daha da yükselttiği anlaşılmıştır. Çalışmadaki ülkelerin neredeyse tamamında işsizliğe girişin gerçekten de artan yoksulluk riskiyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğu ve işsiz kalmanın kendi başına sosyal dışlanma riskini artırmadığı tespit edilmiştir.

Kronauer ve Vogel (1993), işsizlik deneyimi ve sosyal dışlanma ilişkisini incelemiştir. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma Almanya’da toplam 115 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Veriler sonucunda işsizliğin sosyal statüde düşüş sağladığı ve toplumdan dışlanma riskini yükselttiği görülmüştür.

Peroz ve Rosca (2007), genç işsizlere yönelik yapılan çalışmada yerli İsveçliler, göçmenler ve sosyal hizmet uzmanlarının bakış açısıyla gençlerin işgücü piyasalarından dışlanmalarının sebepleri araştırılmıştır. Bu doğrultuda veri elde etmek adına nitel bir araştırma yürütmek için belgesel araştırma, katılımcı gözlem, yarı

yapılandırılmış gözlem olmak üzere üç yöntemden faydalanılmıştır. İki gruba ayrılmış 10 katılımcıdan oluşan bir örneklem seçilmiştir. İlk grup, 18-25 yaş aralığında 4 kadın 2 erkekten oluşurken üç birey İsveçli diğer üç birey ise Brezilya, Romanya, İran asıllıdır. İkinci grup ise İsveç etnik kökenli yaşları 27-41 arasında tümü kadın olan 4 profesyonel sosyal hizmet görevlisini içermektedir. Sonuçlar analiz edildiğinde genç işsizliğinin ana nedenlerinin üç gruba ayrıldığı görülmüştür. İsveçli gençlerin bakış açısına göre, genç işsizliğinin ana nedenleri deneyim ve eğitim eksikliği, devlet politikaları, bilgi eksikliği ve ayrımcılıktır. Göçmen gençlerin bakış açısından iş deneyimi, eğitim eksikliği, düşük İsveççe dil becerileridir. Sosyal hizmet uzmanlarına göre ise iş deneyimi ve eğitim eksikliği, sosyal ve psikolojik sorunlar, devlet politikaları gibi faktörleri içermektedir.

Assaad ve Krafft (2020), gençlerin işgücü piyasalarından dışlanma sebeplerini araştırmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden olan anket tekniği kullanılmıştır. Mısır'da gerçekleştirilen araştırmaya 12.060 katılımcı dâhil olmuştur. Çalışma sonucunda Mısır'da okuldan işe geçişin başarısını belirlemede cinsiyetin ve sosyal sınıfın büyük önem taşıdığı anlaşılmıştır.

Buckner ve Saba (2010), gençlerin ekonomik ve sosyal değişimleri arasında karşı karşıya kaldıkları eğitim ve işgücü piyasası koşullarını incelemişlerdir. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda kadınlar ve erkekler dışlanma sebebinin işsizlik, ailevi sorunlar, eğitim, barınma ve medeni durum olduğunu ifade etmiştir.

Rözer, Hofstra vd. (2020), araştırmalarında işsizliğin sosyal sonuçlarını anlamak adına *“İşsizlik dışlanmaya yol açar mı?”* sorusuna yanıt aramayı amaçlamışlardır. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan anket tekniğinden yararlanılmıştır. Yalnızca çalışma çağındaki nüfus anket kapsamına alınmıştır. 18 yaşın altındaki katılımcılar ve emeklilik yaşını geçen kişiler (İsviçre'de erkekler için 65 ve kadınlar için 64) analiz dışında tutulmuştur. Çalışma sonucunda 50 yaş üstü insanlar hariç birey işsiz kaldıktan sonra sosyal bütünleşmenin büyük ölçüde azalmadığı tespit edilmiştir.

Samuel (2018), işsizlik olgusunu, sosyal dışlanma ve gençler arasında ortaya çıkan sosyal ahlaksızlıklarla birlikte incelemiştir. Araştırmada ikincil kaynaklardan faydalanılmış olup araştırmanın evrenini Nijerya'nın 36 eyaleti ve Federal Başkent

Bölgesi'ndeki işsiz gençler oluşturmaktadır. Veriler işsizlik ve suç oranları iki kısımda analiz edilmiştir, her ikisi de mevcut literatürle desteklenmiştir. Ulaşılan veriler sonucunda işsizliğin sosyal dışlanma ve sosyal ahlaksızlık konularını tetiklediği sonucuna ulaşılmıştır.

Monticelli, Baglioni ve Bassoli (2016), araştırmalarında uzun süreli genç işsizliğinin sosyal sonuçlarını incelemiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan mülakat yönteminden faydalanılmıştır. İtalya'nın Torino kentinde yaşayan 19 genç işsiz erkek ve kadınla yarı yapılandırılmış görüşme formu ile mülakat sağlanmıştır. Bulgulara göre uzun vadeli işsizlik halinin gençlerde sosyal dışlanmaya sebebiyet verdiği tespit edilmiştir.

Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde çalışmaların genel anlamda sosyal dışlanma ve işsizlik üzerine yürütülürken daha çok çalışma çağındaki nüfusa ağırlık verildiği görülmektedir. Aynı zamanda genç yaş aralığına yönelik çalışmaların özellikle ulusal araştırmaların yetersiz sayıda olduğu anlaşılmıştır. Çalışmaların birçoğu nitel araştırma yöntemlerinden biri olan mülakat yöntemi ve nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği ile gerçekleştirilirken çalışma sonuçlarında işsizliğin dışlanma sorununu tetiklediği belirtilmiştir. Çalışmanın konusu olan gençlerde işsizlik ve sosyal dışlanmanın doğrudan çalışıldığı ve eğitim seviyesinin de göz önünde bulundurulduğu uygulamalar kısıtlı düzeydedir. Bu bağlamda tez konusunun odak noktası yükseköğretim mezunu genç işsizler olarak belirlenmiştir. Eğitim seviyesi yüksek bireylerin işsizlik sonucunda yaşadığı dışlanmanın düzeyi ile daha çok hangi alanlarda dışlanma yaşandığı saptanmaya çalışılarak literatüre katkı amaçlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YÜKSEKÖĞRETİM MEZUNU GENÇLERDE İŞSİZLİK VE SOSYAL DIŞLANMA SORUNU: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

Genç işsizliği günümüzde küresel bir problem olarak görülmektedir. Eğitim seviyesinin yükselmesi ve işgücü niteliğinin artması genç işsizliğini önleme açısından yeterli olamamaktadır. Yükseköğretimi tamamlamış gençlerin işsizlik oranları giderek artış göstermekte ve yaşanan yoğun işsizlik, eğitime devam eden gençlerin kaygılarını da artırmaktadır.

4.1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Yükseköğretim mezunu gençlerin işsizlik ve sosyal dışlanma düzeylerini incelemeyi amaçlayan bu tez çalışmasının odak grubu 15-24 yaş aralığındaki işsiz gençlerdir. Araştırma kapsamında nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği uygulanmıştır. Araştırmanın amacı, önemi, kapsamı, yöntemi, sınırlılıkları, problem ve hipotezleri, evreni, örnekleme, veri toplama araçları sırasıyla açıklanmıştır.

4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı, genç işsizliğinin sosyal dışlanma üzerindeki etkilerinin tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda yükseköğretim mezunu işsiz genç bireylerin sosyal dışlanma düzeylerinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Araştırma ile birlikte yükseköğretim mezunu gençlerin sağlık ve sosyal güvenlik, eğitim imkânı, ikametgâh koşulları, siyasal görüş ve katılım, sosyal aktivite, yaşam alanı, sağlık ve beslenme, zorunlu tüketim gibi sekiz kategori de dışlanma boyutları araştırılmıştır. Konu kapsamında ülke geleceğini etkileyen en önemli problemlerden biri olan genç işsizlik konusuna odaklanılmış ve Türkiye’de gerçekleştirilecek olan benzer çalışmalara katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

İşsizliğin giderek artış gösterdiği günümüz şartlarında konuyla bağlantılı olarak sıkça gündeme gelen bir başka sorun ise sosyal dışlanmadır. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde işsizlik ve sosyal dışlanma arasında bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Bu kapsamda işsizlik probleminden en çok etkilenen grubun gençler olduğu göz önünde bulundurulduğunda işsizlik sonucunda meydana gelebilecek dışlanma durumunun da araştırılması gerekmektedir. Özellikle de işgücü piyasalarından dışlanan eğitimli gençler aynı zamanda toplumdan ve birçok farklı alanda da dışlanma durumu yaşamaktadır. Genç işsizliğinin ciddi boyutlara ulaştığı ülkemizde bu soruna ek olarak dışlanan eğitimli gençlere yönelik bir araştırma yürütülmesi ve elde edilen çıktıların çözüm odaklı olabilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın yürütüldüğü Elazığ ili TRB1 bölgesinde bulunmaktadır. 24 Ocak 2020 tarihinde merkez üssü Sivrice olan bir deprem yaşamış ve ardından 6 Şubat 2023’de meydana gelen Kahramanmaraş depreminden de etkilenen iller arasında yer almıştır. Depremler ve Covid-19 salgını şehrin ekonomik ve sosyal sorunlar yaşamasına neden olduğu gibi işgücü piyasasının arz ve talep dengesini bozulmasına ve işgücü açığının oluşmasına da sebebiyet vermiştir. TRB1 bölgesi genel olarak sanayinin çok fazla gelişmediği bir bölge olarak görülmektedir. Bu bölgedeki illerde ikamet eden bireylerin sanayisi gelişmiş ve istihdam olanağı daha yüksek illere yerleşme eğilimi söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla Elazığ’ın ve TRB1 bölgesinde yer alan diğer illerin temel işgücü problemleri göz önünde bulundurularak gençler özelinde kamu, STK ve özel kuruluşlar paydaşlığında beyin göçünü engelleyebilecek aynı zamanda istihdamı artıracak nitelikte projelerin yürütülmesi ve politikaların üretilmesi büyük önem arz etmektedir.

4.1.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada verilerin daha hızlı bir şekilde istatistiksel olarak analiz edilebilmesi için nicel araştırma yöntemlerinden biri olan anket tekniği tercih edilmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2014: 51). Uygulanan anket çalışması demografik sorular ve sosyal dışlanma ölçeği olarak iki bölümden oluşturulmuştur. Anketin ikinci bölümü için literatür araştırması yapılarak sosyal dışlanma ölçekleri incelenmiş araştırma konusuna en uygun ölçeğin seçimi sağlanmıştır ve likert tipi puanlama

ölçeğinden yararlanılmıştır. Google formlar üzerinden oluşturulan anket formundan elde edilen verilerin analiz edilmesi için ise SPSS 25 programından yararlanılmıştır.

4.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma yapılırken bazı sınırlamalar ile kısıtlanmıştır. Bu sınırlamalar;

- Ankete katılan bireylerin objektif ve samimi bir şekilde yanıt verdiği varsayılmıştır.
- İklim, coğrafi şartlar, ekonomik koşullar ve zaman kısıtlılığı nedeniyle araştırma Elazığ ili ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma verilerinin analizi “*Sosyal Dışlanma Ölçeği*” ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma sonuçları araştırmanın gerçekleştirildiği ilde bulunan örneklem grubundaki gençlerin işsizlik sürecindeki sosyal dışlanma deneyimlerini yansıtmaktadır.

4.1.5. Araştırmanın Problem ve Hipotezleri

Son yıllarda genç bireylerin istihdam edilebilmeleri için çeşitli politikalar ve farkındalık oluşturacak çalışmalar yürütüldüğü bilinmektedir. Ancak gençlerin işsizlik oranlarının ciddi boyutlarda olduğu, bununla birlikte toplumsal birçok sorunla karşı karşıya kaldıkları ve dışlandıkları görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın temel problemi işsizliğin sosyal dışlanma üzerindeki etkilerinin araştırılmasıdır. Gençlerin işsizlik durumu sonucunda hangi alanlarda dışlanma durumu yaşadıkları araştırılmaya çalışılacaktır. Araştırma problemini destekleyen alt araştırma problemleri ise;

- İşgücü piyasalarının durumu, eğitimin niteliği ve tecrübe noksanlığı genç işsizliğine neden olmaktadır.
- İşsizlik neticesinde yaşanan sosyal dışlanma birçok toplumsal sorunun olumsuz anlamda tetiklemektedir.

Araştırmanın hipotezi “*Genç işsizliğinin sosyal dışlanma durumu ile anlamlı bir ilişkisi bulunmaktadır*” şeklindedir. Alt hipotezler;

- Genç işsizlerin sosyal dışlanma düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- Genç işsizlerin dışlanma düzeyleri yaş grubuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- Genç işsizlerin dışlanma düzeyleri eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- Genç işsizlerin dışlanma düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- Genç işsizlerin dışlanma düzeyleri işsizlik süresine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- Genç işsizlerin dışlanma düzeyleri yaşadıkları yere göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- Genç işsizlerin sosyal dışlanma düzeyleri iş ve staj deneyimine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- Genç işsizlerin sosyal dışlanma düzeyleri aktif olarak iş arama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- Genç işsizlerin sosyal dışlanma düzeyleri kamunun işsizlikle mücadelede uyguladığı destek ve programlardan haberdar olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- Genç işsizlerin sosyal dışlanma düzeyleri iş arama kanalları tercihlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- Genç işsizlerin sosyal dışlanma düzeyleri işsizlik durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

4.1.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, Elazığ ilinde yaşayan yükseköğretim mezunu genç işsizlerdir. Araştırmanın örneklem grubu ise İŞKUR'a kayıtlı olan Elazığ (Merkez)'de ikamet eden yükseköğretim mezunu 6.888 genç işsizden oluşmaktadır. Bu kapsamda örneklemi temsil için 400 mezuna anket uygulanmıştır. Evren boyutuna göre örneklem boyutu %95 güven seviyesinde %4,76 hata oranı ile kabul edilebilir bir seviyededir.³

³ Evren büyüklüğü biliniyorsa örnek büyüklüğün hesaplanmasında $n = N \cdot t^2 \cdot p \cdot q / d^2 \cdot (N - 1) + t^2 \cdot p \cdot q$ formülü kullanılır (Baş, 2008: 87).

İşsiz gençler arasında eğitim düzeyi açısından yüksek lisans, lisans ve ön lisans mezunu bireyler yer almaktadır. Örneklem grubunu oluşturan genç bireyler tesadüfi yöntem ile seçilmiştir. Google formlar üzerinden hazırlanan anket elektronik ortam üzerinden uygulanmıştır.

4.1.7. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak anket, belirli bir araştırma çerçevesinde bireylerin düşünce görüş veya davranışsal eğilimlerini tespit etmek amacıyla başvuru tekniklerden birisidir (Gülbüz ve Şahin, 2016:179). Araştırmada likert tipi tutum ölçeğinden faydalanılarak 5’li dereceleme tercih edilmiştir.

4.1.7.1. Sosyal Dışlanma Ölçeği

Elazığ ilinde yaşayan yükseköğretim mezunu genç işsizlerin sosyal dışlanmaya yönelik algıları Berman ve Phillips (2000) tarafından geliştirilen, Şenol (2010) ve Karataşoğlu (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan “*Sosyal Dışlanmışlık Ölçeği*” ile ölçülmüştür. Söz konusu ölçekte dışlanma durumunun yaşanabileceği sekiz alan ölçek formunda sırayla yer almaktadır;

- Sağlık ve sosyal güvenlik
- Eğitim imkânlarından faydalanma ve eğitime katılım
- İkamet koşulları
- Siyasal katılım
- Kültürel ve sanatsal alan
- Sosyal yaşam
- Beslenme alanı
- Zorunlu tüketim alanı

Sekiz yaşam alanını kapsayan ölçekte 48 soru, demografik sorular bölümünde 11 soru, anket formunun genelinde ise toplam 59 soru bulunmaktadır. Veri toplama sürecinde önermeler beşli likert ölçek formatında şekillendirilmiştir. Bunlar; 1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum ifadeleri ile kodlanmıştır. Olumsuzdan olumluya doğru giden beş seçeneğin puanlaması önem derecesine göre 1’den 5’e kadar yapılmaktadır. 1:

Kesinlikle Katılmıyorum seçeneği yüksek düzeyde dışlanmanın var olduğunu yansıtırken, 5: Kesinlikle Katılıyorum seçeneği ise sosyal dışlanma durumu olmadığını göstermektedir.

4.1.7.2. Demografik Bilgiler

Araştırma kapsamında demografik veri toplayabilmek adına anket formunun ilk bölümünde 11 soruya yer verilmiştir. Bu sorular içerisinde cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni hali, kimlerle yaşadığı, iş ve staj deneyimi, işsizlik süresi, iş arama durumu, iş arama sürecinde hangi kanallara başvurduğu, işsizliğe bağlı dışlanma hissi ve kamunun işsizliğe yönelik uygulamalarından haberdar olma gibi konular bulunmaktadır.

4.2. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bu bölümünde nicel araştırma yöntemi ile elde edilen bulgular SPSS 25 programına işlenerek ilk olarak ankete katılım sağlayan bireylerin demografik özellikleri daha sonra ise sosyal dışlanma algıları değerlendirilmiştir.

4.2.1 Güvenirlilik Analizi

Çalışmada sosyal dışlanma ölçek güvenilirliğinin değerlendirmesinde Cronbach's Alpha Güvenirlilik Katsayısı dikkate alınmıştır. Cronbach's Alpha Güvenirlilik Katsayısının değerlendirilmesinde temel alınan ölçüt aralıkları aşağıdaki gibidir (Kılıç, 2016: 48):

$0,00 \leq \alpha \leq 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0,41 \leq \alpha \leq 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.

$0,61 \leq \alpha \leq 0,80$ ise ölçek orta güvenilirliktedir.

$0,81 \leq \alpha \leq 1,00$ ise ölçek yüksek güvenilirliktedir.

Tablo 13: Sosyal Dışlanma Ölçeğine Yönelik Güvenirlilik Analizi

Ölçek	Cronbach's Alpha	Güvenirlilik Seviyesi
Sosyal Dışlanma Ölçeği Genel	0,926	Güvenilir

Tablo 13'te sosyal dışlanma ölçeğine ilişkin Cronbach's Alpha Güvenirlilik Katsayısı değerleri yer almaktadır. Tablo incelendiğinde ölçek genel değerinin 0,926 olduğu gözlemlenmektedir. Sonuç olarak, ölçeğin yüksek güvenirlikte olduğu tespit edilmiştir.

4.2.2. Demografik Bulgular

Tablo 14'de genç işsizlere ait demografik özellikler frekans analizi ile incelenmiş ve yüzdelik dağılımlarına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 14: Demografik Bulgular

KATILIMCI PROFİLİ		
Cinsiyet	F	%
Erkek	187	46,8
Kadın	213	53,3
Yaş	F	%
15-18	6	1,5
19-21	127	31,8
22-24	267	66,8
Eğitim Düzeyi	F	%
Ön lisans	192	48
Lisans	152	38
Lisansüstü	56	14
Medeni Durum	F	%
Bekâr	238	59,5
Evli	99	24,8
Diğer	63	15,8
Yaşanılan Yer	F	%
Tek Başıma	56	14
Ailemle	227	56,8
Arkadaşlarımla	60	15
Diğer (Yurt, otel vb.)	57	14,2
İş ve Staj Deneyimi	F	%
Evet	245	61,3
Hayır	155	38,8

Tablo 14: (Devam)

İşsizlik Süresi	F	%
1-6 ay	153	38,3
7-12 ay	85	21,3
13-18 ay	48	12
18-24 ay	45	11,3
24 aydan fazla	69	17,3
Aktif İş Arama Durumu	F	%
Evet	315	78,8
Hayır	85	21,3
İş Aramada Başvurulan Kanallar	F	%
Kamu Kurumları (İş-kur, E-devlet vb.)	135	33,8
Özel Kurumlar (Kariyer.net, Eleman.net vb.)	90	22,5
Arkadaş, akraba vb. aracılığıyla	95	23,8
Doğrudan başvurarak	80	20
İşsizliğe Bağlı Dışlanma Düşüncesi	F	%
Evet	239	59,8
Hayır	161	40,3
Kamunun İşsizlik ile Mücadelede Uyguladığı Program ve Desteklerden Haberdar Olma Durumu	F	%
Evet	203	50,7
Hayır	197	49,3

Tablo 14’te katılımcıların %46,8’ini erkek, %53,3’ünü ise kadın genç işsizler oluşturmaktadır. Bu oranlar Elazığ’ın kadın ve erkek nüfusunun birbirine yakın olması durumu ile uyumludur. Ankete katılan bireylerin %66,8 gibi büyük bir çoğunluğu 22-24 yaş aralığındadır. Eğitim düzeyleri incelendiğinde en yüksek oranın %48 ile ön lisans mezunu gençlerde olduğu ancak %14 oranıyla dikkat çekecek düzeyde lisansüstü eğitim düzeyine sahip oldukları görülmektedir.

Genç işsizlerin medeni durumları incelendiğinde bekâr gençlerin oranı %59,5 iken evlilerde %24,8’dir. “*Kiminle yaşıyorsunuz?*” sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında katılımcıların %56,8’nin ailesi ile yaşadığı tespit edilmiştir. İş ve staj deneyimi olan gençlerin oranı ise %61,3’tür. İşsizlik sürelerine ait veriler incelendiğinde bireylerin %38,3’ü 1-6 aydır işsiz iken %21,3’ünün ise 7 ile 12 ay aralığında işsiz olduğu görülmektedir. Aktif iş arayan katılımcıların oranı %78,8 iken işsizlik sürecinde en çok başvurulan iş arama kanalı %33,8 ile kamu kurumlarıdır.

Doğrudan iş başvurusu yapanların oranı ise %20'dir. İşsiz olduğu için dışlandığını düşünen gençlerin oranı %59,8 dışlanma durumu yaşamadığını belirten bireylerde %40,3'tür. Son olarak kamunun işsizlik ile mücadelede uyguladığı program ve desteklerden haberdar olma düzeyi %50,7'dir. Bu sonuçlar doğrultusunda genç işsizlerin çoğunlukla 22-24 yaş aralığında, ön lisans ve lisans eğitim düzeylerine sahip, bekâr ve ailesi ile yaşayan, iş tecrübesi olan, işsizlik süresi 1-12 ay aralığında, aktif bir şekilde iş arayan ve işsizlik sonucunda dışlandığını düşünen bireyler olduğunu söylemek mümkündür.

4.2.3. Ölçek Puanları

Ölçek ortalama puanlarının değerlendirilmesinde aritmetik ortalamalar dikkate alınmıştır. Değerlendirilmede dikkate alınan ölçüt aralıkları aşağıda verilmiştir (Tekin, 2017):

Tablo 15: Ölçek Puan Aralıkları

Puan Aralıkları	Ölçeğe Gelen Karşılık
$1,00 \leq \text{ort.} \leq 1,80$	Kesinlikle katılmıyorum
$1,80 \leq \text{ort.} \leq 2,60$	Katılmıyorum
$2,60 \leq \text{ort.} \leq 3,40$	Kararsızım
$3,40 \leq \text{ort.} \leq 4,20$	Katılıyorum
$4,20 \leq \text{ort.} \leq 5,00$	Kesinlikle katılıyorum

4.2.3.1. Sosyal Dışlanma Ölçeğine Ait Puan Ortalamaları

Katılımcıların değerlendirmeleri sonucunda sosyal dışlanma ölçeği puan ortalamalarına aşağıdaki tablo 16'da yer almaktadır.

Tablo 16: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puan Ortalamaları

Sosyal Dışlanma Ölçeği	Maddeler	Ort.	ss.
	1-Hasta olduğumda mutlaka bir doktora giderim.	3,84	1,31
	2-Hastalığımın tedavisi için gerekli olan ilaçları kolaylıkla satın alabilirim.	3,11	1,33
	3-Ameliyat ve bakım gerektiren tıbbi hizmetlerden yararlanabilirim.	3,05	1,32

4-Sosyal güvenlik sistemi tarafından korunmak bana güven veriyor.	2,78	1,31
5-Geleceğimin sosyal güvence altında olması (emeklilik vb.) bana güven veriyor.	2,73	1,34
6-Hastalık/ engellilik durumunda sosyal güvencemin olduğunu bilmek bana güven veriyor.	2,71	1,35
7-Eğitim hayatım sırasında hiç maddi zorluk çekmedim.	2,81	1,62
8-Kendimi geliştirmek amacıyla çeşitli kurslara katılmak benim için zor olmaz.	2,80	1,37
9-Mesleğimde/İşimde gelişebilmek için çeşitli kurslara katılmak benim için zor olmaz.	2,80	1,35
10-Kendimi geliştirebilmek için kitap/dergi vb. yayınları kolaylıkla satın alabilirim	2,95	1,34
11-Mesleğimde/İşimde gelişebilmek için ihtiyaç duyduğum kitap/dergi vb. yayınları kolaylıkla alabilirim.	2,99	1,32
12-Ekonomik (maddi yetersizlik, çalışma vb.) nedenlerle eğitimime hiç ara vermedim.	3,49	1,55
13-Kendi kazancım ile sağlıklı yaşayabileceğim bir ev/konut satın alabilirim/aldım.	1,55	1,06
14- Kiralık da olsa sağlıklı koşullarda bir evde/konutta yaşayabiliyorum.	3,33	1,43
15-Kirada oturuyor olsam/oturduğum evin kirasını düzenli olarak ve rahatça ödeyebilirim.	2,26	1,33
16-Oturduğum evin sağlık koşullarına uygun bir tuvaleti vardır.	3,86	1,25
17-Oturduğum evin sağlık koşullarına uygun bir banyosu vardır.	3,86	1,26
18- Oturduğum evde bana ait bir odaya sahibim.	3,25	1,60
19-Siyasi görüşlerime uygun bir partiye oy veriyorum.	3,70	1,47
20-Siyasi görüşlerimi temsil eden bir partinin faaliyetlerine aktif olarak katılıyorum.	2,58	1,52
21-Siyasi nitelikli toplantılara (konferans, panel vb.) düzenli olarak katılırım.	2,51	1,48
22-Siyasi görüşlerim nedeniyle toplumda bir sorun yaşamıyorum.	2,80	1,49
23-Siyasal faaliyetlere katılma konusunda hiçbir zorlukla karşılaşmadım.	2,70	1,49
24-Bir siyasi partinin yasal üyesi olma konusunda bir engel hissetmiyorum.	2,54	1,48
25- Düzenli olarak sinemaya film izlemeye giderim.	2,36	1,42
26- Düzenli olarak tiyatroya izlemeye giderim.	2,29	1,44
27- Okumak istediğim bir kitabı satın almak benim için zor olmaz.	2,93	1,52
28- Sevdiğim sanatçıların konserlerine giderim.	2,59	1,47

Tablo 16: (Devam)

29- Düzenli olarak her yıl tatile giderim (Yaz ya da kış tatili).	2,01	1,27
30- Düzenli olarak spor yapabiliyorum.	2,44	1,46
31-Akrabalarım ile birbirimizi düzenli olarak ziyaret ederiz.	2,96	1,57
32- Bana çok yakın ve samimi olan arkadaşlarım var.	3,76	1,47
33- Arkadaşlarımla çok sık görüşürüm.	3,28	1,50
34- Başkalarına (yaşlılar, kimsesizler vb.) yardım amacıyla düzenlenen etkinliklere katılırım.	2,76	1,56
35- Bayram vb. ortak günlerde dost ve arkadaşlarımla birlikte olurum.	3,15	1,55
36- Maddi olarak zor düştüğümde dostlarımdan hep yardım görmüşümdür.	3,24	1,52
37- Beslenmem için yeterli olacak kadar et tüketebiliyorum.	2,42	1,36
38- Beslenmem için yeterli olacak kadar süt ürünü (yoğurt, peynir vb.) tüketebiliyorum.	3,11	1,44
39- Beslenmem için yeterli olacak kadar sebze tüketebiliyorum.	3,35	1,41
40- Beslenmem için gereken bütün gıda maddelerini alırken güvenilir yerler olmasına dikkat ederim.	3,19	1,48
41- Yemek zamanlarımı hiçbir zaman sağlıklı olmayan gıdalarla geçiştirmem (ekmek-peynir vb.).	2,98	1,47
42- Düzenli olarak günde üç öğün yemek yiyebiliyorum.	3,14	1,49
43- Günün ve zamanın (yaz-kış) şartlarına uygun olarak giyim ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum.	3,32	1,44
44- Telefon faturalarımı/iletişim masraflarımı karşılamakta zorlanmıyorum.	2,90	1,34
45- Ulaşım giderlerimi (işe giderken/sosyal faaliyetlerim sırasında) karşılamakta zorluk çekmiyorum.	2,91	1,34
46- Elektrik faturalarımı düzenli olarak ve zorlanmadan öderim.	2,57	1,33
47- Su faturalarımı düzenli olarak ve zorlanmadan öderim.	2,79	1,35
48- Yakıt faturalarımı düzenli olarak ve zorlanmadan öderim.	2,40	1,31
Ölçek Genel Toplam	2,90	,85

Tablo 16 incelendiğinde genç işsizlerin “*Sosyal dışlanma ölçeği*” maddelerine ait ortalamalar yer almaktadır. Ölçek genel ortalaması ($\bar{X} = 2,90$) olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuç, sosyal dışlanma ölçeğinin geneline ilişkin algıların ortalama düzeyde olduğunu göstermektedir. Ölçek alt boyutları incelendiğinde ise “*Sağlık ve Sosyal Güvenlik*” boyutunun ortalaması ($\bar{X} = 3,03$)’tür. Bu boyutu oluşturan maddelerden en yüksek ortalama “*Hasta olduğumda mutlaka bir doktora giderim*” ($\bar{X} = 3,84$) ifadesine ait iken en düşük ortalamanın “*Hastalık/ engellilik durumunda sosyal güvencemin olduğunu bilmek bana güven veriyor*” ($\bar{X} = 2,71$) ifadesinde olduğu görülmektedir.

“*Eğitim İmkânlarından Yararlanma/Eğitime Katılma*” boyutunun ortalaması ise ($\bar{X} = 2,97$)’dir. Boyuta ait maddelere verilen cevaplar incelendiğinde en yüksek ortalamanın “*Ekonomik (maddi yetersizlik, çalışma vb.) nedenlerle eğitime hiç ara vermedim*” maddesinde olduğu görülmektedir. En düşük ortalama ise aynı değerler ile “*Kendimi geliştirmek amacıyla çeşitli kurslara katılmak benim için zor olmaz*”, “*Mesleğimde/işimde gelişebilmek için çeşitli kurslara katılmak benim için zor olmaz*” ($\bar{X} = 2,80$) maddelerine aittir.

“*İkamet koşulları*” boyutu maddelerinin ortalaması ($\bar{X} = 3,01$)’dir. Boyut maddeleri incelendiğinde en düşük ortalama “*Kendi kazancımla sağlıklı yaşayabileceğim bir ev/konut satın alabilirim/aldım*” ($\bar{X} = 1,55$) maddesine ait iken en yüksek ortalama “*Oturduğum evin sağlık koşullarına uygun bir tuvaleti vardır*”, “*Oturduğum evin sağlık koşullarına uygun bir banyosu vardır*” ($\bar{X} = 3,86$) maddelerindedir.

“*Siyasi katılım*” boyut ortalaması ” ($\bar{X} = 2,80$)’dir. En yüksek ortalama “*Siyasi görüşlerime uygun bir partiye oy veriyorum*” ($\bar{X} = 3,70$), en düşük ortalama ise “*Siyasi nitelikli toplantılara (konferans, panel vb.) düzenli olarak katılırım*” ($\bar{X} = 2,51$) maddelerindedir.

“*Kültürel, sportif ve sanatsal*” boyut maddelerinin ortalaması ($\bar{X} = 2,43$) iken en yüksek ortalama “*Okumak istediğim bir kitabı satın almak benim için zor olmaz*”

($\bar{X} = 2,93$) maddesinde ve en düşük ortalama “*Düzenli olarak her yıl tatile giderim (Yaz ya da kış tatili)*” ($\bar{X} = 2,01$) maddesindedir.

“*Sosyal yaşam*” boyutunun ortalaması ($\bar{X} = 3,19$)’dur. Boyuta ait maddelerde en düşük ortalama “*Başkalarına (yaşlılar, kimsesizler vb.) yardım amacıyla düzenlenen etkinliklere katılırım*” ($\bar{X} = 2,76$) maddesine, en yüksek ortalama ise “*Bana çok yakın ve samimi olan arkadaşlarım var*” ($\bar{X} = 3,76$) maddesine aittir.

“*Sağlıklı ve yeterli beslenme tüketim*” boyut maddelerinin ortalaması ($\bar{X} = 3,03$)’dür. Bu boyutu oluşturan maddelerden en yüksek ortalama “*Beslenmem için yeterli olacak kadar sebze tüketebiliyorum*” ($\bar{X} = 3,35$), en düşük ortalama ise “*Beslenmem için yeterli olacak kadar et tüketebiliyorum*” ($\bar{X} = 2,42$)’dir.

Ölçeğin son boyutu olan “*Beslenme dışı zorunlu tüketim*” boyut maddelerinin ortalaması ($\bar{X} = 2,81$)’dir. En yüksek ortalama “*Günün ve zamanın (yaz-kış) şartlarına uygun olarak giyim ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum*” ($\bar{X} = 3,32$) ve en düşük ortalama ise “*Yakıt faturalarımı düzenli olarak ve zorlanmadan öderim*” ($\bar{X} = 2,40$) maddelerine aittir.

4.2.3.2. Sosyal Dışlanma Ölçeğine İlişkin Analiz Bulguları

Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre sosyal dışlanma ölçek değerlerinin istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti amacıyla gerçekleştirilen Bağımsız Örneklem t-Testi sonuçları tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Faktör	Cinsiyet	N	Ort.	ss.	t	p
Sosyal Dışlanma Ölçek Genel	Kadın	213	2,96	,88	1,506	,133
	Erkek	187	2,83	,81		

p<0,05= Kabul; p>0,05= Red

Tablo 17’de yer alan analiz bulgularına göre, sosyal dışlanma ölçeğinde kadın katılımcıların ortalaması ($\bar{X} = 2,96$), erkek katılımcıların ortalaması ($\bar{X} = 2,82$) şeklinde bulunmuştur. Katılımcıların sosyal dışlanma algı puanı cinsiyete göre istatistiksel olarak benzerdir ve anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir ($p = ,133 > 0,05$). Bu sonuç doğrultusunda katılımcıların sosyal dışlanma algılarının cinsiyetleri açısından farklılık gösterdiğini belirten hipotez red edilmiştir.

Literatür incelendiğinde cinsiyet bağlamında sosyal dışlanma düzeylerinin yer aldığı çalışmalarda Özpınar vd. (2013), üç ili kapsayan araştırmalarının analiz sonuçlarına bakıldığında kadın ve erkek katılımcıların yanıtları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Han (2016), araştırmasında yabancı uyruklu öğrencilerin dışlanma düzeylerini incelemiştir ve öğrencilerin cinsiyetleri ile sosyal dışlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Özhasar (2013), ise çalışmasında bireylerin cinsiyet kaynaklı dışlanma yaşamadığını ve kadın-erkek arasında dışlanma açısından göze çarpan bir fark bulunmadığını gözlemlemiştir. Bu bulgular araştırmada elde edilen veriler ile benzerlik göstermektedir.

Katılımcıların iş ve staj deneyimlerine göre sosyal dışlanma ölçek değerlerinin istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti amacıyla gerçekleştirilen t-Testi sonuçları tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 18: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının İş ve Staj Deneyimine Göre Dağılımı

Faktör	İş ve staj deneyiminiz oldu mu?	N	Ort.	ss.	t	p
Sosyal Dışlanma Ölçek Genel	Evet	245	2,87	,83	-,852	,395
	Hayır	155	2,94	,88		

$p < 0,05$ = Kabul; $p > 0,05$ = Red

Tablo 18’de bulunan analiz bulguları incelendiğinde, sosyal dışlanma algılarında iş ve staj deneyimi olan bireylerin ortalaması ($\bar{X} = 2,87$), herhangi bir iş ve staj deneyimi olmayan bireylerin ortalaması ise ($\bar{X} = 2,94$) şeklinde bulunmuştur. Katılımcıların sosyal dışlanma algı puanı arasında staj ve iş deneyimine göre istatistiksel

açından anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p=,395>0,05$). Bu sonuç ile katılımcıların sosyal dışlanma algılarının iş ve staj deneyimi açısından farklılık gösterdiğini belirten hipotez red edilmiştir. Analiz neticesinde gençlerin daha önce iş deneyimi edinip edinmemelerinin sosyal dışlanmaya ait görüşlerinde farklılık oluşturacak bir etkiye sahip olmadığını söylemek mümkündür.

Tablo 19: Sosyal Dışlanma Ölçek Puanlarının Aktif Olarak İş Arama Durumuna Göre Dağılımı

Faktör	Aktif Olarak İş Arıyor Musunuz?	N	Ort.	ss.	t	p
Sosyal Dışlanma Ölçek Genel	Evet	315	2,86	,83	-1,500	,134
	Hayır	85	3,02	,92		

$p<0,05$ = Kabul; $p>0,05$ = Red

Tablo 19’da bulunan analizde, sosyal dışlanma algılarında aktif iş arayan gençlerin ortalaması ($\bar{X} = 2,86$), aktif bir şekilde iş arayışında olmayan gençlerin ortalaması ise ($\bar{X} = 3,02$) şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Ankete katılım sağlayan bireylerin sosyal dışlanma algı puanı arasında aktif olarak iş arama durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p=,134>0,05$). Katılımcıların sosyal dışlanma algılarının aktif bir şekilde iş arama durumuna göre farklılık gösterdiğini belirten hipotez red edilmiştir.

Tablo 20: Sosyal Dışlanma Ölçek Puanlarının İşsizlik Sonucunda Dışlanma Düşüncesi Dağılımı

Faktör	İşsizlik Durumunuza Bağlı Olarak Dışlandığınızı Düşünüyor Musunuz?	N	Ort.	ss.	t	p
Sosyal Dışlanma Ölçek Genel	Evet	239	2,76	,84	-4,072	,000
	Hayır	161	3,10	,82		

$p<0,05$ = Kabul; $p>0,05$ = Red

Katılımcıların işsizlik sonucuna göre sosyal dışlanma ölçek değerlerinin istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti amacıyla gerçekleştirilen Bağımsız Örneklem t-Testi sonuçları yukarıda tablo 20’de yer almaktadır. Sosyal dışlanma algısında işsiz olduğu için dışlandığını düşünen gençlerin ortalaması ($\bar{X} = 2,76$), dışlanmadığını düşünen gençlerin ortalaması ise ($\bar{X} = 3,10$) şeklinde bulunmuştur.

Sonuçlara bakıldığında ankete katılan bireylerin sosyal dışlanma algı puanı arasında işsizlik durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gözlenmiştir ($p=,000<0,05$). Bu sonuç doğrultusunda katılımcıların sosyal dışlanma algılarının işsizlik durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini belirten hipotez kabul edilmiştir. İşsizlik durumuna bağlı olarak dışlandığını belirten gençlerin sosyal dışlanma ölçeğine vermiş oldukları yanıtlarda dışlanma algıları daha yüksektir.

Tablo 21: Sosyal Dışlanma Ölçek Puanlarının Kamunun İşsizlikle Mücadelede Uyguladığı Program ve Desteklerden Haberdar Olma Durumuna İlişkin Dağılım

Faktör	Kamunun İşsizlikle Mücadelede Uyguladığı Program ve Desteklerden Haberiniz Var Mı?	N	Ort.	ss.	t	p
Sosyal Dışlanma Ölçek Genel	Evet	203	2,96	,84	1,589	,113
	Hayır	197	2,83	,86		

$p<0,05$ = Kabul; $p>0,05$ = Red

Anketi yanıtlayan bireylerin kamunun işsizlikle mücadelede uyguladığı program ve desteklerden haberdar olma durumuna göre sosyal dışlanma ölçek değerlerinin istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığının tespiti amacıyla gerçekleştirilen t-Testi sonuçları yukarıda tablo 21’de yer almaktadır. Sonuçlarda sosyal dışlanma algılarında “Evet” yanıtını veren bireylerin ortalaması ($\bar{X} = 2,96$), “Hayır” yanıtını verenlerin ortalaması ise ($\bar{X} = 2,83$) şeklinde bulunmuştur.

Katılımcıların sosyal dışlanma algı puanı arasında kamunun işsizlikle mücadelede uyguladığı program ve desteklerden haberdar olma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p=,113>0,05$). Buna göre katılımcıların sosyal dışlanma algılarının işsizliğe yönelik program ve desteklerden haberdar olma durumuna göre farklılık gösterdiğini belirten hipotez red edilmiştir.

Tablo 22: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları

Faktör	Yaş	N	Ort.	ss.	F	p
Sosyal Dışlanma Ölçek Genel	15-18	6	2,95	1,31	,017	,983
	19-21	127	2,90	,87		
	22-24	267	2,89	,83		

$p<0,05$ = Kabul; $p>0,05$ = Red

Katılımcıların yaş değişkenine göre sosyal dışlanma ölçek değerlerinin istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti amacıyla yapılan Tek yönlü (One way) analiz sonuçları Tablo 22’de yer almaktadır. Tablo incelendiğinde sosyal dışlanma algı ortalaması 15-18 yaş arasında ($\bar{X} = 2,95$), 19-21 yaş aralığında ($\bar{X} = 2,90$) ve 22-24 yaş aralığında ($\bar{X} = 2,89$) olarak bulunmuştur. Katılımcıların sosyal dışlanma algı puanı arasında yaşa göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p=,983>0,05$). Tablo verilerine genel olarak bakıldığında elde edilen sonuçların birbirine yakın değerde olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların sosyal dışlanma algılarının yaş değişkenine göre farklılık gösterdiğini belirten hipotez red edilmiştir.

Atış (2019), Adıyaman ilinde gerçekleştirdiği çalışmasında One-Way ANOVA testi sonuçlarında sosyal dışlanma ölçek genelinde dışlanma algılarının yaş değişkenine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Ancak ölçeğin alt boyutuna ilişkin verilerde “*Kültürel, Sportif ve Sanatsal Alan*” ve “*Eğitim İmkânlarından Yararlanma ve Eğitime Katılma*” boyutlarına ait analizlerde yaş değişkenine göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Dolayısıyla elde edilen

sonuçların bazılarının Atış (2019)'ın analizleriyle benzerlik gösterdiği söylenebilmektedir.

Tablo 23: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Faktör	Eğitim Düzeyi	N	Ort.	ss.	F	p
Sosyal Dışlanma Ölçek Genel	Ön lisans	192	2,88	,89	2,810	,061
	Lisans	152	2,83	,84		
	Lisansüstü	56	3,14	,68		

p<0,05= Kabul; p>0,05= Red

Katılımcıların eğitim düzeyine göre sosyal dışlanma ölçek değerlerinin yer aldığı tablo 23 incelendiğinde sosyal dışlanma algı ortalaması Ön lisans mezunlarında ($\bar{X} = 2,88$), lisansta ($\bar{X} = 2,83$) ve lisansüstü eğitim düzeyinde ise ($\bar{X} = 3,14$) olarak tespit edilmiştir. “P” değeri anlamlılık değerine yakın bir sonuçtur ancak katılımcıların sosyal dışlanma algı puanı arasında yaşa göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir (p=,061>0,05). Buna göre katılımcıların sosyal dışlanma algılarının eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiğini belirten hipotez red edilmiştir.

Şenol (2010)'un çalışması incelendiğinde sosyal dışlanma ölçek puanlarının eğitim düzeyine göre değerlerinde eğitim düzeylerinin tamamında yüksek bir sosyal dışlanma gözlenmediği ancak ön lisans ve lisans mezunu olan gençlerin düşük düzeyde sosyal dışlanma yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Lisansüstü eğitim düzeyinden mezun bireylerin büyük bir çoğunluğu ise dışlanma yaşamadığını belirten değerlere sahiptir. Baş (2020), araştırmasında lisans ve lisansüstü eğitim seviyelerine göre dışlanma boyutlarında bir farklılık bulunmadığını tespit etmiştir.

Tablo 24: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının Medeni Duruma Göre ANOVA Sonuçları

Faktör	Medeni Durum	N	Ort.	ss.	F	p
Sosyal Dışlanma Ölçek Genel	Bekâr	238	2,81	,84	10,079	,000
	Evli	99	3,22	,85		
	Diğer	63	2,72	,77		

p<0,05= Kabul; p>0,05= Red

Gençlerin medeni durumuna göre sosyal dışlanma ölçek değerlerinin yer aldığı tablo 24'te sosyal dışlanma algı ortalaması bekâr bireylerde ($\bar{X} = 2,81$), evlilerde ($\bar{X} = 3,22$) diğer medeni durumlarda ($\bar{X} = 2,72$) olarak gözlenmiştir. Katılımcıların sosyal dışlanma algı puanı arasında medeni duruma göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gözlenmiştir ($p = ,000 > 0,05$). Buna göre katılımcıların sosyal dışlanma algılarının medeni duruma göre farklılık gösterdiğini belirten hipotez kabul edilmiştir. Sonuçlara göre evli bireyler diğer medeni durumlara kıyasla daha yüksek düzeyde dışlanma yaşadığını, bu durumun evliliğin sorumluluk ve rollerinden kaynaklı olduğunu söylemek mümkündür. Literatüre bakıldığında benzer sonuçlar elde eden Derin (2017) ve Çelebi (2021) çalışmalarında medeni durum ve sosyal dışlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır. Evli bireylerin sosyal dışlanma algılarının bekârlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 25: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının Yaşanılan Yere Göre ANOVA Sonuçları

Faktör	Kiminle Yaşıyorsunuz?	N	Ort.	ss.	F	p
Sosyal Dışlanma Ölçek Genel	Tek Başıma	56	2,72	,83	3,051	,029
	Ailemle	227	3,00	,88		
	Arkadaşlarımla	60	2,87	,81		
	Diğer (Yurt, otel vb.)	57	2,69	,69		

p<0,05= Kabul; p>0,05= Red

Katılımcıların yaşadıkları yere göre sosyal dışlanma ölçek değerlerinin yer verildiği tablo 25 incelendiğinde sosyal dışlanma algı ortalaması tek başına yaşayanlarda ($\bar{X} = 2,72$), ailesi ile birlikte ikamet edenlerde ($\bar{X} = 3,00$) arkadaşlarıyla yaşayanlarda ($\bar{X} = 2,87$) ve yurt, otel gibi yerlerde yaşayanlarda ($\bar{X} = 2,69$) olarak bulunmuştur. Sosyal dışlanma algı puanı arasında yaşanan yere göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gözlenmiştir ($p=,029>0,05$). Dolayısıyla katılımcıların sosyal dışlanma algılarının yaşadıkları yere göre farklılık gösterdiğini belirten hipotez kabul edilmiştir. Ailesi ile birlikte yaşayan gençlerin sosyal dışlanma algıları daha yüksektir.

Sonuçlar neticesinde işsizlik nedeniyle maddi ve manevi olarak ailesine bağımlı olan gençlerin bireysel bir yaşantıya sahip olamaması, ihtiyaçlarını giderebilecek gelirden yoksun olmasının sosyal dışlanma algısının yükselmesine sebebiyet verebileceğini söylemek mümkündür. Nurdoğan (2018)'ın çalışması incelendiğinde yaşanan yer ile sosyal dışlanma algısı arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Tablo 26: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının İşsizlik Süresine Göre ANOVA Sonuçları

Faktör	Ne kadar süredir işsizsiniz?	N	Ort.	ss.	F	p
Sosyal Dışlanma Ölçek Genel	1-6 ay	153	2,77	,81	2,181	,070
	7-12 ay	85	2,93	,82		
	13-18 ay	48	3,16	,88		
	18-24 ay	45	2,88	,88		
	24 aydan fazla	69	2,97	,88		

$p<0,05$ = Kabul; $p>0,05$ = Red

Tablo 26’da yer alan analiz bulgularına göre, sosyal dışlanma ölçeğinde 1-6 ay arası işsiz olan gençlerin ortalaması ($\bar{X} = 2,77$), 7-12 ay ($\bar{X} = 2,93$), 13-18 ay ($\bar{X} = 3,16$), 18-24 ay ($\bar{X} = 2,88$) ve 24 aydan fazla süredir işsiz olan kişilerde ($\bar{X} = 2,97$) şeklinde bulunmuştur. En yüksek ortalamanın 13-18 arası işsiz olan gençlere ait olduğu görülmektedir ancak genel olarak katılımcıların sosyal dışlanma algı puanı işsizlik sürelerine göre istatistiksel olarak benzerdir ve anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir ($p=,070>0,05$). Bu sonuç doğrultusunda katılımcıların sosyal dışlanma algılarının işsizlik süresi açısından farklılık gösterdiğini belirten hipotez red edilmiştir.

Tablo 27: Sosyal Dışlanma Ölçeği Puanlarının İş Arama Kanallarına Göre ANOVA Sonuçları

Faktör	İş aramak için hangi kanalları kullanıyorsunuz?	N	Ort.	ss.	F	p
Sosyal Dışlanma Ölçek Genel	Kamu Kurumları (İş-kur, E-devlet vb.)	135	2,85	,86	1,120	,341
	Özel Kurumlar (Kariyer.net, Eleman.net vb.)	90	3,04	,82		
	Arkadaş, akraba vb. aracılığıyla	95	2,84	,89		
	Doğrudan Başvurarak	80	2,87	,82		

$p<0,05$ = Kabul; $p>0,05$ = Red

Katılımcıların iş arama kanallarına göre sosyal dışlanma ölçek değerlerinin istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılan Tek yönlü (One way) analiz sonuçları tablo 27’de yer almaktadır. Tablo incelendiğinde sosyal dışlanma algı ortalaması Kamu Kurumları (İş-kur, E-devlet vb.) aracılığıyla iş arayanlarda ($\bar{X} = 2,85$), Özel Kurumlar (Kariyer.net, Eleman.net vb.)’da ($\bar{X} = 3,04$), Arkadaş, akraba vb. aracılığıyla iş arayanlarda ($\bar{X} = 2,84$), doğrudan iş başvurusu yapan gençlerde ise ($\bar{X} = 2,87$) olarak gözlenmiştir. Diğer iş arama

kanallarına kıyasla en yüksek ortalamanın Özel Kurumlar (Kariyer.net, Eleman.net vb.) aracılığıyla iş arayanlara ait olduğu görülmektedir.

Katılımcıların sosyal dışlanma algı puanı arasında iş arama kanallarında ki tercihlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p=,341>0,05$). Tablo genel olarak incelendiğinde katılımcıların sosyal dışlanma algılarının iş arama kanalına göre farklılık gösterdiğini belirten hipotez red edilmiştir.

SONUÇ

İşsizlik işgücü piyasasının en temel göstergesidir. İşsizlik çerçevesinde yaşanan gelir kaybı bireye maddi anlamda zarar verdiği gibi manevi açıdan da kaygılı, umutsuz, mutsuz ve dışlanmış hissettirebilmektedir. Temel ihtiyaçların karşılanamaması ve sosyal alanlara katılım sağlayamamak bireyin toplumsal bağlarını giderek zayıflatmaktadır. Toplumun her kesimi için tehlike arz eden işsizlik olgusunun, gençler açısından etkileri yıkıcı olmaktadır. Genç bireylerin deneyimlemiş oldukları işsizlik durumu diğer yaş gruplarına kıyasla nedenleri ve sonuçları bakımından oldukça farklıdır.

Gençler, ülkelerin beyin gücünü ve geleceğini temsil etmektedir. Yaşamının en üretken çağında olan genç bireylerin işsizlik neticesinde karşılaşmış oldukları ekonomik ve sosyal dışlanma sorununun çözüme ulaştırılamaması gelecek nesillerinde işsizlik ve yoksulluk yaşama olasılıklarını yükseltmektedir. Dolayısıyla gençlerin potansiyelinden istenilen düzeyde yararlanabilmek için genç işsizliğine neden olan temel konuların tespit edilerek bu kapsamda çözümler üretilmesi ülke geleceğini tehdit eden problemlerin önlenmesi adına önemli ve gereklidir.

Türkiye'deki işgücü piyasasına ilişkin veriler incelendiğinde eğitim düzeyinde yükselme yaşandıkça işsizlik oranlarında artış meydana geldiği görülmektedir. Bu veriler eğitim seviyesinin yüksek olmasının işsizliğin önlenmesi için tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Eğitim ve istihdam ilişkisi, deneyim, işgücü piyasasının yapısı, yetenek ve beceriler, bireysel özellikler, demografik yapı gibi faktörler de eğitilmiş genç işsizliği konusunda etkili olmaktadır. Tüm bu faktörlerin göz önünde bulundurulduğu, eğitim ve istihdam ilişkisinin güçlendirildiği politikalara duyulan ihtiyaç ise her geçen gün artmaktadır.

Türkiye'deki genç işsizliği konusu incelendiğinde gençlerin beklentilerinin işgücü piyasasının yapısı ile uyumlu olmadığı görülmektedir. Arz ve talep yönlü beklentilerdeki bu uyumsuzluk işsizlik süresinin uzamasına neden olmaktadır. Ekonomik dalgalanmalar işverenler tarafından bir fırsat olarak görülebilmekte ve uzun süredir işsiz olan genç bireyler, işverenlerin düşük ücret ve kötü çalışma koşullarına

yönelik tekliflerini kabul etmektedir. Ancak gençlerin bir kısmı bu şartları kabul etmeyerek eğitim seviyesi ve beklentilerini göz önünde bulundurarak işsiz kalmayı tercih edebilmektedir. Ülkemizin eğitim sistemi ve işgücü piyasası ilişkisi zayıftır. Bu durum özellikle yeni mezun gençlerin istihdama katılımını güçleştirmektedir. Genç işsizliği aynı zamanda genç yoksulluğunun yaşanmasına da sebebiyet vermektedir. Hayatını idame ettirebilecek bir gelire sahip olamayan gençler yoksulluk gibi ciddi bir problemle karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye açısından bir başka problem ise bireyin çalıştığı halde yoksulluktan kurtulamaması durumudur. İstihdama katılımı oldukça zor olan gençler, çalışma şartları konusunda ciddi sorunlar yaşamakta ve işverenlerin gözünde ikamesi kolay olan çalışan konumunda bulunmaktadır. Meydana gelen tüm bu sorunlar işsizlik veya çalışma sürecinde dışlanma yaşanmasına zemin hazırlamaktadır. Gençler ruhsal, fiziksel sorunlar yaşadığı gibi ailesi ve toplum tarafından da kabul görmeyerek sosyal dışlanma yaşayabilmektedir.

Elazığ (Merkez) ilinde gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda işsizlik durumuna bağlı olarak dışlandığını düşünen gençlerin oranı %59,8 olarak tespit edilmiştir. Genel olarak katılımcıların çoğunluğunun ön lisans ve lisans mezunu, bekâr, ailesi ile birlikte yaşayan bireylerden oluştuğu görülmüştür. Dolayısıyla işsiz gençlerin maddi yoksunluk yaşamasının aileye olan bağımlılığını artırdığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte evlilik birliğinin gerektirdiği sorumlulukları karşılayamayacak durumda olan genç bireyler genellikle bekâr kalmayı tercih etmektedir. İşsiz ve dışlanmış gençler şehrin kalkınmasına katkı sağlayacak potansiyelini de giderek yitirmektedir.

Elazığ ilindeki açık iş oranı Türkiye ortalamasının altında seyir göstermektedir. En fazla açık işin bulunduğu meslek grubu ise hizmet ve satış elemanıdır. Özellikle kalifiye eleman temininde çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Şehrin mevcut sorunlarına ek olarak yaşanan Covid-19 salgını ve depremler sosyo-ekonomik kırılganlığı da artırmıştır. Bu anlamda hasar gören işletmelerin tekrar faal hale getirilmesi ve göç eden nitelikli işgücünün şehre geri çekilmesi işgücü piyasasının eski dengesine ulaşabilmesi için oldukça önemlidir.

Araştırma neticesinde elde edilen bulguların ışığında işsizlik ve sosyal dışlanma sorunlarının çözümünde istihdam politikalarına ve maddi desteklere ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak manevi açıdan da toplumsal bağların kuvvetleneceği, işsiz bireylerin hem bireysel hem de toplumsal sorunlarını kolaylıkla çözebileceği politikalar, sorunların bertaraf edilebilmesi için oldukça önemlidir. Veriler kapsamında aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Eğitim sisteminin işgücü piyasasının ihtiyaçlarına yönelik olarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Mesleki eğitim programlarının niteliği artırılmalıdır.
- İşsiz gençlere, iş ve meslek danışmanlığının yanı sıra psikolojik danışmanlık hizmeti de ücretsiz bir şekilde sunulmalıdır.
- İşgücü piyasasındaki cinsiyet eşitsizliğinin minimum seviyeye indirilerek, kadın istihdamı konusunda projeler yürütülmesi gerekmektedir.
- Genç profili doğru bir şekilde tanımlanmalı ve işgücü piyasasında fırsat eşitliği sağlanmalıdır.
- Türkiye'nin sahip olduğu demografik fırsat penceresi avantajının kullanılabilmesi için aktif istihdam politikalar kapsamında gençler özelinde uygulamalar yürütülmelidir.
- Ülkemizdeki genç işsizlik oranı yüksek olan bölgelerin özellikleri analiz edilerek bölgesel anlamda uygulamalar gerçekleştirilmelidir.
- İşsizlik ve çeşitli nedenlerden kaynaklı olarak ortaya çıkan dışlanma ile ilgili risk faktörlerinin tespit edilerek gençlere yönelik sosyal içerme politikaları üretilmelidir.
- Sosyal diyalog ve sosyal desteğin başrolde olduğu bütüncül politikaların günümüz şartlarına göre üretilmeli ve uygulanmalıdır.
- İstihdam yaratmayan büyüme probleminin çözüme ulaştırılması da genç işsizlik sorunu açısından önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar:

Aladejana, Francisca., Bayonle Olanisimi (2011). Human Capital Development in Africa a Book of Readings. Nigeria: Codat Publications.

Atkinson, Anthony., John Hills (1998). Social Exclusion, Poverty and Unemployment. London: London School of Economics.

Baş, Türker (2008). Anket 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Cawker, Gary., Whitefield Andrew (1993). Confronting Unemployment in South Africa. Pretoria: HSRC.

Gürbüz, Sait., Faruk Şahin (2016). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe Yöntem-Analiz. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Güven, Sami (1995). Sosyal Politikanın Temelleri. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Henze, Valeska (2015). “Youth, Revolt, Recognition the Young Generation During and After the Arab Spring.” Berlin: Mediterranean Institute Berlin (MIB).

Işığışok, Özlem (2011). İstihdam ve İşsizlik. Bursa: Ekin Kitapevi.

Korkmaz, Adem., Adnan Mahiroğulları (2007). Emek Piyasası Politikaları. Bursa: Filiz Kitabevi.

Mitchell, William., Joan Muysken (2008). Full Employment Abandoned Shifting Sands and Policy Failures. Cheltenham-Northampton: Edward Elgar Press.

Peker, Zahide., Gökçe Cerev (2023). “Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma.” Ed. Siyret Ayaz Şarman. Sosyal Dışlanma Ekseninde Görmekten Kaçındıklarımız. Ankara: Detay Yayıncılık, 54-153.

Porket, Ian (1995). Unemployment in Capitalist, Communist and Post-Communist Economies. Great Britian: St. Martin’s Press.

Sapancalı, Faruk (2005b). Sosyal Dışlanma. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Schwab, Klaus (2016). The Fourth Industrial Revolution. Switzerland: World Economic Forum.

Tartanoğlu, Şafak (2014). “Sosyal Dışlanma.” Sosyal Politika: Editörler: Aysen Tokol ve Yusuf Alper. Bursa: Dora Yayıncılık, 270-283.

Tekin, Halil. (2017). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Yargı Yayınevi.

Yazıcıoğlu, Yahşi., Samiye Erdoğan (2014). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.

Yentürk, Nurhan., Cem Başlevent (2007). Türkiye’de Genç İşsizliği. İstanbul: Gençlik Çalışmaları Birimi.

Yerlikaya, Hazal., İsmail Koçancı (2018). Bir Sosyal Politika Sabiti Olarak Sosyal İçerme: Avrupa Birliği'nin Sosyal İçerme Stratejileri Üzerine Bir İnceleme. Editör Dr. Öğr. Üyesi Mete Kaan Namal. Sosyal Politika ve Çalışma İlişkilerinde Güncel Sorunlar. Ankara: Gazi Kitabevi, 1-239.

Yıldız, Kamuran., Atilla Ünlü (2021). “Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu ve Çözüm Önerileri.” Editör: Gökhan Sümer. İktisat Alanında Seçilmiş Konular 2. İzmir: Efe Akademi, 1-274

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar:

Açıkgöz, Filiz (2017). Seçilmiş Ülke Uygulamalarında Genç İstihdamına Yönelik Aktif İşgücü Politikaları ve İŞKUR İçin Öneriler. Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.

Adebowale, Kayode Bamidele (2015). The Relationship Between Inflation and Unemployment in Nigeria. Master Thesis, Eastern Mediterranean University Science in Economics, North Cyprus.

Akalın, Mehmet (2006). Yoksulluk, Sosyal Dışlanma ve İşsizlik Sarmalı. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Akgün, Mehtap (2019). Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu ve Bu Sorunun Çözümüne Yönelik İstihdam Politikaları. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aksoy, Nagihan (2018). Türkiye’de Kadın İstihdamının Belirleyicileri. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Aktaş, Asuman (2014). Sosyal Dışlanma Bağlamında Sosyal Yardımlar ve Karşılaştırmalı Politika Önerileri. Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Altınsoy, Hülya (2020). “Türkiye’de Genç İşsizliğinin Boyutları ve Çözümüne İlişkin Öneriler.” Çalışma İlişkileri Dergisi, 11 (1), 69-89.

Altuntaş, Merve (2019). Türkiye’de Genç İşsizliği ve Bir Alan Araştırması. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Aslan, Senem (2016). Sosyal Dışlanma Bağlamında Genç Suçluluğu. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Assaad, Ragui., Caroline Krafft (2020). “Excluded Generation: The Growing Challenges of Labor Market Insertion for Egyptian Youth.” *Journal of Youth Studies*, 1–27.
- Aşkın, Umur., Elif Özlem Aşkın (2017). “Aktif İstihdam Politikası Olarak Toplum Yararına Programlar: Tokat İli Araştırması.” *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 3(3), 1-16.
- Ata, Ahmet Şahin (2022). Türkiye İş Gücü Piyasasında Eğitimli Genç İşsizliği Sorunu: Mühendislik Örneği. Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ata, Ahmet Yılmaz (2011). “Ücretler, İşsizlik ve Suç Arasındaki İlişki: Yatay-Kesit Analizi.” *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4 (31), 113-134.
- Ata, Namık (2007). “Türkiye’de İşgücü Piyasasının Yapısı ve Genç İşsizlik.” *TİSK Akademi Dergisi*, 2 (1), 109-118.
- Aydın Hatipoğlu, Duygu (2021). “Sosyal Dışlanma, Sosyal İçerme ve Vatandaşlığın Dönüşümü.” *TBB Dergisi*, (156), 341- 374.
- Baker, Dean (2012). “The Problem with Structural Unemployment in the U.S.” Center for Economic and Policy Research, 1-6.
- Basmacı, Güliz Seda (2011). Genç İşsizliği ve Türkiye’de Genç İşsizliğine Yönelik Çözüm Arayışları. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baş, Halim (2020). Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Dışlanması: İstanbul Örneği. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baykal, Beril (2020). “Sosyal Dışlanma Kıskaçında Gençler.” *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 11 (18), 97-118.
- Bayrak, Yağmur (2020). Türkiye’de Genç İşsizliği ve Yükseköğretim Öğrencileri Arasında İşsizlik Kaygısı: Bir Alan Araştırması Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Bayraktar, Seda., Ahmet İncekara (2013). “Türkiye’nin Genç İşsizlik Profili.” *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 4 (1), 15-38.
- Bektaş, Sümeyye (2019). Türkiye’de Kadın İstihdamının Tarihçesi ve Kadın İstihdamını Artırmak İçin Yürütülen Politikalar. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Berafe, Tamiru (2017). “Assessing the Causes and Effects of Social Exclusion: The Case of ‘Pot Makers’ in Yem Special Woreda in Sothorn Nation, Nationalities and

- Peoples Regional State in Ethiopia.” *African Journal of Political Science and International Relations*, 11 (4), 68-83.
- Bhalla, Ajit., Lapeyre Frederic (1997). “Social Exclusion: Towards an Analytical and Operational Framework.” *Development and Change*, 28, 413-433.
- Biçerli, Mustafa Kemal (2004). “Çalışma Paylaşımı İşsizlikle Mücadelede Etkili Bir Politika Mıdır?” *Ege Academic Review*, 4 (1), 59-68.
- Biçerli, Mustafa Kemal (2005). “Aktif İstihdam Politikaları İşsizliği Azaltır Mı?” *Çimento İşveren Dergisi*, 6(19), 4-15.
- Bilen, Merve (2015). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Genç İşsizliğine Yönelik Sosyal Politikalar: 2000 Yılı ve Sonrası. Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.*
- Bjarnason, Thoroddur., Thordis Sigurdardottir (2003). “Psychological Distress During Unemployment and Beyond: Social Support and Material Deprivation Among Youth in Six Northern European Countries.” *Social Science & Medicine*, 56 (2), 973-985.
- Boyacı, Emin (2022). *Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Bağlamında Çocuk İşçilik: Denizli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.*
- Buckner, Elizabeth., Khuloud Saba (2010). “Syria's Next Generation: Youth Un/Employment, Education and Exclusion.” *Education, Business and Society: Contemporary Middle Eastern Issues*, 3(2), 86-98.
- Burak, Nur Banu (2019). *Türkiye’de Kadın Bağlamında Sosyal Dışlanma. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.*
- Can Gökyay, Canan (2014). *Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerde Sosyal Dışlanma Sorunu ile Mücadelede İstihdam Politikalarının Rolü: İŞKUR için Model Önerisi. Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.*
- Carcillo, Stephane., Rodrigo Fernández., Sebastian Königs vd. (2015). “NEET Youth in the Aftermath of the Crisis: Challenges and Policies.” *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, 108.
- Caroleo, Floro Ernesto., Pastore, Francesco (2007). “Note on Youth Unemployment in the EU.” *Annals of the University of Petrosani, Economics*, 7, 37-52.
- Castillo, Isabel (1994). “A Comparative Approach to Social Exclusion: Lessons from France and Belgium.” *International Labour Review*, 133, 613-633.
- Cengiz, Sibel., Kutay Üstün., Berivan Vargün (2022). “Sosyal Dışlanmanın İşsizlik ve Siyasal Katılım İlişkisinin Ortaya Konulmasına Dair Bir Araştırma: Ardahan

- Üniversitesi İİBF Öğrencileri Örneği.” Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi, 5 (9), 148-172.
- Choudhry, Misbah., Marelli Enrico., Signorelli Marcello (2013). Youth and Total Unemployment Rate: The Impact of Policies and Institutions. Journal Storage, 63-86.
- Clark, Andrew (2003). “Unemployment as a Social Norm: Psychological Evidence from Panel Data.” Journal of Labor Economics, 21(2), 289-322.
- Cloward, Richard (1959). “Illegitimate Means, Anomie and Deviant Behavior.” American Sociological Review, 24 (2), 164-165.
- Commins, Patrick (2004). “Poverty and Social Exclusion in Rural Areas: Characteristics, Processes and Research Issues.” Sociologia Ruralis, 44 (1), 60-75.
- Condratov, Iulian (2014). “Strategic Aspects of Youth Inclusion in the European and National Context.” The USV Annals of Economics and Public Administration, 14 (2), 66-74.
- Coşgun, Şule Nur (2022). Türkiye’de İşsizlik ve Sosyal Dışlanma: Yozgat İlinde Bir Alan Araştırması. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Coşgun, Şule Nur., Ahmet Utku Erdayı (2023). “Türkiye’de İşsizlik ve Sosyal Dışlanma İlişkisi: Yozgat İlinde Bir Alan Araştırması.” Alanya Akademik Bakış, 7(1), 581-598.
- Crowther, Paul (2003). “Cultural Exclusion, Normativity and the Definition of Art.” Journal of Aesthetics and Art Criticism, 61 (2), 121–131.
- Çakır, Özlem (2002). “Sosyal Dışlanma.” Dokuz Eylül Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (3), 83-104.
- Çapar Diriöz, Sinem (2012). İstihdamın Artırılmasında Aktif İşgücü Politikalarının Rolü. Uzmanlık Tezi, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.
- Çelebi, Kemal (2021). Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çalışan Suriyeli Sığınmacıların Sosyal Dışlanma Algısı ve Yaşam Kalitesinin İncelenmesi: Isparta İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Çetin, Beyzade Nadir (2004). Eğitimli İşsizler Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Elazığ Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Çondur, Funda., Mehmet Bölükbaş (2014). “Türkiye’de İşgücü Piyasası ve Genç İşsizlik- Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme.” Amme İdaresi Dergisi, 47(2), 77-93.

- Dadaji, Meshram Roshan., Khan Zeenat (2017). “Unemployment: A Social Evil.” International Journal of Reflective Research in Social Sciences, 1 (1), 24-26.
- De Grip, Andries., Jasper Van Loo (2002). “The Economics of Skills Obsolescence: A Review.” Eds. Andries De Grip., Jasper Van Loo., Ken Mayhew. The Economics of Skills Obsolescence: Theoretical Innovations and Empirical Applications. Amsterdam, Boston, London, New York, Oxford, Paris: Emerald Publishing Limited, 1-29.
- De Haan, Arjan (1999). “Social Exclusion: Towards an Holistic Understanding of Deprivation.” Department for International Development, London.
- Demiray, Hande Tufan (2003). Türkiye’de Genç İşsizliği ve Yükseköğretim Mezunu Gençlerin Çalışma Yaşamına Geçişteki Sorunları. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirler, Hüsem (2020). Sosyal Dışlanma Boyutuyla Üniversite Mezunu Genç İşsizler Üzerine Bir Araştırma: Bursa Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Derin, Murat (2017). Madde Bağımlısı Bireylerin Sosyal Dışlanma Algıları: Ankara Amatem Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, İlhan (2014). “Sosyal Dışlanmanın Anlaşılması: Muğlaklık ve Çok Boyutluluk.” Journal of Social Policy Conferences, 66-67, 127-157.
- Doğan, İlhan (2014). Sosyal Dışlanma ve İşgücü Piyasaları: İstanbul Fatih İlçesi’nde Bir Saha Araştırması. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dönmez, Bilge (2019). Yükseköğretim Mezunu Genç İşsizliği: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Mezunları Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Duruel, Mehmet (2007). “Avrupa Birliği’nde Uzun Dönemli İşsizliğe Karşı Uygulanan İstihdam Politikaları.” Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 53 (2), 376-421.
- Erdayı, Utku (2009). “Dünyada Genç İşsizliği Sorununun Çözümüne Yönelik Ulusal Politikalar ve Türkiye.” Çalışma ve Toplum Dergisi, 3 (22), 133-162.
- Eren, Mehmet Vahit (2020). “Cinsiyet Eşitsizliğinde Genç Kadın İşsizliği ile Kalkınma Arasındaki İlişki: Avrupa Birliği Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz.” Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 15 (59), 598-614.
- Ergin, Ümmühan (2019). Türkiye’de Yükseköğretim Mezunu Gençlerde İşsizlik Sorunu ve İşsiz–İşveren Taraflarına Göre Nedenleri: Kastamonu İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

- Ergüden, Deniz (2008). Sosyal Dışlanma Açısından Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erol, Sevgi (2013). “Gençlere Yönelik Aktif İstihdam Politikaları: Japonya, Kore, Çin ve Türkiye Örnekleri.” TÜHİS Hukuku ve İktisat Dergisi, 24 (6), 15-43.
- Fleisher, Belton (1996). “The Effect of Income on Delinquency.” The American Economic Review, 56, 118-137.
- Freeman, Richard (1979). “Why is There a Youth Labor Market Problem? National Bureau of Economic Research.” Working Paper, 1-32.
- Gallie, Duncan., Serge Paguam., Sheila Jacobs (2003). “Unemployment, Poverty and Social Isolation: Is There a Vicious Circle of Social Exclusion?” European Societies, 5 (1), 1-32.
- Gediz, Burcu., Hakan Yalçınkaya (2000). “Türkiye’de İstihdam-İşsizlik ve Çözüm Önerileri: Esneklik Yaklaşımı.” Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, (6), 161-183.
- Glatt, Jordan., Phanindra Wunnava (2018). “Help Not Wanted: The Dismal Science of Youth Unemployment’s Scarring Effect.” Business, 10, 51-84.
- Gupta, Jeevan Prakash (1990). “Population Growth and the Problem of Unemployment.” New Delhi, 298.
- Güler, Mehmet Atilla (2015). “Güney Avrupa Refah Rejiminde Sosyal Dışlanma.” İş ve Hayat Dergisi, (1), 57-96.
- Gündüz, Gökhan Sait (2007). Sosyal İçerme Politikalarının Uygulanmasında Kamu İstihdam Kurumlarının Rolü. Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Gürün Karatepe, Seçil (2022). “Türkiye’de İşçinin Ücret Alacağına Güvencesi.” Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (2), 291-310.
- Halleröd, Björn., Daniel Larsson (2008). “Poverty, Welfare Problems and Social Exclusion.” International Journal of Social Welfare, 17 (1), 15-25.
- Hammer, Torild (2000). “Mental Health and Social Exclusion Among Unemployed Youth in Scandinavia.” A Comparative Study, International Journal of Social Welfare, 9(1), 53–63.
- Han, Oğuz (2016). Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Türkiye’de Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Ölçülmesine Yönelik Bir Alan Araştırması: Sakarya Üniversitesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Hardy, Margaret Helen (1970). Seasonal Unemployment in Canada 1955 to 1970. Master Thesis, McMaster University, Canada.
- Hart, Peter (1990). "Types of Structural Unemployment in The United Kingdom." *International Labour Review*, 129 (2), 213-228.
- Heikkinen, Minna (2000). "Social Networks of the Marginal Young: A Study of Young People's Social Exclusion in Finland." *Journal of Youth Studies*, 3 (4), 389-406.
- Henze, Valeska (2015). "Youth, Revolt, Recognition the Young Generation During and After the Arab Spring." Berlin: Mediterranean Institute Berlin (MIB).
- Hoban, Duygu (2019). Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmanın Boyutları: İstanbul - Küçükçekmece Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Hoxhaj, Meleq (2017). "Youth Unemployment in Albania, Causes and Consequences." *EuroEconomica*, 2 (36), 159-168.
- Hunter, Body., Kirrily Jordan (2010). "Explaining Social Exclusion: Towards Social Inclusion for Indigenous Australians." *Australian Journal of Social Issues*, 45 (2), 243-265.
- Husmanns, Ralf (2007). "Measurement of Employment, Unemployment and Underemployment Current International Standards and Issues in Their Application." *Bull Labor Stat*, 1-23.
- Işık Erol, Sevgi (2013). "İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkisi." *TÜHİS İş Hukuku İktisat Dergisi*, 24 (3-5), 48-70.
- Işık, Sayım (2009). "Tam İstihdam ve Fiyat İstikrarı Kapsamında Neo-Liberal Yaklaşımlara Post-Keynesyen Karşı Duruşlar: Devletin Nihai İşveren Olma Rolü." *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 20(70), 61-88.
- Işıkoğlu, Pelin Suzan (2013). Türkiye'de Genç İşsizlik Sorunu: Denizli İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- İçli, Gönül (2001). "Eğitim, İstihdam, Teknoloji." *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9), 1-65.
- Karabulut, Alpaslan (2007). Türkiye'deki İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü ve Etkinliği. Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Karataş, Kasım (1994). Genç İşsizliği: Ekonomik, Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Kazak, Levent., Abdulhakim Beki (2021). “Öğretmenlerin Koruma Altındaki Çocuklara Yönelik Algıları ve Çocukların Akademik Başarılarıyla İlişkisinin Değerlendirilmesi.” *Sosyal Çalışma Dergisi*, 5 (1), 47-54.
- Kılıç, Selim (2016). “Cronbachs Alpha Reliability Coefficient.” *Journal of Mood Disorders*, 6 (1), 47-48.
- Kieselbach, Thomas (2003). “Long-Term Unemployment Among Young People: The Risk of Social Exclusion.” *American Journal of Community Psychology*, 32(1-2), 69-76.
- Klimczuk-Kochańska, Magdalena., Andrzej Klimczuk (2015). “Technological Unemployment.” (ed.) M. Odekon *The SAGE Encyclopedia of World Poverty*, SAGE Publications, 1510–1511.
- Konya, Serkan (2009). *İstihdam Politikaları ve İşsizliğin Yapısal Analizi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Üniversitesi, Kütahya.*
- Körpe, Hayati (2003). “Avrupa Birliği Ülkelerinde Aktif İşgücü Politikaları ve İsveç Uygulama Sonuçları.” *İş – Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 5(2), 40-63.
- Kronauer, Martin., Berthold Vogel (1993). “Experiences with Unemployment Today.” *International Journal of Political Economy*, 23(3), 70-94.
- Kuvvetli Yavaş, Hilal (2021). “Türkiye’de Genç Kadın İşsizliği ve İşgücü Politikaları.” *Çalışma ve Toplum*, 1 (68), 151-179.
- Layard, Richard., Stephon John Nickell (1980). “The Case For Subsidising Extra Jobs.” *The Economic Journal*, 90, 51-73.
- Liem, Ramsay., Joan Huser Liem (1998). “Psychological Effect of Unemployment on Workers and Their Families.” *Journal of Social Issues*, 44, 87-105.
- Loughlin, Catherine., Julian Barling(1999). *The Nature of Youth Employment*. Ed. J. Barling., E. K. Kelloway *Young Workers: Varieties of Experience*, 17–36.
- Mehra, Geeti (2018). “Unemployment: Stumbling Block to Economic Growth.” *Impact Journals*, 6 (1), 71-78.
- Moffatt, Suzanne., Nina Glasgow (2009). “How Useful is the Concept of Social Exclusion When Applied to Rural Older People in the United Kingdom and the United States?” *Regional Studies*, 43(10), 1291-1303.
- Monticelli, Lara., Simone Baglioni., Matteo Bassoli (2016). “Youth Long-Term Unemployment and Its Social Consequences in Italy: “In a World That Does Not Belong to Me.” *Experiencing Long-Term Unemployment in Europe*: Christian Lahusen., Marco Giugni. Italy, 139-233.

- Morrell, Stephen., Richard Taylor., Charles Kerr (1998). "Unemployment and Young People's Health." *Medical Journal of Australia*, 168 (5), 236-240.
- Mouhammed, Adil (2011). "Veblen's Theory of Unemployment and Public Policies." *International Research Journal of Finance & Economics*, 70, 217-226.
- Murat, Sedat (1991). *Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Genel Olarak ve Türkiye'de Gençlerin İşsizliği. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Murat, Sedat., Levent Şahin (2011). "Nedenleri ve Sonuçları Bakımından Gençler Arasında Yaygınlaşan İşsizlik." *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (44), 1-48.
- Mütevellioğlu, Nergis., Mehmet Zambak., Mehmet Mert (2010). "İşsizlik, Üniversiteli Gençlik ve Gelecek: Bir Alan Araştırmasının Bulguları." *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 207-229.
- Mwinga, Martin (2012). "Unemployment in Namibia: Measurement Problems, Causes and Policies." *First Capital Research*, 2-65.
- Nurdoğan, Ali Kemal (2018). *Şehit Yakınları ve Gazilere Sağlanan Desteklerin Sosyal Dışlanma Algısı ve Yaşam Kalitesinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.*
- O'Higgins, Niall (1997). "The Challenge of Youth Unemployment." *Employment and Training Papers*, 7, 1-66.
- O'Higgins, Niall (2001). "Youth Unemployment and Employment Policy: A Global Perspective." *Geneva: International Labour Organization.*
- Orkunoğlu Şahin, Işık Fulya (2020). "Genç İşsizliği ve Mücadele Yöntemleri." *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8 (20), 135-153.
- Öz, Kübra (2019). *Türkiye'de Genç İşsizlerin Emek Piyasasına Geçişte Yaşadıkları Sorunlar: Sivas İlinde Bir Alan Araştırması. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.*
- Özcan, Vicdan (2014). *Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim ile İstihdam İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Gediz Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.*
- Özer, Ufuk., Mehmet Hanefi Topal (2017). "Genç İşsizliği, Suç, Göç, İntihar ve Boşanma Düzeyleri ile İlişkili Midir? Türkiye'den Ampirik Bir Kanıt." *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (5), 50-63.
- Özgökçeler, Serhat (2006). *Sosyal Dışlanma Sorunsalı ve Engellilerin Sosyal Politikası Bağlamında Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.*

- Özhasar, Bayram (2013). Yoksul Hanelerde Sosyal Dışlanmanın Boyutları: Aydın İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Özkaplan, Nurcan., Gamze Yücesan Özdemir vd. (2005). “Sosyal Dışlanma “Ne”yi Dışlar? Avrupa Üzerine Notlar.” Mülkiye Dergisi, 29 (248), 77-94.
- Özpınar, Şansel., Ömer Özpınar., Funda Çondur (2013). “Türkiye’de Üç Büyük Kentte Cinsiyete Göre Sosyal Dışlanma.” Ekonomi Bilimleri Dergisi, 5 (2), 31-44.
- Paija, Rosa (2021). Youth Unemployment and Social Exclusion Focus on the Nordic Countries. Master Thesis, University of Vaasa School of Accounting and Finance, Finland.
- Paul, Karsten Ingmar (2005). The Negative Mental Health Effect of Unemployment: Meta-Analyses of Cross-Sectional and Longitudinal Data. PhD Thesis, Erlangen-Nürnberg University, Nürnberg.
- Peroz, Eimal., Olga Rosca (2007). Youth Unemployment in Gothenburg (Sweden) Among Native Swedes and Immigrants: A Qualitative Study of Labour Market Exclusion. Master’s Thesis, University of Göteborg Department of Social Work, Sweden.
- Pohlan, Laura (2019). “Unemployment and Social Exclusion.” Journal of Economic Behavior & Organization, 164, 273–299.
- Rakauskiene, Ona Gražina., Olga Ranceva (2014). “Youth Unemployment and Emigration Trends.” Intelektinė Ekonomika, 8 (1), 165-177.
- Rawal, Nabin (2008). “Social Inclusion and Exclusion: A Review.” Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology, 2, 161–180.
- Robinson, Joan (1936). “Disguised Unemployment.” The Economic Journal, 46, 225-237.
- Robo, Marsela (2014). “Social Inclusion and Inclusive Education.” Academicus - International Scientific Journal, (10), 181-191.
- Rözer, Jesper., Bas Hofstra (2020). “Does Unemployment Lead to Isolation? The Consequences of Unemployment for Social Networks.” Social Networks, 63, 100–111.
- Rüzgâr, Merve Tuba (2022). Sosyal Dışlanma Bağlamında Genç İşsizliğe Yönelik Devletin Mali Çözüm Önerileri: Türkiye ve Seçilen Ülkelerde Uygulanan İstihdam Politikalar. Doktora Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Samuel, Oluranti (2018). “Unemployment, Social Exclusion and Emerging Social Vices in Nigeria.” Annals of the Social Science Academy of Nigeria, 22 (1), 21-33.

- Sandıkçı, Muhammet (2019). Genç İşsizliği: Türkiye ve AB Karşılaştırmalı Analiz. Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Sapancalı, Faruk (2005a). “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri.” Çalışma ve Toplum Dergisi, 3 (6), 50-106.
- Seçer, Barış (2006). “Uluslararası Boyutlarıyla Genç İşsizliği ve Gençlere Yönelik İstihdam Politikaları.” TİSK Akademi, 1 (2), 78-97.
- Silver, Hilary (1994). “Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms.” International Labour Review, 133 (5), 531-578.
- Singh, Shamsheer (2019). “Overseas Flow of Human Capital: A Study of Educated Unemployed Youth, Their Socio-Economic Conditions and Their State of Social Exclusion.” International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR), 6 (1), 372-380.
- Smith, Allison., Phillipson Chris., Scharf Thomas., Sim Julius (2004). “Determinants of Quality of Life Amongst Older People in Deprived Neighbourhoods.” Ageing and Society, 24 (5), 793-814.
- Sürücü, Mustafa (2014). İşsizlik, İşsizlikle Mücadelede Pasif İstihdam Politikaları: Almanya ve Türkiye Örnekleri. Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Sürüel, Tolga (2008). Göç ve Sosyal Dışlanma İlişkisinin Sosyal Politika Açısından Analizi (İstanbul-Sultanbeyli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Şahin, Kübra (2023). Yükseköğretim Mezunu Genç İşsizlerin Sosyoekonomik Durumlarına Yönelik Nitel Bir Çalışma: Ankara İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, Levent (2010). Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, Tijen (2009). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Şişman, Yener (2003). “Sosyal Politika Açısından Türkiye’de Çocuk ve Genç İşgücü.” Kamu-İş, 7 (2), 1-34.
- Tähtinen, Joni (2019). “Youth Unemployment and the Economy: A European Perspective.” Metropolia University of Applied Sciences, 1-35.
- Taşçı, Mehmet., Burak Darıcı (2009). “Türkiye’de İşsizliğin Mikro Veri ile Farklı Tanımlar Altında Cinsiyet Tanımına Göre Analizi.” Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (28), 139-159.

- Tatar, Fatih (2019). Türkiye’de Genç İşsizlik: Genç İşsizler Üzerine Saha Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Tiggemann, Marika., Anthony Winefield (1984). “The Effects of Unemployment on The Mood, Self-Esteem, Locus of Control and Depressive Affect of School Leavers.” *Journal of Occupational Psychology*, 57 (1), 33-42.
- Topcu, Mert., Lütfi Biçimveren (2020). “Türkiye’de Bölgesel Genç İşsizlik: Belirleyiciler Cinsiyete Göre Değişken Mi?” *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 51-67.
- Uğur, Suat (2011). “Türkiye’de İşsizlik Sigortasının Gelişimi.” *Yönetim Bilişimleri Dergisi*, 9(2), 95-114.
- Uyanık, Yücel (2000). “Türkiye’de Eğitim Piyasası İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme.” *İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 5(4), 1-6.
- Uyar, Yasemin (2005). Türkiye’de Uygulanan İşsizlik ve İstihdam Politikalarının Avrupa Birliği Uyum Sürecine Etkileri (1980 Sonrası). Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Vardar, Çağla (2019). Üniversite Mezunu Gençlerin İstihdam Edilebilirliği ve Sosyal Dışlanma: Kırklareli Üniversitesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Vroman, Wayne (1999). “Unemployment and Unemployment Protection in Three Groups of Countries.” *Social Protection Discussion Papers of World Bank*, 1-49.
- Wangmo, Deki (2012). A Study on Youth Unemployment and Its Consequences in Bhutan. Master Thesis, KDI School of Public Policy and Management, South Korea.
- Wilson, Nathan., Hayden Jaques, Amanda Johnson., Michelle Brotherton (2017). “From Social Exclusion to Supported Inclusion: Adults with Intellectual Disability Discuss Their Lived Experiences of a Structured Social Group.” *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 30(5), 847-858.
- Yanbaşı, Elvan (2014). Türkiye’de Genç İşsizliği Sorunu ve İşsizlikle Mücadelede Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yazar Aslan, Berna (2014). Türkiye’de Genç İşsizliğe Yönelik Bir Alan Araştırması: Üniversite Öğrencileri Arasında Kaygı ve Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi. Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi, Ankara.

- Yenihan, Bora., Umut Yertüm, Melike Sever (2019). “Lisansüstü Eğitiminde Sosyal Dışlanmışlık Hissi: Alan Dışı Öğrenciler Üzerine Nitel Bir Araştırma.” Yorum-Yönetim-Yöntem Uluslararası Yönetim-Ekonomi ve Felsefe Dergisi, 7 (1), 61-74.
- Yeşiltepe, Songül (2021). Yaşlılıkta Sosyal Dışlanma. Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Adıyaman.
- Yıldız, Kemal (2014). “İşsizlik Türleri, Her Bir İşsizlik Türünün Toplam İşsizlikteki Payı ve Çeşitli Demografik Parametrelerle İlişkisi.” Akademik Bakış Dergisi, (45), 1-26.
- Yılmaz, Tuncay., Fatma Fidan., Veli Karataş (2004). “İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Sonuçları: Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bireylerin Tutumları (Bir Alan Araştırması).” Journal of Social Policy Conferences, (48), 164-183.
- Zeng, Qun (2012). “Youth Unemployment and the Risk of Social Relationship Exclusion: A Qualitative Study in a Chinese Context.” International Journal of Adolescence and Youth, 17 (2-3), 85-94.
- Zengin, Şahin (2000). Türkiye’de İşsizlik Sigortasının Uygulanabilirliği. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

3. Elektronik Kaynaklar:

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2014). <https://www.csgeb.gov.tr/media/1486/mustafasueruecue.pdf> Erişim Tarihi: 15.10.2022.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2022). <https://www.csgeb.gov.tr/media/86869/ulusal-genc-istihdam-stratejisi-ve-eylem-planı-2012-2023.pdf> Erişim Tarihi: 29.03.2023.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1963). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Planı_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf Erişim Tarihi: 20.04.2023.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1968). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/İkinci_Bes_Kalkinma_Planı-1968-1972.pdf Erişim Tarihi: 21.04.2023.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1973). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Planı_Ucuncu-Bes-Yıl_1973_1977.pdf Erişim Tarihi: 22.04.2023.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1979). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dorduncu-Bes-Yillik-Kalkinma-Planı_1979_1983.pdf Erişim Tarihi: 23.04.2023.

- Devlet Planlama Teşkilatı (1984). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1985-1989.pdf> Erişim Tarihi: 23.04.2023.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1989). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Altinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1990-1994.pdf> Erişim Tarihi: 23.04.2023.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1995). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yedinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-Oncesinde-Makroekonomik-Gelismeler-1990-1994.pdf> Erişim Tarihi: 23.04.2023.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2000). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun-Vadeli-Strateji-ve-Sekizinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-2001-2005.pdf> Erişim Tarihi: 23.04.2023.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2006). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dokuzuncu-Kalkinma-Plani-2007-2013.pdf> Erişim Tarihi: 24.04.2023.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2013). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu-Kalkinma-Plani-2014-2018.pdf> Erişim Tarihi: 24.04.2023.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2018). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On-Birinci-Kalkinma-Plani-2019-2023.pdf> Erişim Tarihi: 24.04.2023.
- European Commission (2013). <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:120:0001:0006:EN:PDF> Erişim Tarihi: 23.03.2023.
- European Commission (2015). https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:f544377c-a295-429b-b283-316c4e54e567.0001.02/DOC_2&format=PDF Erişim Tarihi: 04.02.2023.
- European Trade Union Confederation (ETUC) (2020). <https://www.etuc.org/en/document/revisited-fight-against-youth-unemployment-etuc-youth-resolution> Erişim Tarihi: 20.03.2023.
- EUROSTAT (2023). <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Unemployment> Erişim Tarihi: 20.07.2023.
- ILO (1984). https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312507 Erişim Tarihi: 01.03.2023.
- ILO (2004). <http://www.oit.org/public/english/protection/ses/download/docs/indonesia.pdf> Erişim Tarihi: 08.10.2022.

- ILO (2005). <http://web.worldbank.org/archive/website01224/WEB/IMAGES/IMPROVIN.PDF> Erişim Tarihi: 04.02.2023.
- ILO (2005). https://learning.itcilo.org/ilo/youthemployment/PDF/rep-vi_en.pdf Erişim Tarihi: 26.10.2022.
- ILO (2008). https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/documents/instructionalmaterial/wcms_116007.pdf Erişim Tarihi: 04.02.2023
- ILO (2012). https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_598669.pdf Erişim Tarihi: 28.01.2023.
- ILO (2017). https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_559273.pdf Erişim Tarihi: 10.10.2022.
- ILO (2022b). www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer27/?lang=en&segment=indicator&id=EAP_2WAP_SEX_AGE_RT_A Erişim Tarihi: 26.01.2023.
- ILO (2022c). https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer46/?lang=en&segment=indicator&id=EAP_2WAP_SEX_AGE_RT_A Erişim Tarihi: 26.01.2023.
- ILO (2022ç). https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer27/?lang=en&segment=indicator&id=EAP_2WAP_SEX_AGE_RT_A Erişim Tarihi: 03.02.2023.
- ILO (2022d). https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_853321.pdf Erişim Tarihi: 30.01.2023.
- ILO (2022e). https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer27/?lang=en&segment=indicator&id=UNE_2EAP_SEX_AGE_RT_A Erişim Tarihi: 01.02.2023.
- International Trade Union Confederation (ITUC) (2010). https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/2CO_07_Youth_03-10-3.pdf Erişim Tarihi: 15.03.2023.
- İŞKUR (2023). <https://www.iskur.gov.tr/isveren/kisa-calisma-odenegi/genel-bilgiler/> Erişim Tarihi: 27.04.2023.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). <https://www.ahika.gov.tr/assets/ilgilidosyalar/Onuncu-Kalkinma-Plani.pdf> Erişim Tarihi: 25.04.2023.

- MEB (2015). https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15_imzasz.pdf Erişim Tarihi: 25.04.2023.
- MEB (2018). https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_11/12134429_No1_Turkiyede_Mesleki_ve_Teknik_Egitimin_Gorunumu.pdf Erişim Tarihi: 25.04.2023.
- OECD (2022a). <https://data.oecd.org/emp/employment-rate-by-age-group.htm#indicator-chart> Erişim Tarihi: 30.01.2023.
- OECD (2022b). <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate-by-age-group.htm#indicator-chart> Erişim Tarihi: 01.02.2023.
- OECD (2022c). <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0474> Erişim Tarihi: 26.03.2023.
- OECD (2023). <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm> Erişim Tarihi: 25.07.2023.
- Resmi Gazete (10/6/2003). 4857 Sayılı İş Kanunu, 24134. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4857.pdf> Erişim Tarihi: 26.10.2022.
- Strateji ve Bütçe Bakanlığı (2023). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/11/2023-Yili-Cumhurbaskanligi-Yillik-Programi.pdf> Erişim Tarihi: 25.04.2023.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2018). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/IsgucuPiyasasi_ve_GencIstihdamiOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf Erişim Tarihi: 20.01.2023.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2021). <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html> Erişim Tarihi: 21.01.2023.
- TÜİK (2021). https://www.tuik.gov.tr/Kurumsal/PDF_Detay# Erişim Tarihi: 24.09.2022.
- TÜİK (2023a). <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Istihdam,-Issizlik-ve-Ucret-108> Erişim Tarihi: 29.03.2023.
- TÜİK (2023b). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> Erişim Tarihi: 31.03.2023.
- TÜİK (2023c). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/> Erişim Tarihi: 05.04.2023.
- TÜİK (2023ç). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> Erişim Tarihi: 12.04.2023.
- TÜİK (2023d). http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 Erişim Tarihi: 12.04.2023.

Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (2010). <http://tyyc.yok.gov.tr/> Erişim Tarihi: 27.04.2023.

UNEP (2007).

<https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/32864/YSCP.pdf?sequence=1> / Erişim Tarihi: 25.10.2022.

UNESCO (2020). <https://www.unesco.org/en/youth/> / Erişim Tarihi: 25.10.2022.

United Nations (2013). <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf> / Erişim Tarihi: 25.10.2022.

World Bank (2022). <https://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.1524.SP.ZS> Erişim Tarihi: 03.01.2023.

Yükseköğretim Kurulu (2017).

https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/Yuksekogretim_politikalarinda_yeni_yok.pdf Erişim Tarihi: 26.04.2023.

Yükseköğretim Kurulu (2021).

<https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2021/universite-sanayi-isbirliginin-gelistirilmesi-eylem-plani.pdf> Erişim Tarihi: 26.04.2023.